T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YUNANİSTAN EVROS (MERİÇ) BÖLGESİ ORESTİADA (KUMÇİFTLİĞİ) KAZASI GAGAUZLARI HALK EDEBİYATI VE FOLKLORU

ONUR DİRİBAŞ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. MUHARREM ÖZDEN

EDİRNE-2020

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

07/07/2020

Onur DİRİBAŞ

ÖZET

Tezin Adı: Yunanistan Evros (Meriç) Bölgesi Orestiada (Kumçiftliği) Kazası Gagauzları Halk Edebiyatı ve Folkloru

Hazırlayan: Onur DİRİBAŞ

Edebiyat insanların hayatı boyunca yaşamış olduğu mutluluklardan, yaşadıkları acılardan; tamamlanamayan aşk hikâyelerinden, toplumsal baskılardan, inançlardan ve törelerden oluşan kültür bütünlüğünün parçalar halinde işlenmiş halidir. Bu parçaların başında gelen halk edebiyatı ise; edebiyatın geleneksel yönünü, ulusların kendi yaşamlarına ve kurallarına göre ele almış ve tüm ayrıntılarıyla halkın tanımını nitelemiştir. Bu araştırmada; Yunanistan'ın Evros bölgesindeki Orestiada kazasında yaşayan Gagauzların halk edebiyatı ve geleneksel folklorik yapısı incelenmiştir. Bölge Gagauzlarının, Türkiye'den Yunanistan'a göçünden sonra da Osmanlı'dan günümüze kadar süre gelen Türk adetlerini ve Türk dilini kullanmaya devam ettiği görülmüştür. Öte yandan, mübadele döneminde Ortodoks dinine mensubiyetlerinden dolayı Edirne'nin köylerinden Meriç nehrinin Yunanistan tarafına geçerek yaşamına devam eden Gagauzların yeni nesillerinde özellikle; 45 yaş ve altındakilerin Türkçe dil ve kültür yapılarını kaybetmekte olduğu görülmüş ve tüm bölge Gagauzlarının, bugüne kadar getirdikleri Türk geleneklerine yakın olan kendilerine has geleneksel yapısı yok olmaya başlamıştır. Bu çalışmada son neslin de hayatını kaybedeceği günlerden sonra bu bölgede atalarından miras kalan Türkçe dilinin ve folklorik yapılarının da evirileceği kanısıyla, bölgenin kültürel yapısı kayıt altına alınmaya çalışılmış ve Türklük tartışmalarından bahsedilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Gagauz, Halk Edebiyatı, Folklor, Göç, Mübadele, Dil ve Din.

ABSTRACT

Name of Thesis: Greece Evros Region (Meriç) Orestiada (Kumçiftliği) Town Gagauzes' Folk Literature and Folklore

Prepared by: Onur DİRİBAŞ

Literature is partially cultivated form of the whole of happiness, misery, non-fulfilled love stories social pressures, faiths and traditions of lives of human beings'. The main part of the said partialities, folk literature contains the traditional part of the literature in line with nations' own lives and rules and identifies the definition of the folk. In this research, folk literature and traditional folkloric structure of Gagauzes who reside in Orestiada, Evros, Greece, are observed. It comes into sight that most of the local Gagauzes after moving from Turkey to Greece, have been still practicing the similar Turkish language and traditions since Ottomans. However, it has also been observed that new generation, especially under age of 45, of Gagauzes as being Orthodox Christians, moved to Greece part of Evros /Meriç River, from villages of Edirne during the population exchange, are losing their distinctive traditions and language which are closer to Turkish language and cultural structures. In this study, cultural structure of the region has been recorded and Turkishness discussions have been mentioned with the belief that, as the last generations lose their lives, their inherited Turkish language and folkloric structures would evolve into Greek culture.

Key Words: Gagauz, Folk Literature, Folklore, Migration Exchange, Language and Religion.

ÖN SÖZ

İnsanlığın yerleşik hayatı benimsediği ve topluluklar halinde yaşamaya başladığı ilk günlerden beri kültür; toplumun dil yapısından, dini inanç yapısına, gelenek ve göreneklerinden, örf ve adet kurallarına kadar büyük ve küçük çaplı bir takım evrimsel süreçleri ve kavramları oluşturmuştur. Medeniyetler kavramının da bir parçası olan kültür; Dünya'nın ekonomik ve sosyal gelişiminden, stratejik ve politik aydınlanma süreçlerine kimi zaman doğrudan, kimi zaman da dolaylı olarak yardımcı olmuştur.

Çağdaş kültürün gelişmesi, toplumsal kuralların ve yapısının oluşmaya başladığı ilk çağlardan beri yüzlerce farklı kültürel yapıyı ve çeşitliliği beraberinde oluşturmuştur. Üzerinde yaşadığımız bu kadim coğrafya; medeniyetlerin Dünya'nın dört bir yanına yayılmasına yardımcı olacak çok çeşitli kültürleri bünyesinde yetiştirmiştir. Çok çeşitli kültürel gelişimin olduğu bir coğrafyada tek bir kültürden bahsetmek dünya tarihi için oldukça yanlış olur. Baskın kültür inancının oluşmaya başladığı ilk günlerden beri, günümüzde de devam eden farklı topluluklar arasındaki üstünlük kurma mücadelesi; ilkel, avcı-toplayıcı dönemlerden günümüze kadar devam eden bir döngüyü oluşturmuştur. Bu döngünün aktörleri yaşadıkları coğrafyaların kaderini belirlemiş; kendi toplumlarını geliştirmek, yeni toprak elde etmek ve yaşadığı toprakları savunmak için girdiği mücadelelerde egemenlik savaşı vermiş ve karşılaştığı topluluklarla ortak paydada etkileşmiştir. Savaşçı bir kültür evrimi, günümüz gözüyle her ne kadar ilkel bir yol olarak da kalsa, günümüze ulaşan milletlerin temel yapı taşlarını oluşturmuş, toplulukların kendine yön vermesinde önemli bir rol oynamıştır.

Tarihte Türkler zamanla geniş bir coğrafyaya yayılmış, Türk cihan hâkimiyeti görüşünü benimsemiş ve uzun bir süre göçebe hayatı yaşamışlardır. Türk tarihinin ilk izlerindeki kaynakların bizi Orta Asya'da M.Ö kurulan ilk Türk topluluklarına ve boylarına götürdüğü bilinmektedir. Ağırlıklı olarak Türk boylarının ve kültürünün bir parçası olarak düşünülen Gagauzlar ise Orta Asya'dan başlayan kadim Türk tarihinin önemli bir parçası olduğu yönünde sağlam görüşler ve kaynaklar bulunan önemli bir millettir. Türkiye-Yunanistan kara sınırlarında, Meriç

nehrinin batı ve güney yüzünde, Edirne il sınırına çok yakın bir mesafede Batı Trakya olarak bilinen, Yunanca Evros (Meriç) bölgesinde yaşayan Yunanistan Gagauzları da farklı coğrafyalarda yaşayan Gagauzlarla bağları olduğu düşünülen önemli bir topluluktur. Bu çalışmada röportaj ve kayıt yoluyla incelenen Yunanistan'ın Evros bölgesindeki Gagauzların halk edebiyatı ve folkloru, Türk kültürüne ve edebiyatına katkı sağlaması amaçlanan ve daha önce kapsamlı olarak kültürleri çalışılmamış, dilleri yok olma tehlikesinde olan ve acilen kültürel objeleri gün yüzüne çıkarılması gereken önemli bir konudur.

Bu noktada daha kişisel bir anlatımla özetlemek ve tezin işlenişine bir ışık tutmak gerekirse; ilk olarak kültürden ve kültürel etkileşimlerden yola çıkarak, dünya tarihinde önemli bir yere sahip Türk tarihi ve kültürünün içinden çıkmış olduğu düşünülen, kimi kaynaklarda Gagauz kimi kaynaklarda Gagavuz olarak adlandırılan ve kökenleri üzerinde tartışmalı görüşlere ve kaynaklara sahip olan bu halkın kimliği üzerine yapılan etnik köken, ad kökeni, tarihi, yerleşim yerleri, nüfusları ve göçüyle ilgili gerekli kaynakları araştırıp, hangi Gagauzların Edirne ile tanışıp, Yunanistan'ın Evros bölgesindeki Orestiada (Kumçiftliği) kazasına yerleşmiş oldukları ve yaşamış oldukları olaylar akışını öğrendim. Yunanistan Gagauzlarının dil yapısında ve kültür yapısında kaybolmalar olduğunu onlarla görüşüp öğrendikten sonra, onların hayatına ve edebiyatına; göç hikâyelerine ve folklor yapılarına yönelik incelemeler yaparak, zengin kültürlerini ön plana çıkarmak, gittikçe küreselleşen ve yok olma tehlikesinde bulunan etnik yapılarını tanıtmak ve göstermek amacıyla, aktif tez çalışma sahasında Yunanistan'ın Orestiada kasabasında röportaj usulü ve ses kayıt yöntemi ile yöre halkıyla tanışarak ve konuşarak yaptığım tüm anlatımları ve çalışmalarımı tezimde sunmaktayım. Çalışmada Yunanistan Gagauzlarıyla ilgili sunduğum bilgilerin ve kaynakların birçoğu bu bölgede yaşayan köylülerin bizzat kendi deneyimleri, hayat tecrübeleri ve öğretilerinden derleyerek yazmış bulunmaktayım.

Bu çalışmayı yaparken karşılaştığım bazı zorluklardan bahsedecek olursam; Türkiye-Yunanistan kara sınırının ötesinde *schengen* bölgesinin mensubu ve Avrupa birliği üyesi olan Yunanistan'ın Orestiada kasabasına gidiş-geliş yapılması, okuduğum şehir Edirne'den sınıra yakınlığı sebebiyle ulaşımın kolay ve rahat olması

gerektiği düşünülse ve öyle gözükse de, sınır ve gümrük işlemlerinin çeşitli zorlukları, yeri geldiğinde saatlerce beklenilen pasaport işlemleri ve Euro bölgesinde olduğundan dolayı ülkede gezi ve araştırma yapmanın maliyeti bir yana; nüfusu az bir ülke olmasından ulaşım olanağının az olması ve günlük çalışma saatlerinin farklılığı araştırma yapma sırasında çok büyük bir sorun oldu. Türk sınırının hemen karşısındaki ilk Yunanistan topraklarında bulunan köy merkezinden (sınırdan 700m) çalışma bölgemizin 3km kadar yakınına (Orestiada kasaba merkezi) gün içeresinde sadece 6 sefer bulunmaktadır. Orestiada'dan geri Edirne'ye dönüşte gün içerisindeki son sefer kaçırılırsa ertesi gün yapılacak ilk sefere kadar beklemek ya da bizim için yüksek bir ücret olan 20 Euro'yu taksiye vererek Türk sınırına dönmek gerekebilir. Çoğu zaman bu yolu kullanmanın dışında ulaşım sorununu zaman zaman Edirne'den bazı hocalarım şahsi arabalarıyla, zaman zaman da Yunan arkadaşlarım kendi arabalarıyla çalışma sahasına transferimi sağlamışlardır. Bu gümrük ve ulaşım sorunun dışındaki bir büyük sorun da; çalışma yaptığım bölgedeki Gagauzların bazı halk edebiyatı ve folklor adetlerinden birkaçını tamamen unutması problemidir. Bu sorundan kaynaklı çalışmamın ikinci bölümündeki Halk Edebiyatı kısmında, köylülerin kendi değerlerini ve ata miraslarını kayıt alamama ve gelecek nesline aktaramaması sonucuyla; çocuk sayışmaları, bilmeceler ve bazı halk edebiyatı unsurları tespit edilememiş, bazı öğeler de kaynak yetersizliği sebebiyle az sayıda öğrenilebilmiştir. Örneğin maniler, hikâyeler, masallar ve efsaneler de hatırı sayılır seviyede, akıllar iyice yoklanarak zihinde kalanlar kayda geçirilmiştir. Sevindirici yanını söylemek gerekirse; folklor bölümündeki türküler, atasözleri, doğum, kız isteme, nişan adetleri, düğün adetleri, dini gelenekler, dini bayramlar, etkinlikler ve özel günler, batıl inanışlar, halk hekimliği, halk baytarlığı, yemekler, tatlılar, yöresel kıyafetler ve çeşitli birtakım adetler, kaybolmadan önemli bir kısmı kayıt altına alınabilmiştir.

Yunanistan Gagauzlarının Türkiye'den Yunanistan'a göç ettikten sonra kaybolmakta olan dil ve kültürel özelliklerini ön plana çıkarmak gibi, böylesine önemli bir araştırma teşkil eden bu konuyu seçip, araştırma yapmama ve birçok bulguya ulaşmama yardımcı olan ve bana tez sahasında çok katkı sağlayacak kişilerle iletişime geçmemi sağlayan sevgili hocam, tez danışmanım Doç. Dr. Muharrem

ÖZDEN'e, tez çalışmam boyunca aktif tez sahasında bağlantılar kurmama çok yardımcı olan ve yöre insanlarıyla beni tanıştıran Yunan arkadaşlarım Maria XATZİOGLU'na ve Savvas KOZİDİS'e, tez çalışmamda önemli bilgiler sunan Orestiada kazası İnoyi köyünün kıymetli halkına, Yunanistan'a ulaşım sağlamama destek olan, çalışma ve araştırma cesaretini gösterme konusunda büyük yardımı dokunan Dr. Öğretim Üyesi sevgili hocam Elvan Melek ERTÜRK'e, akademik çalışmalarıyla örnek olan, çalışma disipliniyle cesaret veren sevgili hocam Öğretim Görevlisi Tuna SAYLAN'a, çeşitli yazılı kaynaklara ulaşmama yardımcı olan Doç. Dr. Bülent HÜNERLİ'ye ve Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Dr. Öğretim Üyesi Levent DOĞAN'a, çalışma disiplininde istikrar sağlamama ve emek harcamama çok büyük katkıda bulunan çok değerli aileme ve kıymetli arkadaşlarıma yürekten teşekkürlerimi iletiyorum.

Edirne 2020
Onur DİRİBAŞ

İÇİNDEKİLER

ÖZET ……......i
ABSTRACT…...…….... ii
ÖN SÖZ…….……...…iii
KISALTMALAR…….…..xii
GİRİŞ……1
BİRİNCİ BÖLÜM:KURSAMSAL KISIM……...…4
1. Gagauzların Etnik Kökeni ……4
2. Gagauzların Ad Kökeni……...12
3. Gagauzların Nüfusu ve Yerleşim Bölgeleri……...……15
4. Gagauzların Tarihi……...16
5. Gagauzların Kullandığı Bayraklar……...20
6. Gagauzların Halk Edebiyatı ve Önemli Kişileri……..22
6.1. Mihail Çakır…….23
6.1.1. Diyonis Tanasoğlu…….24
6.1.2. Todur Zanet……..….....24
6.1.3. Nikolay Babaoğlu……..24
6.1.4. Stepan Bulgar……25
6.1.5. Hamdullah Suphi Tanrıöver……..25
6.1.6. Yaşar Nabi Nayır……...26
7.Yunanistan Gagauzlarının Tarihi, Yunanistan'a Göçü ve Köken İddiaları ……..……27
7.1. Yunanistan Gagauzlarının Yerleşim Bölgeleri ve Nüfusu……...36
7.1.1.Yunanistan'ın Evros Bölgesi Orestiada Kazası Gagauzlarının Genel Durumu ve Özellikleri…….....39
7.1.2. Orestiada'nın Kısa Tarihçesi, Konumu, Coğrafi Yapısı ve İklimi……...42
7.1.3. Orestiada'nın Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Durumu…….45
7.1.4. Orestiada'nın Demografik Yapısı…….48
2. BÖLÜM:HALK EDEBİYATI……..…....49
2.1. Masallar…….....49

2.1.1. Tahir ile Zühre……..…….....50
2.1.2. Padişah ile Çingene……..…...….53
2.1.3. Tilki Masalı……..….....54
2.2. Türküler……..….....55
2.2.1 Serseli……..…….56
2.2.2. Stano Maristano İstanbul Gülü, Edirne'nin Baş Dilberi…..….....57
2.2.3. Uçurt Yorgim……...….....57
2.2.4. Kına Kına Gecesi…….....58
2.2.5. Nuna Nuna Güzel Nuna…….....58
2.2.6. Halk Türküsü…….....59
2.2.7. Yorgi ile Sıtanke…….....60
2.2.8. Karagöz Kız……..……60
2.2.9. Rüstem……..…….60
2.2.10. Oğlan Oğlan Kalk Gidelim…….61
2.3. Atasözleri……..62
2.4. Maniler…….65
2.5. Hikâyeler……..67
2.5.1. Nasrettin Hoca…….....67
2.5.2. Koca Nine……..67
2.5.3. Çocuklar İçin Bir Hikâye……..68
2.6. Efsaneler ……..68
2.6.1. Dini Bir Efsane……..69
2.6.2. Geyik Efsanesi……...69
2.6.3. Aziz Vasilios Efsanesi……...69
2.6.4. Köken Efsanesi……..70
3. BÖLÜM:FOLKLOR…….…….....71
3.1. Doğum Adetleri……71
3.1.1. Doğum Öncesi……...71
3.1.2. Doğum……...71
3.1.3. Vaftiz…….…….. 72
3.1.4. Doğum Sonrası…….....72
3.2. Evlenme / Düğün…….....73

3.2.1. Gelin Bakma……..73
3.2.2. Kız İsteme……..74
3.2.3. Nişan ve Düğün……..…...74
3.3. Dini Günler ve Adetler…….....75
3.3.1. Paskalya Geleneği…….....75
3.3.1.1. Paskalya Orucu……..….76
3.3.2. Christmas Geleneği……..….77
3.3.2.1. Christmas Orucu……...…..77
3.3.2.1.1. Christmas Hristos (Hz. İsa) Duası……...…78
3.3.2.1.2. Christmas Noel Sofra Âdeti…….……78
3.3.3. Aziz Vasilios Günü……..……..78
3.3.3.1. Meryem Ana Orucu……79
3.3.3.2. Aziz Fanurios Günü……79
3.3.3.3. Ayandiriya Günü……...…….79
3.3.3.4. İlyas Peygamber Anma Günü…….80
3.3.3.5. Aziz Andreas Günü……80
3.3.3.6. Azize Barbara Günü……...……81
3.3.3.7. Hederlez……..……81
3.3.3.8. Nevruz…….…...……82
3.3.3.9. 12 Ayın Gagauzca Adları……..…….82
3.4. Hangi Günlerde Ne Yapılır ve Ne Hangi Günlerde Ne Yapılmaz……....…….83
3.4.1. Batıl İnanışlar…….....84
3.5. Halk Hekimliği…….85
3.5.1. Halk Baytarlığı……..86
3.6. Ölüm ve Cenaze İşlemleri……87
3.7. Çocuk Oyunları……...88
3.7.1. Piko Oyunu……..…..89
3.7.2. Çelik Oyunu…….….89
3.7.3. Bölmece Oyunu…….……....89
3.7.4. Düğme Vurmaca Oyunu……..…….....89
3.7.5. Çember Oyunu…….….89

3.7.6. Saklambaç Oyunu……....…90
3.7.7. Yakan Top Oyunu……..……..90
3.7.8. İp Atlama Oyunu…….……90
3.8. Halk Mutfağı / Yöresel Yemekler…….……..91
3.8.1. Çorbalar…….……...91
3.8.1.1. Tarhana Çorbası……...……..91
3.8.1.2. Umaç Çorbası……92
3.8.1.3. Kuskus Çorbası……..92
3.8.2. Yemekler……..….....93
3.8.2.1. Pinavut Ekmeği…….…93
3.8.2.2. Bağ Dolması……...…...93
3.8.2.3. Geleneksel Bulgur Yapımı……..……..93
3.8.2.4. Paskalya Çöreği…….....94
3.8.2.5. Koliba Cançeni Yemeği……95
3.8.2.6. Nohut Yemeği…….....95
3.8.2.7. Etli Düğün Yemeği…….....…..95
3.8.2.8. Domuz Kavurma…….....96
3.8.2.9. Domuz Etli Kapuska……..……...…96
3.8.2.10. Etli Taze Fasulye Yemeği…….……...97
3.8.2.11. Kıymalı Lahana Sarması…….……97
3.8.2.12. Lahana Yemeği…….……97
3.8.3. Tatlılar…….……..98
3.8.3.1. Saraylı Tatlısı…….……98
3.8.3.2. Tatlı Akıtma…….……..98
3.8.3.3. Buanika Keki……..……98
3.9. Giyim, Geleneksel Kıyafetler……...99
3.9.1. Çoraplar…….……99
3.9.2. Ayakkabılar…….……..99
3.9.3. Önlük……..……...99
3.9.4. Zıbın……...……100
3.9.5. Podya……...100
3.9.6. Tartma…….....100

3.9.7. Mandila……100
3.9.8. Potur…….....100
3.9.9. Sarık……....100
3.9.10. Anteri…….……...100
3.9.11. Altın Lira……...…101
3.9.12. Fusta…….....101
3.9.13. Nifiki…….……....101
3.9.14. Çukma…….....101
Sonuç……...……...……..102
Ekler:1. Fotoğraf Albümü……..105
1.1. Orestiada Folklor Tarihi Müzesi……129
1.2. Dernekler……...129
1.3. Zanaatlar……...130
Sözlük……...132
Kaynak Kişiler……143
Kaynakça……..145

KISALTMALAR

a.g.e	Adı geçen eser.
a.g.m	Adı geçen makale.
bknz	Bakınız.
çev.	Çeviren.
Doç.	Doçent.
Dr.	Doktor.
DTCFD	Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi.
km	Kilometre.
l	litre.
m	Metre.
M.Ö	Milattan önce.
M.S	Milattan sonra.
TDK	Türk Dil Kurumu.
Prof.	Profesör.
syf.	Sayfa.
vb.	Ve benzeri.
vs.	Vesaire.
yy.	Yüzyıl.

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışma Yunanistan'ın Evros bölgesinin Orestiada (Kumçiftliği) kazasında yaşayan Gagauzların; 1921,1922 yılında Edirne'nin Meriç kıyılarından Yunanistan'a düzensiz göçleri ve 1923 nüfus mübadelesi sonucunda Edirne'den Yunanistan'ın Evros bölgesi Orestiada kazasına göç etmeleriyle başlayan kültürel değişim sonucunda; kaybolmakta olan edebi ve folklorik yapılarının, yok olmadan önce kalan son kısmını ön plana çıkarmak ve kayıt altına alarak Türk Halk Edebiyatı çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Yunanistan'ın Orestiada kazasında yaşayan Gagauzlar ile ilgili daha önce kapsamlı bir Halk Edebiyatı ve Folkloru çalışması yapılmamış olması ve yakın bir gelecekte Gagauz Türkçesinin ve folklorik yapının azalarak, kültürel küreselleşme ile kaybolma riski altına gireceğinin görülmesi, başlıca bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Halk edebiyatı ve Folklorik yapı; bir milletin kültürel varlığını, yaşama biçimini, değerlerini ve inanç sistemini oluşturan bir doğal yaşam unsurudur. Tarihini ve kültürel yapısını kayıt altında tutamayan topluluklar; gelecek nesillerine kendileriyle özleşen değerlerini aktaramayacak ve küreselleşme olgusuna hızla yenik düşeceklerdir. Bu noktada geleneksel yapılarını kaybetmekte olan Evros bölgesindeki Gagauzların; daha önce Türkiye'de akademik çalışmalar arasında geniş kapsamlı bir yer edinememiş olması, neredeyse geç kalınmış bir hadise olup, gün yüzüne çıkarılması gereken, Türk Halk Bilimi dalında iyi bir yer edinecek önemli bir konudur. Bu bölgedeki dil yapısı ve kültürel yapı erimek üzeredir ve birkaç nesil sonra kaybolmakla burun buruna gelecektir. Her ne kadar bazı adetler ve özel günler eskiye yakın gibi yapılsa da kültürün popülasyonu düşmekte ve azalmaktadır. Bu

çalışmanın kültürel kayıtları, kaybolmakta olan yapıya ışık tutup, tanıtımı yapılarak Orestiada Gagauzlarına verilecek ve gelecek nesle sadece bilinç, anı ve tebessüm olmaktan öteye, kültürel faaliyetlerini ilelebet canlı tutması hedeflenerek takdim edilecektir.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Yunanistan'ın Evros bölgesinin Orestiada (Kumçiftliği) kazasında yaşayan Gagauzlarla ilgili; göç bölgeleri, yaşadıkları yerler, nüfus verileri, dernekleri, Gagauz kiliseleri ve çeşitli adetleriyle kültürel yapılarının detaylı bilgilerine Orestiada'da yaşayan, tez çalışması boyunca bana rehberlik eden Yunan arkadaşlarım sayesinde ve köylülerin nazik kabul buyurmalarıyla ulaşılmıştır. Tez çalışma sahasında öğrenilen ve kayıt altına alınan tüm unsurlar; ses kayıt cihazlarıyla ve köylülerle röportaj yapılarak, köylülerin evinde, kiliselerinde, derneklerinde ve kahvelerinde birebir görüşülüp 2.5 yıllık bir sürede sürekli Edirne ve Orestiada arasında git gel yaparak yazıya geçirilmiştir. Yapılan tüm röportajlarda yaklaşık 12,13 saatlik ses kaydı alınmıştır. Köyün çekilen tüm fotoğrafları, köylülerle beraber çekildiğimiz tüm fotoğraflar, adetleriyle ilgili görseller edindiğimiz fotoğraflarla birlikte ekler kısmında gösterilmiştir.

Tezin kısımlarına bakacak olursak yukarıda anlattığım kısaca özet, ön söz ve araştırma aşamaları anlatımımdan sonra birinci bölümün ilk kısmında; Gagauzların etnik kökeni, ad kökeni, yerleşim bölgeleri, nüfusu ve kısaca tarihi ve edebiyatı araştırılarak, ulaşılan kitap, dergi ve makalelerden önemli araştırmacı yazarların edindiği bilgileri tazeleyerek, Gagauzlara genel bir bakış oluşturulmuştur. Birinci bölümün ikinci kısmında ise; çalışma konumu oluşturan Yunanistan Gagauzlarının kısaca tarihine, Yunanistan'la tanışmasına ve kökenleriyle ilgili bazı iddialarla, yerleşim bölgeleri ve nüfusuna, ayrıca detaylı olarak Orestiada'daki genel durumuna, kişisel özelliklerine, ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarına ve Orestiada'nın kısaca tarihçesiyle, coğrafi yapı, demografik yapı ve iklim yapısına da değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünün ilk kısmında ise; Halk Edebiyatının ana unsurlarından Masal'ın kısaca tanımı ve Yunanistan Gagauzların masal öğeleri, ikinci kısmında türkü tanımı ve Yunanistan Gagauzlarıyla bütünleşip özdeşen türküleri, üçüncü kısımda ata mirası atasözleri, dördüncü kısmında kısaca manileri, beşinci kısımda hikâyeleri ve son kısım olan altıncı kısımda kısaca efsaneleri anlatılmış, kısaca halk edebiyatında bütünlüğünü koruyabilmiş ve günümüze kadar ulaşabilmiş olanları kayıt altına alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise ikinci bölümden daha fazla kültürel obje bulunmuştur. Bunun önemli bir nedeni de folklorik yapının günlük hayatta daha fazla kullanılıyor olmasıdır. Üçüncü bölümün ilk kısmında bölge Gagauzlarının doğum adetleri, dini vaftiz törenleri, doğum sonrası ve öncesinde yapılan bazı geleneksel olaylar, ikinci kısımda evlenme, düğün, kız isteme, nişan gibi geleneksel yapı, üçüncü kısımda dini günler ve adetleri, dördüncü kısımda batıl inanışlar, beşinci kısımda halk hekimliği ve baytarlığı, altıncı kısımda ölüm ve cenaze adetleri, yedinci kısımda, çocuk oyunları, sekizinci kısımda halk mutfağının yöresel yemek ve tatlı çeşitleri, dokuzuncu ve son kısımda da geleneksel giyim-kuşamla ilgili bilgiler verilmiştir.

Tezin son kısmında da sonuç yazısı, ekler başlığı altında tez çalışma sahası Orestiada'nın İnoyi ve Uğurlu köyünün, Gagauzların derneklerinin, yöresel kıyafetlerinin, kiliselerinin, Orestiada'nın folklor tarihi müzesinin ve köy halkıyla beraber benim ve tez hocamın bulunduğu fotoğraf albümü ve Gagauzlarla ilgili çeşitli zanaatler, dernekler ve Orestiada kasabasında bulunan müze ile ilgili kısa bilgiler bulunmaktadır. Ekler 'den sonra Türkiye Türkçesiyle kıyaslanması açısından küçük bir sözlük ve Orestiada'da yaptığım röportajlarda bana çok değerli bilgiler veren köy halkının kişisel bilgileri, en sonda da tüm bu çalışma ile ilgili yararlandığım kaynakça kısmı bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL KISIM

1. Gagauzların Etnik Kökeni

Gagauzlarla ilgili genel bilgileri kısaca özetlersek; Gagauzlar yoğunlukta olarak Moldova'nın güneyinde, Moldova'ya bağlı özerk bir Cumhuriyet olan Gagauz Yeri Özerk Bölgesi'nde yaşamaktadırlar. Başkenti Komrat olan bu özerk bölgenin dini inancı Ortodoks mezhebine bağlı Hristiyan inancıdır. Bu bölgede yaşayan Gagauzlar kendilerini Türk olarak tanımlamaktadır. Bunun yanı sıra Moldova dışında Bulgaristan, Yunanistan, Ukrayna, Rusya, Romanya gibi ülkelerde ve Türkiye' de de yaşadığı bilinen Gagauzların, [1] kendilerini Gagauz olarak kabul etmesine karşın, etnik kökeninin genellikle yaşadığı ülkenin kökeniyle bağdaştırılmaya maruz kaldığı görülen, Ortodoks Hristiyan bir toplumdur. Bazı ülkelerde Gagauz adıyla bazı ülkelerde de yaşadığı ülkenin bir parçası olarak tanınan bu milletin; etnik kökeni, tarihçesi ve çeşitli bölgelere göçleriyle ilgili birçok iddia bulunmaktadır. Bu iddiaların bazılarında Gagauzların kökenleriyle ilgili araştırmalar yapan ve bilimsel verilerinin yeterli olduğunu düşünen bir takım yazarın, yeterli kanıta ulaşamamış ve bilimsel çalışmada bulunmamış olduğunu düşündüğü yazarlarla; etnik köken hakkında, eleştirel söylemlerle karşılıklı atıştığı görülmüştür. İddiaların birçoğunda yazarların, Gagauzların Ortodoks Hristiyan inancına mensubiyetinin de etkisiyle kendi ülkesinin kültürünün bir parçası olmasının daha mantıklı olduğu yönünde iddialar sunmuştur. Buna karşı da diğer yazarların bu iddialar karşısında gösterdiği kaynaklar bulunmaktadır.

Yukarıda bahsedilen Gagauzlarla ilgili çeşitli bilgilerin kaynak anlatımlarına ve Gagauzların etnik kökenleriyle ilgili önemli yazarların, akademik çalışmalarının ispatı için ele aldığı ve derlediği çalışmalarla, karşı hipotezler olarak gördüğü yazarların pek de akademik olmadığını düşündüğü yazılarının bir nevi karşılaştırması, aşağıda önemli yazarların kitaplarında ve makalelerinde ulaştığı bulgular ele alarak hazırlanmıştır.

---

[1] Harun Güngör-Mustafa Argunşah, *Gagauzlar (Gagauz Türklerinin etnik yapısı, nüfusu, dili, dini, folkloru hakkında bir araştırma)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1998, s.11-13.

Gagauzların köken tartışmalarının bu denli fazla ve bazı bölgelerde efsanevi anlatımlara sahip olmasının en büyük sebeplerinden biri de Gagauz adına tarihi kaynaklarda ancak 19.yüzyılın başlarında rastlanmış olmasıdır.[2] Yazılı kaynakların bu denli geç ortaya çıkması da etnik köken tartışmalarında çekişmelere yol açmıştır. Tartışmaların başında Bulgar-Gagauz iddialarıyla ilgili Mustafa Argunşah "Gagauz Yazıları" adlı kitabında Gagauzların Bulgar olduğu görüşünü savunan bazı Bulgar yazarların görüşlerinden bahsetmiştir. Görüşlerin bazılarında araştırmacıların Gagauzların dini adetleri ve geleneklerinin Bulgarlara benzerliği ve yakınlığını öne sürerek Gagauzları sahiplenmek istemesinden, bazı Bulgar yazarların dillerini değiştirmiş ama dinlerini koruyabilmiş Bulgarlar olduğunu düşündüğünden ve bazı yazarların da Gagauzların Bulgar olduğunu ve Osmanlıların baskıları sonucu asimile etme çabalarıyla dillerini değiştirmiş olduğu yönündeki iddialarını ön plana çıkararak, bazı Bulgar yazarların bu konudaki bir takım görüşlerini aktarmıştır.[3]

Gagauzların Bulgar olduğu iddialarına bir başka kaynak da Mikhail Guboglo'nun "Gagauzların Etnik Aidiyeti" adlı eserinde bazı yazarların araştırmalarından aktardıklarıdır. Bülent Hünerli'nin Rusçadan çevirdiği bu yazıda, Guboglu'nun bazı Bulgar yazarların ve Bulgar yazarların yanında duran bazı Moldovalı ve Rumen yazarların hipotezleriyle ilgili yaptığı araştırmalarda; Gagauzların Türkçe konuşan Bulgarlar olduğunu, buna kanıt olarak da Bulgaristan'da Türk baskısından kurtulduktan sonra Besarabya (Moldova) bölgesine göç eden göçmenlerin, kendilerinin Slav ırkına ait olduğunu söyleyip, yalnızca Türkçe konuşan Bulgarlar olduğunu dile getirdiklerini belirten yazılardan, bu yazarların Gagauzları Slav ırkı olarak gördüğünü belirtmiş, yazarların bu görüşlerine karşın bazı Bulgar yazarların da bu görüşün karşısında önyargısız bir şekilde gerçek Gagauzların Türkçeyi kabul etmiş Bulgarlar olmadığını, onların bir Türk grubunun bakiyelerinden olduğunu savunduklarından bahsetmiştir.[4]

---

[2] Mustafa Argunşah, Hülya Argunşah, *Gagauz Yazıları,* 1. Baskı, Türk Ocakları Kayseri Şubesi Yayınları, Eylül 2007, s. 15.
[3] Mustafa ve Hülya Argunşah, a.g.e., s.16.
[4] Mikail Guboglu, "Gagauzların Etnik Aidiyeti", (Çev. Bülent Hünerli*), TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi,* Yıl:6, Sayı:12, 2018, s. 69-70.

Hünerli'nin çevirdiği bir başka yazı da Vlodzimej Zayonçkovski'nin "Gagauzların Etnogenezine Dair" yazısıdır. Zayonçkovski derlediği Bulgar yazarların Gagauzlar hakkındaki iddialarında, iki halkın (Gagauz ve Bulgar) dini adetlerinin, çeşitli inançlarının ve folklorik bakımdan benzerliği kanıt gösterilerek, onların Dobruca'da yaşayan Bulgarlar olduğu inancına hâkim olduklarını, hatta Rusya'da yaşayan Gagauzların da bugüne kadar Türkçe konuşan Bulgarlar olarak bilindiğini söylediklerinden bahsetmiştir.[5]

Zayançkovski Bulgar iddiaları karşısında, yazarların hipotezlerinde savundukları görüşlerin ve kaynakların sağlam olduğunu, fakat bunun kesin olarak kabul edilebilecek bir durum olmadığını, adetlerin ve inançların benzerliğinin tüm Balkan coğrafyasında hemen hemen aynı ya da benzer olduğunu ve komşuluktan etkilenebilmenin doğal olduğunu söylemiştir.[6]

Mustafa Argunşah'da Bulgar iddialarına cevap olarak Atanos Manov'un değerlendirmelerini örnek göstererek; Gagauzların kendi milliyetleri olduğu söylemlerinde güçlü bir şekilde ısrar ettiğinden, Gagauz köylerinde yaşayan Bulgarların, Gagauzları Bulgarlaştıracakları yerde kendilerinin Gagauz ahlak ve geleneklerine göre yetiştiğine ve Türkçe öğrendiğine, bunlara karşın kendilerinin asimile olduktan sonra Gagauzların Türkçe konuşan Bulgarlar olduğu iddialarını ortaya koyduğunu söylemiştir. [7]

Gagauzların Bulgar olduğu iddialarından sonra bakılacak bir başka örnek ise Gagauzların Yunan kökenli olduğu iddialarıdır. Çeşitli yazarların birçok iddiasının bulunduğu bu kaynaklara bakacak olursak; Harun Güngör ve Mustafa Argunşah'ın ortak kitabı olan "Gagauzlar" da Yunan iddialarıyla ilgili bazı Yunan, Bulgar ve Romen yazarların desteklediği araştırmalarda Gagauzların aslında Rum olduğunu söylediklerini, bunun ispatı olarak da Ortodoks kiliseye ait terimleri örnek verdiklerini ve Gagauz kelime kökenini, filolojik yönüyle açıklamaya çalıştıklarını

---

[5] Vlodzimej Zayonçkovski, "Gagauzların Etnogenezine Dair", (Çev. Bülent Hünerli), *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 6, Sayı 14, 2018, s.262.
[6] Vlodzimej Zayonçkovski, a.g.m., s.262.
[7] Mustafa ve Hülya Argunşah, a.g.e., s.17.

söylemiş; buna karşın da Valentin Moşkov'un Yunan iddialarına karşı Yunanlıların Gagauzların adını "Gagavüs" olarak telaffuz ettiğini ve bunun açıklamasını da yakın akrabaları olan Arnavutların soylarından biri anlamına gelen "gag" kelimesiyle, inek anlamına gelen "vüs" kelimelerini birleştirmiş, onları ziraatla uğraşan yakın akrabaları olarak kabul edildiğini söylediğinden bahsetmişlerdir.[8]

Türker Acaroğlu'nun Bulgarcadan çevirdiği Atanos Manov'un "Gagauzlar (Hıristiyan Türkler)" adlı kitabında da Yunan iddialarıyla ilgili Manov; kendi çıkarımları ve araştırmaları sonucu Gagauzların Hristiyan olduklarından dolayı patriğin yönetimi anlatında kalmış olduğunu, dinsel ve ulusal işlerde patriğin öğretilerinden etkilenerek Rum terbiyesi altında yetiştiğini ve Elen adını aldıklarını söylemiş ve buna karşın bir Yunanlı yazarın 1065 yılında Uzlar ya da Oğuzlar adını taşıyan ve her türden kayıkla Tuna boylarından barbarca içeri girdiğini ve Bulgar güçleriyle Yunan güçlerini geçip Selanik ve çevresine doğru yağmalayarak ilerlediğine ve kışın bastırmasıyla bir kısmının Bulgar boşluklarına çekildiğini, bir kısmının da güçlerini kaybedip Bizans nüfuzuna dâhil olduğunu anlattığından bahsetmiştir.[9]

Gagauzların Yunan iddialarıyla ilgili bir başka yazı da Turgay Cin tarafından kaleme alınmıştır. Cin makalesinde Yunanistan Gagauz'u bir yazar Hristos Kozaridis'in "Biz Gagavuzlar: Kimlik–Tarihsel Kaynak ve Zaman İçindeki Sürecimiz" adlı eserinde Gagauzları, Türk yapmak için yeterli kaynağın olmaması, Osmanlı'nın Gagauzların yanında durmuş olmaması gibi, kilise kültürünün etkisiyle öğrenilen Yunanca kelimeler gibi, ucu kanıta dayandırılamayacak olaylardan dolayı Rum kökenli göstermiş olma durumunu eleştirmiş, Manov gibi Mihail Çakır gibi önemli yazarların akademik uğraşlarla yazdığı tarih kitaplarını incelediklerinde iddialarının boşa kürek çekmek olduğunu anlayacak ve Gagauzların Slavlaşmış Türkler olduklarını göreceklerinden bahsetmiştir.[10]

---

[8] Harun Güngör-Mustafa Argunşah, a.g.e., s. 17.
[9] Atanas Manov, *Gagauzlar (Hıristiyan Türkler),* (Bulgarcadan çev. M. Türker Acaroğlu), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2001, s. 7-26.
[10] Turgay Cin, (Milletlerarası İlişkilerde Yunanlılaştırma Faaliyetlerine (Asimilasyona) İlişkin İki Örnek: Kalaşlar ve Gagavuzlar) *Karadeniz Araştırmaları*, sayı 25, Bahar 2010, s. 17-20.

Gagauzların etnik kökeniyle ilgili bazı Romen yazarların görüşlerine bakıldığında Guboglu, en önemli Romen tarihçisi N. Yorga'nın Gagauzların Balkanlarda yaşayan çok eski bir toplum olduğu, Asya'daki Karamanlılar gibi şehirli olduğu ve ana dilleri olan Grekçeyi unutup sadece Hristiyanlık inancını koruyabildiklerini, bunu yanı sıra Dobruca'daki eski Greklerin de barbar istilasıyla daha 13.yy'ın başlarında dağıtıldığını ve onların izlerinin sadece, başlıca uğraşları balıkçılık, denizcilik ve bağcılık olan Gagauzlarda olduğu kanısıyla inandırıcılığı az bir bakış açısını savunduğunu dile getirmiş ve bazı Romen yazarların da onları "Romenleşmemiş köklü yaşayanlar" olarak adlandırdığından bahsetmiştir. [11]

Sovyet araştırmacıların bazılarına bakacak olursak da yine Guboglu, Sovyet Türkologların Gagauz dili üzerine araştırmalarında vardığı genel sonuçta; Gagauzların dil biliminin tamamen Rus ve Sovyet biliminin eseri olduğu görüşlerini dile getirmiştir.[12]

Gagauzların etnik kökeni hakkındaki bir diğer görüş de Gagauzlarda Türk izinin olduğu iddialardır. Gerek Guboglu, Zayonçkovski, Manov, Moşkof, Mihail Çakır, Harun Güngör, Mustafa ve Hülya Argunşah, Nevzat Özkan, Dionis Tanasoğlu, Halil İnalcık, Nabi Nayır gibi ve onlar kadar önemli birçok yazarın yaptığı akademik çalışmalar sonucunda dünyada bu konuyla ilgili çalışma yapmış ve bilimsel görüşlerde bulunmuş birçok kişiden derledikleri yazıları sonuçlandırdıklarında; Gagauzların kökeninin Türklerle bağlantılı olabileceği kanısının daha mantıklı ve elde tutulur sebepler olduğu, bunun dışında sunulan kaynakların yeterli sonuca götürebilecek düzeyde olmadığı düşüncesinde ve bazı yazarların da kesin dille Türk kökeninden bahsedilemeyeceği ama Türk kökenli olma olasılığının daha yüksek bir ihtimal olduğu inancında oldukları görülmüştür.

Bu görüşlerden yola çıkarak, Gagauzların Türk kökenli olduğu görüşlerine baktığımızda ilk olarak Güngör ve Argunşah, Bulgar tarihçi Balaşçev'in Türklerin en önemli destanlarından biri olan *Oğuzname'*nin Seyyid Lokman yazılarını ve dönemin

[11] Mikail Guboglu, a.g.m., s. 68.
[12] Mikail Guboglu, a.g.m., s. 71.

Bizans kaynaklarını kullanarak, Gagauzların Anadolu Selçuklu Devleti'nin hükümdarı olan Sultan II. İzzettin Keykavus'u takiben Bizans İmparatoru VIII. Mihail Paleolog'a sığındığından ve Gagauzların Anadolu Selçukluların torunu olduğunu, adının da Keykavus'dan gelip, bölgedeki k-g harflerinin ses değişikliğinden dolayı değiştiğini vurguladığını anlatmış; bunun yanı sıra Yazıcıoğlu Ali'nin *Selçukname* eserini ele alan Wittek'in de Gagauzların Dobruca'ya gelen Selçukluların torunu olduğunu ve Keykavus'un adının bir devamı olduklarını nitelediğinden bahsetmişlerdir.[13]

Gagauzların Selçuklu Türklerinin bir devamı olduğu görüşündeki en önemli isim Halil İnalcık'la birlikte Kemal Karpat, Zajaczkowski gibi isimleri örnek veren Güngör ve Argunşah bir başka örnekte de, önemli Rus Türkologlarının başında gelen Moşkov' un Gagauzları, Tuna'yı geçerek Balkanlara yerleşen Oğuz Türklerinin neslinden olduğu ve bir kısmının çok sonra Rusya'ya göçüp burada başka Türk unsurlarıyla kaynaşarak "Karakalpak" adında bir grup kurduklarını ve bu bölgede Ortodoks Hristiyanlık inancını benimsedikten sonra Moğol istilası ile Bulgaristan'ın Deliorman bölgesine göçerek, buradaki Türklerin kültürü altında bugünkü Gagauzları oluşturduğu görüşünden bahsetmişlerdir.[14]

Ünlü tarihçi, Hocaların Hocası, Tarihçilerin Kutbu ve Şeyh-ül Müverrihin lakaplı Prof. Dr. Halil İnalcık da, "Osmanlı ve Modern Türkiye" adlı kitabında Gagauzlarla ilgili; Moğol idaresinden kaçan bazı Türkmen obalarının, Sarı Saltuk Baba ile İzzettin Keykavus'un yanına geldiğini, Keykavus'un da onları Bizans imparatorunun izni ile Kuzey Dobruca'ya yerleştirdiğini ve Dobruca'ya yerleşen bu Anadolu Türkmen grubunun daha sonraları Anadolu'ya dönenleri dışında Dobruca'da kalıcı ikamet etmeye başlayanların, daha önceden Dobruca'ya gelen Kumanlar arasında kalarak Hristiyanlığa geçtiğini ve bu halka "Keykavus'un halkı" denilerek, adlarının günümüze kadar Gagauz'a dönüştüğünü söylemiştir.[15]

---

[13] Güngör-Argunşah, a.g.e., s.17,18.
[14] Güngör-Argunşah, a.g.e., s.18,19.
[15] Halil İnalcık, (*Osmanlı ve Modern Türkiye)* 3.Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul Eylül 2016, s. 10.

Atanas Manov'un Gagauzların Türklük iddialarıyla ilgili araştırmaları ve gözlemleri sonucunda elde ettiği uzun anlatımlarına bakacak olursak, ilk olarak; Peçenekler, Kumanlar, Uzlar gibi başlıca Türk kavimlerinin Karadeniz üzerinden Tuna nehrinin güneyine inmeye başlamasıyla Balkan coğrafyasına giriş yaptığında çeşitli yerlere dağılan bu Türk kavimlerinin torunu olarak nitelediği iki kavim olan Gacallar ve Gagauzların analizini yapan Manov; Dobruca ve Tuna kıyısı bölgelerine bu iki kavmin mi yoksa Selçuklu Türklerinin mi daha önce geldiği konusunda kesin bir tarihsel bilgiye dair kanıt verilemediğini fakat Gagauzlarla Gacalların atalarının Rusya yönünden geldikleri söylentilerinden bahsetmiş ve Anadolu'dan gelen Türklerle de dil yapısı bakımından daha farklı olduğunu, Gacallar ile Gagauzların dil bakımından daha yakın olduğunu söylemiştir.[16]

Gagauzlar'la Gacallar'ın da arasındaki yakın benzerliğe örnekler veren Manov, Balkanlara gelen Türk göçmenlerden de önce Tuna'nın kuzeyinden beraber gelen iki akraba toplumun dil bakımından Anadolu Türkçesine nazaran çok daha yakın olduğunu ve Osmanlı'nın "Evet" kelimesine karşılık bu iki toplumun "Yaa" dediği, "Değil" yerine "Diil", "Akşam" yerine "Aaşam" gibi sözcükler kullandığı ve bazı kelimeleri örn. Osmanlıcadaki "Orospu" sözcüğünün "Güvenda" olarak kullandıkları örneklerini vererek, Gagauzların kuzeyden gelen Türk kavimlerinden olduğunu vurgulamıştır. [17]

Yaşar Nabi Nayır'ın "Balkanlar ve Türklük 1" adlı tarihsel çalışmalarının kitap haline getirildiği eserindeki Gagauzların durumuyla ilgili görüşlerinde, Anadolu'nun Karadeniz kıyılarından Dobruca'ya kadar olan bölgelerde çeşitli topluluklar halinde yaşayan ve Osmanlı'nın kuruluş dönemlerinden beri dinlerinden dolayı Anadolu'da yabancı olarak görülen saf Türk ırkı Hristiyan Türklerinin sayısının milyonları geçtiği, fakat ötekileştirildiklerinden dolayı insan topluluklarına da ihtiyacı olan küçük ulusların yemi olduğundan, büyük kısmının Rum, Rus ve Bulgar kitlelerine kaptırıldığını, fakat yine de Türk dilinden ve geleneklerinden ayrılamayan bir Gagauz toplumunun, Türk varlığını sürdürerek yaşamasının verdiği

[16] Atanos Manov, a.g.e., s. 13-14.
[17] Atanos Manov, a.g.e., s. 16.

mutluktan bahsetmiş; köken iddialarıyla ilgili de ulaştığı kaynaklar sonucunda "Gaga" ve "uz" olarak birleştirilen kelimenin hecelerinin kökenine bakıldığında "uz" hecesinin öz ya da oğuz kelimesiyle aynı olduğu, gaga adının da Oğuzların Gaga, Gagu, veya Gogu adı verilen bir kabilenin adı olduğu ve bu kabileden türeyenlere de Gagauz adının verildiğini, Oğuz Han öldükten sonra 24 kola ayrılan oğullarından birinin bu adla Sur-uz, Kum-uz, Uzbek, Uzsart gibi Gagu-uz ya da Gog-uuz olarak devlet kurduğundan bahsetmiştir.[18]

Argunşahlar'ın "Gagauz Yazıları" kitabında Gagauzların kökenleriyle ilgili bahsettiği bir iddia da Moğol istilası sebebiyle Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlara yerleşen Kumanların, Peçeneklerin ve Oğuzların torunları oldukları iddiasıdır. Bir takım yazarın iddiasına göre Kumanların bakiyeleri Bulgaristan'a yerleşmiş ve burada Hristiyanlığı benimsemiştir. Argunşah, kendi halkının tarihini ilk kez yazan Gagauziya'nın en önemli isimlerinden biri olan başpapaz Mihail Çakır'ın yapılan tüm araştırmaları incelediği, kendi görüşlerini ve araştırmalarını da paylaşarak Gagauzların kökeninin ne Selçukluların ne de Kumanların devamı olmadığını, Gagauzların Oğuz Türklerinin soyundan geldiğini söylemiştir.[19]

"Gagauz Edebiyatı" kitabı ile Gagauzlarla ilgili geniş bir çalışma yapan Nevzat Özkan, Gagauzların kökenleriyle ilgili araştırdığı çalışmalarda varılan birkaç önemli sonuçtan bahsetmiştir. Bunlardan biri kendi görüşünün de temeli olan Oğuz Türkleri görüşüdür. Özkan yapılan önemli çalışmalarda Gagauzların 6.yy'ın da öncelerinde Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlara ve Orta Avrupa'ya karışan Türk boylarıyla beraber zenginleşen ve farklı sebeplerle Hristiyanlaşan Türkler gibi onların da Hristiyan olan Türk grubu Oğuzlar olduğu sonucuna varıldığından bahsetmiştir.[20]

Özkan bir başka görüşte de Kuzeydoğu Bulgaristan'da araştırmalar yapan bir yazarın Gagauzları üst üste 3 tabakadan meydana gelen "maden filizleri" olarak

---

[18] Yaşar Nabi Nayır, *Balkanlar ve Türklük 1*, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, Ankara 1999, s. 59-86.
[19] Argunşah ve Argunşah, a.g.e., s. 20-21.
[20] Nevzat Özkan, *Gagavuz Edebiyatı*, 1.Basım, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2017, s.16.

adlandırdığından bahsetmiş ve en eski tabakanın kuzeyden gelen Türk boylarının kalıntıları olduğu, ikinci grubun Osmanlıdan önce güneyden gelen kuvvetli bir grup olduğu ve son olarak da Osmanlının Türk kolonileriyle ve Türkleşmiş gruplarıyla bölgeye yerleştiğinden bahsetmiştir.[21]

Gagauzların köken iddialarıyla ilgili görüşlere ve iddialara genel olarak bakıldığı zaman yukarıda verilen 3 tabakayla ilgili her tabakanın savunucusu olan tarihçi ve araştırmacı yazarlar bulunmaktadır. Kimilerinin bulgularına göre Oğuz Türkü, kimine göre Kuman, Kıpçak, kimine göre Anadolu göçmenidir. Bunların dışında da Rum, Bulgar ve Romen yazarların Gagauzların kendi milletinin bir parçası olduğu ve Osmanlı döneminde dillerinin konuşulmasının yasaklanmasıyla Türkçe konuşan Hristiyanlar olduğu görüşleri de bulunmaktadır.[22] Bu iddialar ve görüşler Zayonçkovski'nin Gagauzlarla ilgili bilimsel literatürde "gizemli kökleri olan halk"[23] olarak geçtiği söylemini hatırlatmaktadır.

Birçok iddia ve görüşle gizemini korumaya devam eden Gagauzların etnik kökeni, gerek adının geç duyulması, gerek farklı ülkelerin azınlığı olarak yaşamaları ve dini kimliklerinin de baskınlığıyla balkanlarda köken konusunda karmaşa yaratmıştır. Fakat birçok önemli yazarın iddiasına bakıldığında kökenine en yakın kanıtların Karadeniz üzerinden Dobruca bölgesine giden Oğuzları işaret ettiği araştırmacıların genel kabulü görülmektedir.

2. Gagauzların Ad Kökeni

Gagauzların köken iddialarının yanı sıra adının türeyişi ve kökeniyle ilgili iddialar da bulunmaktadır. Bu iddialar da köken tartışmaları kadar akademik tartışmalara sebep olmuştur. Yukarıda bazı etnik kökenlerle beraber verilen ve aslında etnik köken ile de bağlantılı olan ad kökenleriyle ilgili görüşlere daha da detaylı bakacak olursak; Güngör ve Argunşah "Gagauzlar" kitabında ilk olarak Gagauzların, Selçuklu sultanı İzzettin Keykavus' tan ismini aldığı, doğulu milletlerin

[21] Nevzat Özkan, a.g.e., s.17.
[22] Nevzat Özkan, a.g.e., s.16.
[23] Vlodzimej Zayonçkovski, a.g.m., s.261.

k harfini g olarak telaffuz etmeleriyle adının dönüştüğünü savunan yazarlardan bahsetmiştir. Çeşitli tarihçi ve araştırmacı bu yazarların görüşleriyle ilgili; Gagauz adını "Kaka-uz" veya "aga-uz" dan gelebileceği görüşünden, "Gök-uz" kelimesinden gelmiş olabileceğinden, Slav dillerinde ö harfinin olmaması sebebiyle o harfine dönüşerek a harfi olarak telaffuz edilmesiyle Gök-Oğuz kelimesinin Gag-o(ğ)uz' a dönüştüğü görüşlerden, "Gaga Uz" un batıdaki telaffuzu olan "Kaga Uğuz" dan geldiği görüşlerinden, İslam dinini kabul etmeyip Tuna deresine göç eden, kendilerine "Hak-Oğuz" denilmesi görüşlerinden ve Gagauz kelimesinin bir tarihi ad değil aile için bir unvan olduğu, bunu da Hristiyanlığın kabulü karşısında alındığı görüşlerinden bahsetmiştir. [24]

Guboglu Moşkov'un "Gag" ın "Oğuz" ya da "Uz" boylarından biri olduğu ve Gagauzcada çınlamalı "g" sesinin ortadan kalkarak çift ünlü sesle değiştiği için "Gag-oguz" kelimesinin Gagauzcada "gag-oouz" olarak değiştiği görüşünden bahsetmiştir.[25]

Nabi Nayır' da bazı Türk lehçelerinde Gök kelimesinin Gog şeklinde söylendiğinin bilindiği, Gagauz'un da Gök Oğuz'dan geldiğinin, Oğuzbek'in Özbek e dönüşmüş olduğu gibi, Gök Oğuz'un da Gagauz'a dönüşmüş olduğunun kabul edilebilir olduğunu düşünmektedir.[26]

Manov bazı yazarların Hint Avrupa dilinde kuşak, nesil anlamına gelen "Ga" ya da ikiye katlanmış olarak "Gaga" sözcüğünden ortaya çıkarak, Uzların torunları ve ardılları anlamını taşıdığı vurgusu yaptığını söylemiştir. Manov ayrıca yazarın ek olarak, Gagauzların yalnızca Uz, Guz, Oğuz ve Tonguz değil, soylu kavim olan Uzbeklerin de ardılı olduğu ve bütün bu akraba kavimlerin çıktığı Alt-Ural dağlarının ne denli büyükse ve yüceyse, Gagauzların kökeninin de soyunun da o denli büyük ve yüce olduğu sonucuna vardığından bahsetmiştir.[27]

---

[24] Güngör ve Argunşah, a.g.e., s. 21-23.
[25] Mikail Guboglu, a.g.m., s. 76.
[26] Yaşar Nabi Nayır, a.g.e., s.86.
[27] Atanos Manov, a.g.e., s. 35.

Özkan da Gagauz adıyla ilgili, Gagauz Türkçesiyle 1810'da basılan ilk metin "Psaltır" ve 1900'lerin Çarlık Rusya dönemi de dâhil Kiril alfabesiyle yayımlanan eserlerin ve Romanya döneminde Latin esaslı Rumen alfabesiyle basılan eserlerde de hep Gagauz yazılışının kullanıldığından ve bazı yazarların Slav dilleri etkisiyle Gagouz'un Gagauz'a dönüştürdüğünden ve son zamanlarda da Qaqouz yazılışının kullanıldığından bahsetmektedir. [28]

Argunşahlar da Gagauz kelimesiyle ilgili bir başka açıklamada; bazı araştırmacıların "kak" kelimesinin türevlerini incelediğinde Türk lehçelerinde "kuru, esmer kimse" anlamına geldiğini ve Gaga Uz'un Esmer Uzlar olduğu görüşlerinden ve Kıpçakların da adının aynı köken üzerinde olduğundan, Gagauzlarla bağlantılı olabileceğinden bahsetmiştir.[29]

Gagauz adıyla ilgili bir iddiada Nabi Nayır, Mihail Çakır'ın bir Rum efsanesi olarak tanımladığı yazısındaki; Türkler Anadolu ve Rumeli'de hükümleri altında olan Yunanlılara zorla Rumca yerine Türkçe konuşturulduğu, emre itaat etmeyenlerin dillerinin kesildiği ve jandarmaların "Gagan uz" olsun, yani dilin Oğuz olsun, temiz olsun diyerek uyardığı, halkın bu kelimeye alıştığı ve kendine Gagauz dediği, aynı efsanenin de Bulgar versiyonunun olduğunu söylediği örnekten bahsetmiştir. Bu iddiaya da yanıt olarak üzerinde münakaşa yapılmasına bile değmeyecek masal anlatımı olduğunu, ama tek cümleyle açıklamak gerekirse Osmanlı'da millet ayrımı olmadığı, Boşnak, Pomak gibi Müslüman kütlelerin bile Sırpça ve Bulgarca konuşmasına ses edilmediğinden, fakat diğer milletlerin Hristiyan Türklere Türkçe okutmak için bir okulun dahi tarihte açıldığını duymadığından bahsederek, Gagauz kelimesinin Oğuz adından çıkmış bir söz olduğu, Gaga'nın Gök kelimesinden geldiğini ve onların Gök Oğuz olduğunu söylemiştir.[30]

---

[28] Nevzat Özkan, a.g.e., s. 14.
[29] Argunşah ve Argunşah, a.g.e., s. 25-26.
[30] Yaşar Nabi Nayır, a.g.e., s. 88-89.

3. Gagauzların Nüfusu ve Yerleşim Bölgeleri

Gagauzların yerleşim yerleri ve nüfus bilgileriyle ilgili durumuna bakacak olursak; Moldova, Ukrayna, Rusya, Belarus, Kazakistan, Özbekistan, Gürcistan, Azerbaycan, Türkmenistan, Litvanya, Estonya, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Brezilya, Türkiye ve dağılan Yugoslav ülkelerinde çok geniş bir alana yayılmış olarak birçok ülkede yaşadığı görülmektedir. Güngör ve Argunşah'ın 1998 yılında yazdığı "Gagauzlar" kitabındaki nüfus verilerine göre bütün ülkelerde yaşayan Gagauz nüfusu 300 bine yakındır. En kalabalık yerleşim yerleri Moldova'nın güneyindeki Gagauz Özerk Yönetim Yeri'nin "Bucak" bölgesinde, Komrat merkez olmak üzere, Çadır, Kongaz, Taraklı ve çevresindeki özerk bölge sınırlarında %92'si, özerk bölge dışında da %8'i başkent Kişinev, Bender ve Dinyester nehrinin kuzey yakasında yaşamaktadır. Moldova'dan sonra en kalabalık olarak Ukrayna'nın Odessa ve Zaparoje bölgelerinde Sovyetler zamanından kalan %16 lık bir bölüm, Odessa bölgesinin etrafındaki 8-9 köyde ise yaklaşık 40 bin Gagauz, bunların dışında Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, eski Yugoslavya, Özbekistan ve Kırgızistan'da ortalama 4-6 köy ve il merkezinde de Gagauzların yaşadıklarından bahsedilmiştir. [31]

Kırgızistan ve Özbekistan'da yaşayan Gagauzların birçoğunun kimliğinde Rus ve Bulgar vatandaşı yazdığından da bahseden Güngör ve Argunşah, 1925 yılında da Bucak bölgesinde ekecek toprak bulamayan köylülerin toprak vaadiyle yüzlerce kişinin Brezilya'ya götürüldüğünden de bahsetmiştir. Bunların yanı sıra 1989 yılı Sovyet nüfus sayımına göre Gagauzların 197 bin 164 kişi olduğundan ve bu rakamların içinde Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya'da yaşayan Gagauzların kimliklerinin Bulgar, Rum ve Rus olarak kaydedildiklerinden dolayı olmadığından da bahsederek 1989 nüfus sayımında Moldova'da 153 bin 458 kişiyle en çok Gagauz'un dünya genelinde %78 oranıyla burada olduğundan, ikinci sırada 32 bin 17 kişiyle Ukrayna, 10 bin 57 kişiyle de üçüncü sırada Rusya olduğundan ve diğer çeşitli ülkelerdeki Gagauz nüfus verilerinden bahsetmiştir.[32]

---

[31] Güngör ve Argunşah, a.g.e., s. 11-12.
[32] Güngör ve Argunşah, a.g.e., s. 12-13.

Nüfusla ilgili bir başka örneği de Nevzat Özkan vermiştir. Özkan Gagauzların nüfusunun Sovyetlerin dağılmasından sonra bile çok önemli bir değişime uğramadığından ve 1989 sayımında Moldova'da 153 bin 458 olan Gagauz nüfusunun 2004 de yapılan Moldova nüfus sayımlarında 147 bin 500 kişi olduğu, 1989 da Ukrayna'daki 32bin olan nüfusunun aynı kaldığı, Rusya'daki 1989 nüfusu olan 10 bin nüfusun da 12 bine çıktığından ve Türkiye başta olmak üzere, çeşitli ülkelere de göç ettiğinden dolayı rakamların bu civarlarda olduğundan bahsetmiştir.[33]

Nüfus verileriyle ilgili bir önemli iddia da 1936 yılında günümüz Gagauz yerinin başkenti Komrat ve çevresinde en önemli tarihsel çalışmayı ve gözlemleri yapan, şehre Hamdullah Suphi Tanrıöver'den sonra gelen en önemli kişi olan Yaşar Nabi Nayır'a aittir. Nayır sadece Besarabya'daki Gagauzların nüfusunun 1936 yılında yaklaşık üç yüz bin kadar olduğundan ve nüfusu on dört bine yakının Komrat'da olduğundan bahsetmiştir.[34]

4. Gagauzların Tarihi

Etnik köken iddiaları, ad iddiaları ve yerleşim bilgileriyle nüfuslarından sonra kısaca Gagauzların genel tarihine bakılacak olursa; Güngör ve Argunşah ilk olarak Batı Göktürk Devleti'nin dağılması sonucunda Türk boylarının arasındaki itişmeler ve mücadeleler başlayarak 7. yüzyılın ortalarında Orta Asya'dan batıya doğru bazı Türk boyları arasında bir nevi kovalamalı göç olaylarının başladığından, bu olayları takiben sırasıyla Peçenekler-Oğuzlar ve Kıpçaklar birbirinden bağımsız olarak Hazar'ı geçerek Tuna önlerine kadar yaklaştığından, Bizans'la ittifak kuran Peçeneklerin, Rusların Karadeniz'e inmelerini engellemek için iyi ilişkilerde bulunarak Bizans'ın üst sınır bölgesi Ukrayna taraflarını elinde tutmuş fakat Oğuzların saldırıları karşısında 11. yüzyılın ilk yıllarında Besarabya bölgesine inmiş olduğundan ve Oğuzların da Ruslarla ittifak halinde Tuna'yı geçtiklerinden bahsetmiştir.[35]

---

[33] Nevzat Özkan, a.g.e., s. 28.
[34] Yaşar Nabi Nayır, a.g.e. s. 79-80.
[35] Güngör ve Argunşah, a.g.e., s. 28.

Araştırmaları sonucu Oğuzların Tuna'nın güneyine indikten sonra Bizans'ın hâkimiyeti altında bulunan Peçeneklere saldırması olayıyla bölgelere dağılmasından bahseden Özkan, Oğuzların yaptığı savaşta yaşadığı ağır yenilgi ve kayıplar sonrasında bir kısmının açlıktan ve soğuktan öldüğü, kalan küçük bir kısmının da Hristiyanlaştırılarak Dobruca'ya, Peçenek ve Kıpçaklardan Hristiyanlaşan diğer Türk boylarının yanına yerleştirilmiş ve bugünkü Gagauz Türklerini oluşturmuş olduğundan bahsetmiştir.[36]

Bu bölgeye yerleşen Kıpçaklardan bir kısmı Macaristan'a sığınmış, bir kısmı balkanlara dağılmış, diğer Türk grupları Bizans'ın Anadolu'daki ve batıdaki seferlerinde Türklere karşı da savaşmış olduğundan bahseden Güngör ve Argunşah, Dobruca bölgesine yerleşmiş olan Türk boylarının yanına 200 yıl sonra 1261 yılında Moğolların baskıları sonucunda Bizans'a sığınan Selçuklu Sultanı İzzettin Keykavus'un getirdiği Türk obaları zamanın evliyası Sarı Saltık eşliğinde Bizans İmparatorunun Bulgar sınırını emniyet altına almak ve gerektiğinde onlardan faydalanmak adına verdiği izinle Dobruca bölgesine yerleşerek bölgedeki Türk varlığının güçlenmesinden bahsetmiştir.[37]

Sarı Saltık'ın ölümüyle beraber güneyden gelen Müslüman göçmenlerin bir kısmı Halil Eceyle dönmüş, geri kalan kısmı da diğer Türk grupları arasında kalarak zamanla Hristiyanlaşmıştır. Dobruca'da Selçuklu Türkleriyle de yoğunlaşan Türk gruplar Bizans'ın zayıflamış ve Altın Ordunun da uzakta oluşu, ikisinin de bölgeyi kontrol edemeyişiyle durumdan faydalanarak bir Hristiyan Türk devleti kurulmuştur. Bu devletin kurucusu Oğuz soyundan gelen Balık Bey olmuş, başkenti de ilk olarak Balçık olmuş ve daha sonraları Varna'yı Gagauz devletinin başkenti yapmışlardır.[38]

Balık'tan sonra devletin başına Slav adı taşıyan Dobrotiç geçmiştir.[39] Öncelerde "İskit Yurdu" olarak anılan bu bölge, Dobrotiç'in Bizans'la iyi ilişkileri

[36] Nevzat Özkan, a.g.e., s. 21.
[37] Güngör ve Argunşah, a.g.e., s. 30-31.
[38] Güngör ve Argunşah, a.g.e., s. 33.
[39] Nevzat Özkan, a.g.e., s. 22.

ve ona despot unvanı verilmesiyle Dobrotiç'e ithafen "Dobroviç Yurdu" diye anılmaya başlamış ve Türkçeye "Dobruca" olarak geçmiştir.[40]

Manov'da 1340'ların başlarında Balık'la güç bulan devlet, Dobrotiç'den sonra annesi Rum olan Yanko ile son bulmuş ve bağımsız Oğuz Devleti 1389 yılında Bayezid'in yönetimi altına girmek zorunda kaldığından bahsetmiştir.[41]

Manov ayrıca, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul fethi sonrasına tüm Hristiyanları din ve milliyet fark etmeksizin hepsini İstanbul Patrikliğine bağladığından ve bunun sonucunda Gagauzların Hristiyan okullarında, Rum hocaların ve papazların kültür öğretileriyle, dil öğretileri ve terbiyesiyle eğitim aldığından; onlara papazların "Elen" adı verdiğinden, bir kısmının Bulgar ve Rus kültürüne maruz kaldıklarından ve birçok Türk bilimcinin Gagauzları 3 e ayırarak; "Rum Gagauzları"nı Rum okulları etkisinde kalan, "Bulgar Gagauzları"nı Bulgaristan'ın iç bölgelerinde Bulgarlaşan ve "Asıl Gagauzlar"ı Deliorman bölgesinde tüm gelenek ve göreneklerini koruyabilmiş olan Gagauzlar olarak ayırdığından bahsetmiştir.[42]

Bu olayları takiben 1800'lerin sonuna kadar Dobruca çevresinde ve Balkanlar'da dağınık olarak yaşayan Gagauzların, Osmanlı-Rus savaşların sonucunda Bulgar devletinin bağımsızlığı ve Gagauzları askere alması, tebaası gibi görmesi ve dini adetlerinde birtakım farklılıkların olması gibi etkilerle Gagauzların bir kısmı, Moldova boyarlarının da onlara iş ve toprak vermesiyle Bucak bölgesine yerleşmişlerdir.[43]

1770 yılında Moldova'da biri Çadır diğeri de Orak adlı iki köy kuran Gagauzlar 1812 yılına kadar dağınık yaşamıştır.[44], Gagauzlar Tatarların Bucak'tan çıkarılmaları sonucunda bu bölgeye tamamen yerleşmiş, bir kısmı Anadolu ve Yunanistan'a göç etmiş, 1817 tarihli Rus nüfus sayımlarında ilk defa nüfus bilgileri

---

[40] Güngör ve Argunşah, a.g.e., s. 33-34.
[41] Atanos Manov, a.g.e., s. 25.
[42] Atanos Manov, a.g.e., s. 26.
[43] Güngör ve Argunşah, a,g.e., s. 36-37.
[44] Nevzat Özkan, a.g.e., s. 24.

ve ad bilgileri paylaşılmış ve 1853-56 yıllarındaki Kırım savaşından sonra da Gagauzların bir kısmı Odessa ve Zaparoje bölgesine göç etmiştir. [45]

1906 yılında Çarlık Rusya'nın ekonomik baskıları ve politikalarından şikâyetçi olan Gagauzlar 1906 yılında Çarlığa karşı ayaklanmış ve Rus yetkilileri etkisiz hale getirerek Gagauz Devleti'ni kurduklarını ilan etmişlerdir. Topraklar köylülere bölüştürülüp vergiler lağvedilmiş ama 10 gün sonra Rus ordusunun müdahalesiyle bu kısa soluklu devlet ortadan kaldırılmıştır. Gagauzlar hala bu 10 günlük devletin hatırasını yaşatıp o günleri eğlenceler yaparak kutlamaya devam etmişlerdir. Gagauzlar Çarlık döneminden sonra kurulan Sovyet döneminin sonuna doğru Sovyetlerin dağılma sürecine girdiği dönemi fırsat bilerek 1987 yılında Stephan Bulgar başkanlığında "Gagauz Halkı" adlı örgüt kurarak bağımsızlık faaliyetlerini başlatmış, 1989 yılına milli bilinci inşa ederek 12 Kasım 1989'da özerklik, 19 Ağustos 1990 yılında da Bağımsız Gagauz Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Moldova yönetimi bu durumu toprak bütünlüğüne karşı çıkma olarak görüp 50 bin kişilik gönüllü bir orduyu Komrat bölgesine göndermiş fakat Sovyet yönetimi bu facia ile sonuçlanabilecek olayı durdurmuştur. Fakat 1 yıl sonrasında Sovyetler birliği dağılmış ve Moldova'da bağımsızlığını ilan edince, Bağımsız Gagauz Cumhuriyeti yerine Moldova anayasasına bağlı Özerk self-determinasyon statüsüne sahip otonom bölgesel bir ünite olmuş ve belirli haklarla özgürlükler sahibi olarak [46] günümüze kadar gelmişlerdir.

[45] Güngör ve Argunşah, a.g.e., s. 37-39.
[46] Güngör ve Argunşah, a.g.e., s. 43-46.

5. Gagauzların Kullandığı Bayraklar

Gagauzlar ilk olarak Balık Bey'in kurduğu devlette al zemin üzerine beyaz horoz temalı bir bayrak kullanmış, ikinci olarak Bağımsız Gagauz Cumhuriyetinde, Türklüğün rengi olan mavi zemin üstünde Türklüğün diğer bir sembolü olan Kurt figürü, kırmızı ve beyaz renkler üzerine yansıtılmış, kenarlıklar da sarı renkte Kurt yüzü figürüne benzetilmiştir. İlk bayrakla ilgili yazılarda adı geçmesinin dışında bir kaydı bulunamamıştır. Bağımsız Gagauz Cumhuriyetinin bayrağı aşağıdaki gibidir.

Gagauzların bir diğer ve en son kullandıkları bayrak da Moldova Cumhuriyeti'ne bağlı özerk bir devlet olduğundan beri kullanılan bayraktır. Bu bayrakla ilgili en iyi tanım Gagauzların çıkardığı Sabaa Yıldızı dergisinde yapılmıştır. Dergide Gagauzların bayrağındaki Mavi, Beyaz, Kırmızı ve Mavi renk üzerindeki 3 altın rengi yıldızın anlamları açıklanmış ve mavi rengin; Türklüğü, güçlülüğü, umudu ve iyiliği, vatanına sevgiyi ve bağlılığı temsil ettiğini, beyaz rengin eski Türklerde batıyı gösterdiği ve Gagauzların batıda kendi topraklarında bir bütün olarak yaşayışlarını temsil ettiğini, ayrıca Moldova'da yaşayan halkların da barış içinde kardeşçe yaşamalarını temsil eden bir sembol olduğunu söylenmiş, kırmızı rengin de bağımsızlığı, serbestliği ve özgürce yaşamanın sembolü olduğunu, son olarak da 3 altın rengi yıldızın; geçmişi, günümüzü ve geleceği temsil ettiğini

söylemiştir.[47] Gagauz Yeri olarak adlandırılan özerk bölgenin bayrağı ve Gagauz Yeri'nin arması aşağıdaki gibidir.

[47] Güngör ve Argunşah, a.g.e., s. 34-35.

6. Gagauzların Halk Edebiyatı ve Önemli Kişileri

Gagauzların geniş bir sözlü edebiyatı ve kültürel zenginliği olmasına karşın, yerleşik ve bağımsız bir hayata geçmeleri 20. yüzyılı bulduğundan, ilk yazılı edebiyat eserlerini de 20.yy'ın ortalarında vermeye başlamışlardır. Gagauzlar ilk olarak Anadolu'da yaşayan Karamanlıların zengin edebiyatından etkilenmiştir. Bunun başlıca sebeplerinden biri de Gagauzların Hristiyanlığı sebebiyle Karamanlılar gibi Grek alfabesini kullanmasıdır. Karamanlılar eserlerini Grek alfabesiyle Türkçe olarak bastığı eserlerinden başta İncil olmak üzere Anadolu'nun önemli halk edebiyatı eserlerinden Nasrettin Hoca, Şah İsmail, Köroğlu, Kerem ile Aslı'yı Gagauzlarla tanıştırmıştır. Gagauzlar ayrıca bulunduğu bölgede hem Bulgaristan hem Yunanistan hem Balkanların edebiyatından, hem de Oğuzlardan miras kalan sözlü edebiyatıyla, yakınında yaşayan Müslüman Türk edebiyatından etkilenerek benimsediği eserleri literatürüne ekleyerek çok kültürlü bir edebi yapı oluşturmuştur.[48]

Gagauz Türkçesinin edebi bir dil haline gelmesinde, milli kimlik inşasında ve anadilde yazılar yazılmasında en büyük katkıyı ve gelişimi de, Gagauzların milli önder olarak gördüğü Mihail Çakır göstermiştir. Çakır'ı örnek alan yazarlar ve şairler 20.yy'da Türk dünyasıyla iletişim halinde olarak gelişimleri konusunda fikir alışverişlerinde bulunmuşlardır. Gagauzların halk edebiyatı derlemelerindeki ilk yayınında 1895 yılında Rus Türkolog Valentin Moşkov "Gagauz Metinleri", 1900'lü yılların başlarında "Türk Halklarının Halk Edebiyatlarından Örnekler" ve 1904 yılında "Basarabya Gagauz Ağızları" adlı eserleriyle Gagauzların masal, efsane, atasözleri, türküler, halk hikâyeleri, adetler ve gelenekleri hakkında bilgileri yazıya geçiren ilk kişi olmuştur. Moşkov'dan sonraki önemli bir isim de 1936 yılında Gagauzya'ya kapsamlı bir ziyarette bulunan ve önemli derlemeler yapan Yaşar Nabi Nayır'dır. Nayır'dan sonra Bulgaristan'da yaşayan Gagauzlarla ilgili halk edebiyatı metinlerini derleyip Bulgarca yayınlayan bir önemli kişi de Atanas Manov'dur. Manov'un 1938'de yayınlanan "Gagauzlar Hristiyan Türkler" adlı kitabını Türker

[48] Nevzat Özkan, a.g.e., s. 39-42.

Acaroğlu 1 yıl sonra Bulgarcadan Türkçe'ye çevirmiştir. Manov kitabında Gagauzların kökeni ve adetleriyle ilgili birçok boşluğu doldurmuş ve kapsamlı bir çalışma yapmıştır. 1957 de Dionos Tanasoğlu Kiril alfabesi ile "Bucaktan Sesler Literatura Yazıları" kitabıyla halk edebiyatından metinler vermiştir. Tanasoğlu'ndan sonra 1960'da Wlodzimierz Zajaczkowksi "Gagauz Folkloru Metinleri", sonrasında 1969'da Nikolay Babaoglu'nun "Gagauz Folkloru" çıkmıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise Türklerin Gagauzları yakından incelediği bir dönem başlamıştır ve bu dönemin en kapsamlı çalışmasını dil yapısı, kültürü ve edebiyatını detaylandırarak bilimsel verilen sunan Harun Güngör ve Mustafa Argunşah "Gagauz Türkleri Tarih-Dil-Folklor ve Halk Edebiyatı" kitabında ele almıştır.[49]

Gagauzların için hem edebi hem de bağımsızlık sembolü olan önemli kişilere bakacak olursak, bunların başında hiç şüphesiz Gagauz Yeri'nin başpapazı, Gagauzların ulusal önderi Mihail Çakır gelmektedir. Mihail Çakır gibi, Gagauzlar için önemli isimlerden bazıları Dionis Tanasoğlu, Todur Zanet, Nikolay Babaoğlu ve birkaç önemli ismin daha kısa biyografisi ve eserleriyle katkılarından aşağıda bahsedilmiştir.

6.1. Mihail Çakır

Gagauzların inanç önderi Mihail Çakır, Kiev ilahiyat fakültesinden mezun olmuş, Moldova'da matematik ve tabii bilimler öğretmenliği ve papazlık yapmıştır. İncili ve bazı kitapları Gagauz Türkçesine ve Moldovan diline çevirerek Rus yönetimini farklı dillerde de ibadet yapılabilmesi konusunda izin vermeye zorlamış ve bu çabalarıyla da halk arasında takdir görerek itibarlı bir konuma gelmiştir. Çakır Rus yönetiminden aldığı izinlerle, Gagauz Türkçesiyle *"Hakikatın Sesi"* adlı bir dini gazete çıkarmış ve Gagauz Türklerinin gelenekleri, etnik kökenleri, dili ve dini anlayışlarını makaleler haline getirip yayınlamış ve bu yayınlarını birleştirip 1934 yılında *"Besarabyalı Gagauzların İstoryası"* adıyla kitaplaştırmıştır. Çakır 1930ların sonlarına kadar Gagauz Türkçesiyle 34 eser yayınlamış ve düşünceleriyle Gagauzlara

[49] Nevzat Özkan, a.g.e., s. 39-44.

milli kimliğini kazandırmış, bilinçlendirmiş ve varlıklarını korumada yön göstermiştir.[50]

6.1.1. Diyonis Tanasoğlu

Gazeteci, filolog ve yazar Tanasoğlu, Gagauz Türkçesi dersleri vermiş ve Türkçe ders kitapları yazmış, Gagauz Türkçesiyle radyo programları hazırlamıştır. Komrat Devlet Üniversitesinde rektörlük de yapan Tanasoğlu Gagauzların milli şairlerinden biri olmuş ve şiirlerini Moldovan, Rus dillerinde yayınlatmıştır. Gagauzların Folkloruyla ilgili derlemeler yapıp *"Bucaktan Sesler"* adlı kitabında yayınlamıştır. Uzun uğraşlar sonucunda Gagauz Türkçesiyle yayınlanan ilk Roman olan *"Uzun Kervan"* ı 1985 yılında çıkarmıştır. Bu kitabında Oğuz Türklerinin göçleriyle Besarabya bölgesine kadar asırlarca süren mücadelelerinden bahsetmiş ve Gagauzya'da bu kitap çok ilgi görmüş ve Tanasoğlu'na önemli bir kişilik kazandırmıştır.[51]

6.1.2. Todur Zanet

Todur Zanet 1988 yılında Gagauzların basın hayatında önemli bir yere sahip olan Ana Sözü gazetesini çıkartmıştır ve halen faaliyetlerini sürdürmektedir. Zanet aynı zamanda halk ve vatan şairidir. Bazı şiirleri Rus ve Moldovan gazetelerde yayınlanmış ve bazı şiirleri bu dillere çevrilmiştir. Ayrıca çocuk şiirleri de yazmış olan Zanet'in *"Vatan"* şiiri bestelenerek milli marş olarak kabul edilmiştir. Bazı şiirleri türkü olarak bestelenmiştir. Türkiye Türkçesine de çevrilip yayınlanan komedi ve trajedi eserleri vardır. Zanet Atatürk'e sevgisini gösteren *"O Benim Da Ulu Atam"* adlı bir şiir de yazmıştır.[52]

6.1.3. Nikolay Babaoğlu

1950'li yıllarda ilk şiirlerini yazan Babaoğlu, daha çok politik şiirleriyle bilinmektedir. "*Tarafımın Piyetleri*" adıyla çıkarttığı şiir kitabında Bucak, Tuna,

[50] Nevzat Özkan, a.g.e., s. 435-436.
[51] Güngör ve Argunşah, a.g.e., s. 68-69.
[52] Nevzat Özkan, a.g.e., s. 659-670.

etnik köken, vatan, dostluk gibi konuları ele almış bazı şiirlerinde de Gagauz masalını geleneklerle birleştirici bir anlatımda şiirleştirmiş ve adetler kültürünü ön plana çıkartmıştır. [53]

6.1.4. Stepan Bulgar

Gagauzların Tarihçisi olarak bilinen Stephan Bulgar halen yayın yapan "*Sabaa Yıldızı"* dergisini kurmuş, Gagauz kültürü ile ilgili birçok çalışma yaparak kendi köyünde bir müze açmıştır. Halk masallarını köylerden derleyerek kitap geline getirmiştir. Kahraman Gagauz askerleri ve hatıralarıyla ilgili yazıları kitap haline getirmiştir. Gagauzların örf ve adetleri, gelenekleri, memleket sevgisi ve yaşadıkları acı olaylarla ilgili hikâyeler yazarak kitap haline getirmiştir. Son çalışmasında da "*Gagauzların Yakın Tarihi*" eseriyle Gagauzya'ya önemli katkılar sunmuştur.[54]

6.1.5. Hamdullah Suphi Tanrıöver

Gagauzya'nın önemli edebiyatçıları ve tarihçilerinden sonra Gagauzya ile Türkiye'yi tanıştıran, ortak çalışmalar ve bilgi alışverişi yapılmasını sağlayan, Türkiye ve Atatürk sevgisini aşılayan, Türkiye'nin de Gagauzya'yı tanımasını sağlayan öncül kişilerden birisi de hiç şüphesiz Hamdullah Suphi Tanrıöver'dir. Tanrıöver 1931 yılında Romanya'nın başkenti Bükreş'te büyükelçi olarak göreve başlamış, Romanya'da yaşayan Türklerin eğitimiyle ilgili yaptığı çalışmalarda hükûmetinin de desteğini almış ve güvenini kazanmıştır. Gagauz köylerinde incelemeler yapmış, köylülerin evinde misafir olmuş ve Gagauz gençlerinde Türkiye bilinci ve kültürü oluşturma amacıyla 40 bin kadar kişiyi orta ve yükseköğrenimlerini yapmak için Türkiye'ye göndermiştir. Atatürk de olumlulukla kabul ettiği bu gençlere Galatasaray Lisesi başta olarak okullarda 300 kişilik kontenjan ayrılması konusunda talimatlar vermiştir.[55]

---

[53] Argunşah ve Argunşah, a.g.e., s. 136,137.
[54] Güngör ve Argunşah, a.g.e., s.75-76
[55] Argunşah ve Argunşah, a.g.e., s. 78.

Tanrıöver girişimleriyle Gagauzya'da 26 kasaba ve köyde Türkçe eğitim ve öğretim veren okullar açtırmıştır. Bu okullara Türkiye'den öğretmen ataması yapılmasına ve Türkiye'den ders kitapları gönderilmesine vesile olmuştur. Türkiye'ye eğitime gelen Gagauzların bir kısmı geri dönmemiş ve Türkiye'de evlenip hayat kurmuşlardır. Türkiye'den de gidip geri dönmeyen ve Gagauzya'da yaşam kurup evlilik yapanlar olmuştur. Türkiye'de Gagauzlardan önemli çalışmalar yürüten ve ünlenen bilim insanları, müzikte ve çeşitli branşlarda başarılı olmuş insanlar da olmuştur. Türkiye'ye gelen bir Gagauz olan Doğan Dan adlı kişi Gagauzların Türkiye'deki ilk romanı olan *"Akıncılar Köyü"* adlı bir roman yazmış ve romanında Gagauzların Atatürk ve Türkiye sevgisinden bahsetmiştir. Tanrıöver ilerleyen dönemde asıl amacı olan Gagauzları asimilasyondan kurtarıp Marmara bölgesine yerleşme düşüncesini hayata geçirmek için uğraşmış ve dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'den de gerekli izinleri alarak planını hayata geçirmeye çalışmıştır. Fakat o sırada 2. Dünya savaşının başlaması ve Romanya topraklarında savaşın etkili olmasıyla ve bölgede Sovyet baskıları ve sonrası Sovyet hâkimiyetiyle Gagauzların transferi gerçekleşememiş ve bir süre de savaştan dolayı Türkiye'deki Gagauzlar yurtlarına dönememişlerdir.[56]

6.1.6. Yaşar Nabi Nayır

Araştırmacı yazar, şair ve çevirmen olan Yaşar Nabi Nayır, aynı zamanda Varlık dergisini ve Varlık Yayınevi'ni kurmuş bir edebiyatçıdır. Nayır'ın Gagauzlar için önemli bir kişi olmasının sebebi ise Hamdullah Suphi Tanrıöver'den sonra Gagauzya'ya gidip önemli gözlemler yapan, halk ile yakın ilişkiler kuran ve onların halk edebiyatı ve folkloru ile ilgili çeşitli bilgiler edinip az da olsa derleme yapan ilk Türk'tür.[57] 1936 yılında *"Balkanlar ve Türklük 1"* adlı kitabında Gagauzya'da yaşadığı olayları, göç meselesini, bölgenin sosyal durumunu, etnik kökenini,

[56] Nevzat Özkan, a.g.e., s. 25-26.
[57] Atanos Manov, a.g.e., s. VIIII-X.

köylülerle ettiği sohbetleri, kısa hikâyeleri ve köylerin nüfusları hakkında öğrendiklerini de paylaşmıştır.[58]

Gagauzlarla ilgili elbette daha birçok önemli olay, birçok önemli kişi ve eser bulunmaktadır. Bu çalışmada kullanılan kaynakçaların birçoğunda Gagauzlarla ilgili daha geniş bilgilerin, olayların, yaşanmışlıkların büyük bir kısmı detaylı şekilde anlatılmıştır. Çalışmanın bu noktasına kadar genel tarihinden bahsedilen Gagauzların, aşağıda Yunanistan coğrafyasıyla tanışmasında tartışmalı bir konu olan Yunanistan Gagauzlarının tarihi, göçü, etnik kökeni, genel durumu ve çalışmanın ana bölgesi olan Yunanistan Evros bölgesi Orestiada kazası hakkında bilgilere ve görüşlere değinilmiştir.

7. Yunanistan Gagauzlarının Tarihi, Yunanistan'a Göçü ve Köken İddiaları

11.Yüzyıla kadar Orta Asya'dan Tuna Nehri çevrelerine kadar gelen Gagauzların Yunan coğrafyasıyla bütünleşmesi 3 farklı zamanda gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki 11.yüzyılın ortalarında Tuna nehrinin kuzeyinden Rus baskıları sonucu güneye inip Bulgaristan'a yerleşen bir takım Gagauz'dan ayrılıp Selanik'e kadar inen göç dalgasıyla başlamıştır. İkinci göç dalgası ise 93 harbi olarak bilinen 1977-1878 Osmanlı-Rus savaşı sırasında Gagauzların yoğun yaşamış olduğu Dobruca ve çevresindeki değişiklikler ile başlamış ve ilk grubun daha önceden göç ettiği Selanik bölgesi ve çevresine göçüyle oluşmuştur. Yine 93 harbi Osmanlı-Rus savaşında diğer göç grubunun aksine Trakya bölgesinde Edirne ve civarına göç edip 40 yıldan fazla bir süre bu bölgede yaşadıktan sonra 1923 yılında imzalanan Türk-Yunan Mübadelesiyle de Yunanistan'a 3.göç dalgası gerçekleşmiştir. Savaş ve Mübadele süreçleri de Yunanistan Gagauzlarını iki değişken gruba ayırmıştır. 11.yüzyılda ilk Yunanistan içlerine inen grupla, Osmanlı-Rus savaşı sonrasında Yunanistan içlerine kadar inerek Selanik, Patra, Atina bölgelerine kadar giden göçmenler farklı bir kültürel çizgide evirilmiş, yine Osmanlı-Rus savaşında göç

[58] Yaşar Nabi Nayır, a.g.e. s. 57-114.

rotasını Trakya bölgesinde Edirne ve çevresine doğru çizen göçmenler de farklı bir kültürel yönde evirilerek diğer göç dalgalarından ayrı konumda olmuştur.

Gagauzların Yunanistan'a ilk göçleriyle ilgili Manov, Rus beyliğinin Uz Türklerini Tuna'nın güneyine geçmeye zorlaması sonucunda kayıklarla yaklaşık 60 bin kişi, Bulgar ve Yunan güçlerini dağıtarak güneye inmiş, bir kısmı Bulgaristan boşluklarına yerleşmiş, bir kısmı da Selanik ve çevresine kadar inerek yolda önüne gelen her yeri yağmalamış ve kışın tekrar kuzeye doğru çıkmak istediklerinde ağır kış şartlarında yağma mallarının büyük bir kısmını kaybederek bir kısmı Bizans uyruğuna girmeyi kabul etmiş geri kalan kısmının da Tuna kuzeyine geri dönmüş olduğundan bahsetmiştir.[59]

Osmanlı-Rus savaşı sonucunda Bulgaristan Devleti'nin kurulmasıyla Dobruca ve Varna civarında yaşayan Gagauzlardan bugünkü Moldova'ya bağlı özerk Gagauz bölgesine göç edenlerin dışında bir de Yunanistan içlerine yayılan ve Türkiye sınırları içindeki Doğu Trakya bölgesine yayılan iki ayrı grup bulunmaktadır. Yunanistan içlerine inen Gagauzlarla ilgili Turgay Cin yaptığı araştırmalar sonucunda, Bulgaristan Devleti'nin kurulması, Bulgarların Gagauzları Bulgar diline, kültürüne ve Gagauzların bağlı olduğu Rum kilisesine karşın kendi kilise yapısına adapte etme çabaları sonucunda Dobruca, Varna ve etrafındaki bir kısım Gagauz'un Selanik ve Selanik'in daha güneyinde bulunan Teselya bölgesine göç ettiğinden bahsetmektedir.[60]

Gagauzların Yunanistan ve Romanya'daki yerleşim bölgeleri (bugünkü Moldova'ya bağlı özerk Gagauz bölgesi) dışında göç ettiği 3.bölge olan Doğu Trakya'daki Edirne ve Kırklareli bölgelerine yerleşimleriyle ilgili de Cin; Gagauzların Bulgar baskısı sonucunda kendi yurtları olan Dobruca ve Varna bölgelerinden Yunan kilisenin yanında olanların bir kısmının baskılara direnerek bölgede kaldığını, bin kişilik bir grubun daha güneyde olan Yambol'e, altı bin kişinin de Edirne'nin Havsa, Kırklareli'nin Babaeski ilçesine ve Kırklareli'nin merkez bölgelerine göç ettiğini, yakın bir zamanda tekrar anayurtlarına dönme umudu

[59] Atanos Manov, a.g.e., s.7.
[60] Turgay Cin, a.g.m., s.34.

taşıdıklarını fakat Bulgarların tam güç sağladığı Bulgaristan'da ve Türkiye ile Yunanistan arasında da imzalanan mübadele antlaşması ile geri dönüş hayalleri suya düşerek son yerleşim yeri olan Dedeağaç'ın kuzeyine, Türk sınır bölgesi Meriç Nehri'nin karşısındaki Orestiada ve çevresine yerleşmiş olduklarından bahsetmiştir.[61]

Edirne ve çevresindeki Gagauzlarla ilgili başka bir çarpıcı ve önemli bir bilgi de Rus etnolog Valentin Moşkov ve Çek Tarihçi Constantin İreçek'in önemli bulguları ve varsayımlarıdır. Valentin Moşkov Edirne'de yaşayan Gagauzları araştırmacı olarak ilk kez ziyaret edenlerden ve Gagauzların da hafızasına kazınmış önemli kişilerden biridir. 1903 yılı baharında yaptığı Trakya ve Edirne gezilerindeki yaptığı görüşmeler sonucunda kendisini dostça kabul eden köylülerin yanında kaldığı sürede çıkardığı notlarında Moşkov; Surguçlar (Sürgün edilen) olarak nitelendirdiği Gagauzların kendine hem Surguç hem Gagauz dediklerini, bunun eskiden beri böyle söylendiğini öğrenince bu bilgiyi ilginç bulduğundan bahsetmiştir. Moşkov bir akşam geçirebildiği Karakasım köyünde ve Edirne merkezinde kurulan pazarda konuştuğu Gagauzlardan çeşitli adetlerini, giyim kuşamlarını, şarkılarını, ana mesleklerinden biri olan çiftçilik, çobanlık ve Doğu Trakya'da yaşadıkları yerlerle ilgili bir takım bilgileri de öğrendikten sonra burada yaşayan Surguçların Gagauzlara birçok yönden çok benzediğine dair notlar almıştır.[62] Moşkov Surguçlar olarak adlandırdığı bu grubu muhtemelen Bulgaristan'dan göçmüş Türk Uzlardan ayırarak, Türkçe konuşan, Hristiyanlaşmış, Bizans'ta askerlik yapmış Kuman Türklerinin kalıntıları olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Moşkov'un yazıları çeviri yapılarak küçük bir kitapçık haline getirilip, yayınlanan *"Balkan Yarımadasında Türk Kavimleri"* kitabında Surguçlar anlatımının hemen sonrasında Çek tarihçi İreçek'in Surguçlar ile ilgili yazdığı kısa yazısının da çevrilerek kitapçığa eklenmesi de bu ihtimali güçlendirmektedir.

İreçek 1891 yılındaki yazısında ilk olarak, Ortodoks Hristiyan dinine mensup Surguçlar'ın Ortaçağ'da Osmanlı hâkimiyeti öncesi Hristiyanlaşmış Kuman

---

[61] Turgay Cin, a.g.m., s. 34-35.
[62] Valentin Moşkov, *Balkan Yarımadasında Türk Kavimleri*, (Rusçadan çev. Elena İvanova) 1.Baskı, Manas Yayıncılık, Elazığ 2006, s. 39-41.

Türklerinin bir boyu olduğuna şüphe bile duymadığından bahsetmiş ve yakın döneme kadar Türk oldukları bile kabul edilmeyip Anadolu'da Ermenilerin bir bölümü Bizantinik Rumların bir kalıntısı olarak kabul edildiği gibi onlara da öyle bakıldığından bahsetmiştir. Bu sebeple Gagauzları ve Surguçları Bulgarlaştırma ve Rumlaştırma çabaları bu halkların kaybolmaya yüz tutmasına ve neslin tükenme noktasına ilerlediği sonucunu sunmuştur. İreçek Surguçların Uzlar gibi Orta Asya'dan Tuna önlerine kadar gelen Türk soyundan Kumanların Moğol istilası sonucunda nüfusunun kırılmasıyla nüfusunun dağılmış olduğundan, bir kısım Kumanın Eflak ve Boğdan'da kaldığını, büyük bir kısmının da Macaristan başta olmak üzere Bizans'a, Sırbistan'a, Bulgaristan'a ve Kayzer Joannes Dukos Vatatzes'in 10 bin Kumanı Moğol istilası nedeniyle Trakya'ya yerleştirdiğini, burada yaşayan Surguçların da muhtemelen onların kalıntısı olduğundan bahsetmektedir. İreçek de Moşkov gibi Surguçlarla Gagauzları tamamen benzeyen iki farklı Türk grubu olarak nitelendirmiş, Surguçların Edirne'nin 5-6 köyünde ve Havsa ilçesiyle Babaeski'ye yerleşmiş olduklarını ve Trakya bölgesinde 13. yüzyıldan beri yaşayan Bizans döneminde paralı askerlik yapmış ve genelde bağcılıkla uğraşmış bir toplum olduğunu söylemektedir. Ayrıca Kumanların Gagauz topraklarında oturduğunu ve iki Türk grubunun arasındaki ilişkinin de incelenebilir olduğundan bahsetmiştir.[63]

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan Doğu Trakya bölgesine bazı araştırmacıların çıkarımlarına göre Kuman kalıntısı olarak 11. ve 12. yüzyıldan beri yerleştiği, kimi araştırmacıların bulgularına göre de 19.yüzyıl'da Osmanlı-Rus savaşı sonrasında geri dönmek umuduyla yakın bölgeye yerleştiği fikirleri sonucunda Trakya'da bir süre Edirne'nin Havsa, Uzunköprü ve Kırklareli'nin Merkez ve Babaeski ilçelerinde oturan Gagauzlar, 30 Ocak 1923 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan Lozan antlaşması kapsamında yapılan protokol gereğince Türkiye'de yaşayan Ortodoks Hristiyan dinine mensup kişilerle, Yunanistan'da yaşayan Müslüman toplumun zorunlu göçüne karar verilmesi ve iki ülke tarafının da izni olmadıkça eski yaşadıkları ülkeye geri dönmeleri yasaklanmış olmasıyla

[63] Valentin Moşkov, a,g,e,, s. 42-45. *Valentin Moşkov'un gezi notlarından oluşan ve Elena İvanova'nın çevirisiyle yayınlanan kitapçığın son bölümüne Constantin İreçek'in "Das Füsthenthum Bulgarien, Wien, 1891" adlı eserinin (s. 142-146) Tercümesi Almanca'dan Celalettin Çelik tarafından çevrilerek eklenmiştir.

Yunanistan'a yakın olanlar Türkiye sınırının karşısına Batı Trakya bölgesine, Kırklareli ve çevresinde yaşayanlar ise Bulgaristan'ın Türkiye'ye sınır bölgeleri olan Elhovo, Yambol ve Haskova şehirlerine göç etmişlerdir.[64]

Bu çalışmanın ana konusunu oluşturan Yunanistan'da Evros bölgesinin Orestiada kazasında oturan Gagauzlarla yapılan röportajlarda bölge insanlarının kendi tarihi ile ilgili anlattıklarına bakacak olursak; hepsi babalarının ve dedelerinin mübadele yılı olan 1923 yılında ve öncesinde 1921 ve 1922 yılında Edirne'nin Havsa ilçesine bağlı Şaraplar (bugünkü adı Şerbettar) ve Aslıhan köylerinden yoğun olarak göçtüklerini, bu iki ana köyün dışında yine Havsa' ya bağlı Olpaşa (Oğulpaşa), Azatlı, Abalar, Tatar (Üyüklütatar), Edirne Merkez köyü İskender, Karaağaç, Bosnaköy ve Kırklareli sınırları içinde kalan Pehlivanköy'den Yunanistan'ın Orestiada, yani bilinen Türk adıyla Kumçiftliği köyüne göç etmişlerdir. Göç bölgesinin harita konumuna bakacak olursak;

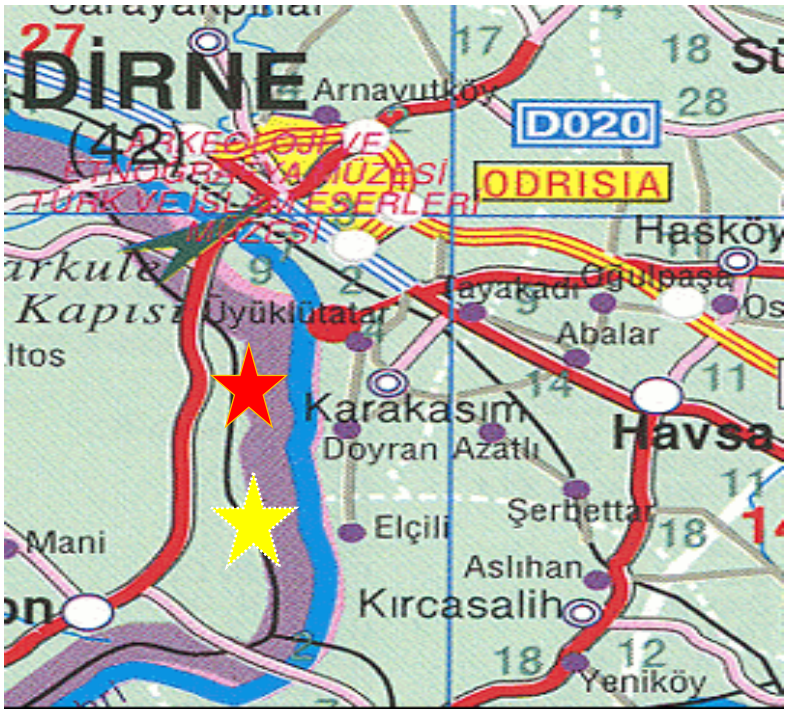
[64] Bülent Hünerli, "Gagauzlar ve Lozan Mübadelesinin Pek Bilinmeyen Bir Yönü: Yunanistan Gagauzları", *Mübadil Kentler: Türkçe Konuşan Rum Ortodokslar*, Lozan Mübadilleri Vakfı, Ekim 2019, s. 93-94.

1921 ve 22 yıllarında yapılan göçlerle ilgili Rıfat Gürgendereli de bir bildirisinde; Edirne'de tanıştığı ve konuştuğu Gagauzların göç hikâyeleri anlatımlarında Edirne'nin köylerinden mübadele öncesinde kaçak bir şekilde Meriç'i aşmış ve sınırın karşı yakasında Thurio (Uğurlu) ve Orestiada (Kumçiftliği) köylerine göç etmiş olduklarından bahsetmiştir.[65]Doğusundan Batısına 2 yıl süren düzensiz göçler ve 1923 yılında sınır kapısından yapılan göç yaklaşık 15 kilometre çapında bir alanda olmuştur. Sarı okla gösterilen bölge Aslıhan ve Şaraplar (Şerbettar) köylerinin bulunduğu bölgedir. Bu iki köy de Gagauzların nüfusunun en yoğun olduğu köylerdir. Pehlivanköy de dâhil olmak üzere Meriç Nehri'ne kadar at arabaları ve el arabalarıyla gelmiş, kıyıdan karşıya da küçük teknelerle geçmiş ve haritada bayrakla gösterilen Orestiada (Kumçiftliği) ve altında tekrar bayrakla gösterilen Thurio (Uğurlu) köylerine düzensiz göçlerle yerleşmişlerdir. Yeşil okla gösterilen bölge Oğulpaşa, Karakasım, Azatlı ve Tatar köylerinde yaşayanlar, siyah ok da Merkez köyleri Bosnaköy, İskender, Karaağaç köylerinin bulunduğu bölgedir. 3 okun da bulunduğu bölgede yaşayan köylüler 2 yıl boyunca kendilerine en yakın nehrin kıyısından düzensiz göçler yapmışlardır. Haritada Karaağaç'ın altında gösterilen şerit ve mavi ok da 1923 yılındaki mübadele ile kalan tüm Gagauzlarla Anadolu'dan gelen Ortodoks Hristiyan Karamanlıların sınırdan geçerek Batı Trakya bölgesine kalıcı giriş yaptıklarını göstermektedir.

Köylerin ayrıntılı görünüme bakacak olursak, Moşkov'un da dediği gibi Surguçların (Gagauzların) Doğu Trakya'daki merkezi Havsa'dır. [66] Aşağıdaki haritaya bakacak olursak, Merkez Havsa'dan güneye inen karayolunun batı kanadı ve Havsa'dan Kuzey batı yönünde Edirne Merkez'e doğru giden yolun güney kanadındaki köylerin hemen hepsi 1923 mübadelesi öncesi Gagauzların yoğun yaşadıkları köyler olmuştur. Havsa'nın kuzeyi ve doğusundaki köylerde de aralıklarla Gagauz nüfusa rastlanmakla birlikte çevre ilçelerinde de Gagauzların az da olsa birkaç köyde yerleşimlerine rastlanmıştır. Haritada gösterilen kırmızı yıldızın olduğu yer yoğun göç ettikleri Yunanistan'ın Evros bölgesi Orestiada (Kumçiftliği)

[65] Rıfat Gürgendereli (Yunanistan Kum Çiftliği (Orestiada) Urlu (Thourio) Köyünde Gagavuzlar), *4. Uluslararası Türkiyat Arastırmaları Sempozyumu Bildirileri,* Ankara 2013, s.280.
[66] Valentin Moşkov, a.g.e., s. 40.

kazası, Sarı yıldızın bulunduğu bölge de daha seyrek olan Thurio (Uğurlu) köyüdür. Gagauzlar bu iki yerleşim yeri dışında da Batı Trakya'da çeşitli il, ilçe ve köylere göç etmişlerdir.

Gagauzların Kumanlardan mı yoksa Uzlardan mı oldukları konusuna değinmek gerekirse; Edirne'den Orestiada bölgesine göç etmiş kişilerle tarihleri hakkında konuşulduğunda birçoğu Edirne'ye Bulgaristan üzerinden Osmanlı-Rus (1877-78) savaşı sonrasında dedelerinin geldiğinden bahsetmektedir. Kimi köylü "evveldendir (uzun zamanlar boyu) oradaydık" derken kimisi de pek sağlıklı bir yanıt verememektedir. Kendilerine önceden de Gagauz dendiğini söylediklerine ve adetlerinin birçoğunun benzerliğine bakacak olursak Havsa'nın Şaraplar (Şerbettar) ve Aslıhan köylerinden ağırlıkla göçenlerin Kuman kalıntısı olabileceği gibi, Uz boyundan olduğu ihtimali de görülmektedir. Diğer köylerden yine Orestiada ve çevresine göçenlerin, Moşkov'un da ziyaret ettiği Karakasım köyünden olanların da Kumanlarla karışmış olma ihtimali elbette ki olasıdır. İreçek'in de bahsettiği Kumanlarla Gagauzların Bulgaristan coğrafyasında yakın ilişkilerde olması[67] ve her

[67] Valentin Moşkov, a.g.e., s.47.

iki grubun da daha önce Bizans'ta askerlik yapmış olmasıyla hemen hemen aynı bölgelerde yaşamasının ufak değişiklik ve karışıklıklara yol açması mümkündür.

Bunların dışındaki bir köken tartışması da Orestiada'da yaşayan Gagauzlardan gelmektedir. Kökenleriyle ilgili köylülerin büyük bir çoğunluğu kendini Yunan kabul etmekte ve Türkçeyi zorunlu kaldıkları için öğrendiklerini söylemektedirler. Hemen hepsinin tarih anlatılarında kalan bir basmakalıp sözleri de *"Bize ya dilinizi, ya dininizi diiştircenis dediler. Biz da dilimizi diiştiriris, dinimisi diiştirmeyis dedik"* cümlesidir. Konuşulan hemen her köylü muhakkak bu cümleyi söylemektedir. Köylülerin bu görüşüyle ilgili Moşkov Edirne ziyaretinde Surguçların (Gagauzların) dini olarak Yunan kilisesine bağlı olduğu için haklarında bilgiler almak istediğinden görüştüğü Fener patrikliği ve Edirne'deki papazlar tarafından ilgisizlikle karşılandığını, konuştuğu papazların da onların Surguç (Gagauz) olmadığına ikna etmeye çalışmasını eleştirmiş ve sadece dini bağından ve bazı selamlaşma kelimelerini kullandıkları için onların kendilerinden olduklarını söylediğinden bahsetmiştir.[68]

Nabi Nayır'da Trakya Gagauzları için İstiklal savaşından sonra yapılan en büyük hatalardan biri olarak gördüğü göç antlaşmasıyla ilgili; Bizans devrinde Hristiyanlığı kabul etmiş olan bu Türk topluluğunu Türk olarak kabul edememe ve Türk olduklarını dile getirmeyi dahi cesaret edememe sebebiyle yapılan tarihi bir hata sonucunda Trakya'da yaşayan onca Türk'ü Yunanistan'a göndermenin verdiği sızıyı halen içinde hissettiğinden ve zengin Türk kültürün bir parçasının bırakıldığı üzüntüsünden bahsetmiştir. [69] Nayır'da bu anlatımı kitabının Türk Gagauzlar kısmında anlatarak Trakya'daki Ortodoks Hristiyan grubunu Gagauz olarak nitelendirmiştir. Manov da Gagauzların Yunanlılarla yakınlaşmasıyla ilgili; Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi sonrasında tüm Hristiyanları (Türk olan ve Türkçe konuşan da dâhil) İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlamış ve Gagauzlar da dâhil tüm Osmanlı Hristiyanlarının eğitim ve dini işleri patrikhane kuralları çerçevesinde oluşmuş ve Gagauzlar bu vesileyle Yunanca eğitim alarak, kilise

[68] Valentin Moşkov, a.g.e., s. 39-41.
[69] Yaşar Nabi Nayır, a.g.e., s. 60.

dualarıyla öğretilerini benimsemiş ve kültürlerinden de yıllarca etkilenmiş olarak Rum etkisinde kalmış olduğunu anlatmıştır. [70] Stepan Bulgar da yaptığı araştırmalarda Yunanistan'da yaşayan Gagauzların kendilerini Urum-Gagauz ya da Grek-Gagauz olarak adlandırmalarında Osmanlı idaresinin Ortodoks Hristiyanlığın Rum Milleti'ne dâhil edilme sorunuyla bağlantılı olduğunu söylemiştir.[71]

Yunanistan Gagauzları ile ilgili köken iddialarındaki görüşler, neredeyse Bulgaristan ve Moldova'da yaşayan Gagauzlar kadar fazladır. Bunların birçok nedenden dolayı zamanında yeteri kadar çalışma yapılmamış veya yapılamamış olması temel sorundur. Gerek din ayrılığı, gerek fazlaca birbirine karışmış toplumlar ve sürekli savaş tehdidi altındaki halkın düzensiz göçleri vb. nedenlerden dolayı birçok doğru veya asılsız sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlara bakacak olursak Yunanca dini eğitimi ve temel konuşma eğitimi gördüklerinden (Türkiye'nin büyük bir çoğunluğunda Arapçanın sadece dua ve ibadet terimlerinin bilinmesi gibi) dolayı kendilerini dini baskınlıktan dolayı Yunanistan'a daha yakın görmektedirler. Aynı olay akışı Bulgaristan Gagauzlarının Bulgarlaşan Gagauzlarında da Bulgar kilisesine yakınlığından dolayı kendilerini Bulgar olarak tanımlamalarında da görülmektedir. Yunanistan'ın Evros bölgesinin Orestiada kazasında yapılan röportajlarda Gagauzlar, sıkça dile getirdikleri hiç Yunanca bilmeden yaşamış anne ve babalarının bıraktığı folklorik malzemenin sonuçlarında da kültürel anlamda Türklerle bir süre beraber yaşadıkları için aynı halk kültürüne sahip olunduğu düşüncesini kabul etmişlerdir. Fakat yapılan araştırmalarda çeşitli ülkelerden yazarların bulduğu sonuçlar ve dışarıdan bakan birinin de basitçe görebileceği gibi sadece dilini değiştirerek bu kadar fazla Türk folklorik ve halk edebiyatı malzemesine sahip olması, dil yapısının Orta Asya'dan gelen Uz grubuyla hemen hemen aynı diyalekte sahip olması ve Gagauzlarla beraber Türkiye'de yaşayan Rumların da Türkçe konuşan grubuna bakıldığında Gagauz ağzıyla benzerliği bile olmaması, bölgedeki bazı yükseköğrenim görmüş Gagauzların da kabul ettiği gibi çok inandırıcı bir anlayış

---

[70] Atanos Manov, a.g.e., s. 25-27.

[71] Stephan Stepanoviç Bulgar "Besarabya ve Yunanistan Gagauzları: Tarihi-Kültürel Karşılaştırmalı Bir Analiz", (Çev. Bülent Hünerli), *Tehlikedeki Türk Dilleri Dergisi: Örnek Çalışmalar,* Cilt No: 2, Ankara, Astana, Aralık 2006, s.252.

olmadığı görülmektedir. Fakat halkın Türkiye'de dininden dolayı kabul görmemiş olması öyle ya da böyle artık halkın kendini ne hissettiği ve ne olarak gördüğü de halkın kendi kanaatini oluşturmuştur.

7.1. Yunanistan Gagauzlarının Yerleşim Bölgeleri ve Nüfusu

Yunanistan Gagauzları Yunanistan'ın Evros bölgesinde yoğunlukta olarak Orestiada ve çevresindeki köylerde, daha seyrek olarak Batı Trakya'nın çeşitli yerleşim yerlerinde ve az bir kısmı da Yunanistan'ın geneline dağılmış olarak yaşamaktadır. Evros bölgesinin Orestiada kasabasında yoğunlukta olmalarının ve bu bölgeye göç ederek yerleşmelerinin ilk nedeninde köylüler, 1921-1922 yılları arasında Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı verdiği ve Osmanlı'nın yıkılma aşamasında olduğu sırada, ülkede çıkan iç karışıklıklardan ve maddi durumlarıyla ilgili kaygılarından dolayı Edirne'nin Havsa ve Uzunköprü ilçelerinin köylerinden ve Edirne'nin merkez köyü Karaağaç'tan birçok köylü ile Meriç Nehri'nden Yunanistan tarafına düzensiz göç etmelerinde sınıra yakın ve verimli arazisi olan bu yere yerleştiklerinden bahsetmektedirler. İkinci sebebinde 21 ve 22 göçlerinin ardından 1923 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan nüfus mübadelesi sonucunda değişimi kapsayan grubun içinde yer aldığından geri kalan Gagauzlar da önceden bu bölgeye yerleşmiş akrabalarının ve soydaşlarının yanlarına yerleşerek bugünkü kalabalık yerleşim yerlerini oluşturduklarını söylemektedirler. Edirne dışında da Kırklareli ve bazı ilçelerinin köylerinden de bu bölgeye göçler olmuştur.

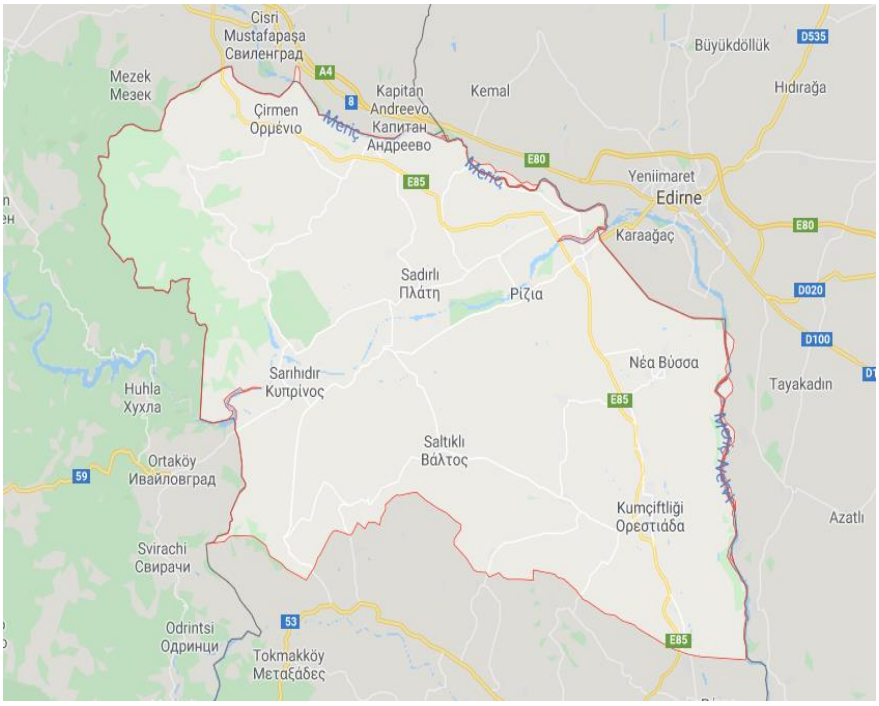
Öncelikle Edirne'den Orestiada bölgesine gidilmeden önceki Gagauzların nüfusuna bakacak olursak; Moşkov'un Edirne ziyaretinde nüfuslarla ilgili edindiği bilgilerde yaklaşık 17 köyde varlıkları olduğunu ve o köylerde 1466 evde ortalama 5 kişiden toplamda aşağı yukarı 7330 kişilik bir nüfus oluşturduklarının kilise notlarında var olduğunu söylemektedir.[72] Edirne'den göçleri sonrasında Orestiada çevresinde ilk olarak bugünkü yoğun yaşadıkları İnoyi köyüne yerleşmişlerdir. Önce aşağı İnoyi (Kato İnoyi) olarak adlandırdıkları bölgeye, daha sonra o bölgenin su

[72] Valentin Moşkov, a.g.e., s. 40.

basması ve evlerin çoğunun harap olması sonrasında daha yüksek bir alanda bulunan aralarında 1, 1-5 kilometre mesafe olan yukarı İnoyi (Ano İnoyi) ye yerleşmişlerdir. Yukarı kelimesi fazla kullanılmamakla beraber aşağı ve yukarıyı belirtmek için söylenilir. Gagauzlar bu bölgeye göç ettiklerinde Yunan hükümetinden hane başına 28 hektar toprak, her haneye bir inek ve yeni yerleşimlerinde düzen kurmak için maddi destek verilmiştir.[73]Gagauzlar ilk yerleştikleri aşağı İnoyi' de kerpiç ve toprak evler yapmış, selden sonra taşındıkları yukarı İnoyi'ye taşındıklarında daha modern, bahçeli ve kimilerinde iki katlı olan güzel evler yaparak köyü kendi elleriyle oluşturmuşlardır. Köylülerin nüfus verileriyle ilgili Gagauzlar'ın papazı Andon Çobanidis: Orestiada kazasında toplam 5 bin Gagauz olduğunu söylemektedir. İnoyi köyünde görüşülen hemen herkes nüfusun Orestiada'nın tüm köyleri genelinde nüfusun 5-6 bin civarında olduğunu doğrulamaktadır.

Bu bölgenin nüfus verileriyle ilgili de Turgay Cin edindiği nüfus bilgilerine göre Orestiada kazasına bağlı bulunan köylerin Gagauz nüfusuna sahip olanlarının listesini çıkarmıştır. Bu listeden kalabalık olanların bazılarına bakacak olursak; "*Orestiada (Ορεστιάδα) Kazası: Amovuno (Αμμόβουνο) 59 aile, Thurio (Θούριο) 194 aile, Kanadas (Καναδάς) 63 aile, Kliso (Κλεισώ) 94 aile, İnoyi (Οινόη) 237 aile, Pirgos (Πύργος) 85 aile, Sagini (Σαγήνη) 244 aile"* şeklindedir. Cin bu 7 köyün dışında yaklaşık 13 köyün daha aile sayısı nüfusundan bahsetmiştir. Toplamda 1181 ailenin sadece aşağıdaki haritada görülen kırmızı renkte çizgilerle sınırları belirlenmiş Orestiada (Kumçiftliği) kazasında yaşadığı bilgilerini vermiştir.[74]

[73] Stephan Stepanoviç Bulgar, a.g.m., s. 249.
[74] Turgay Cin, a.g.m., s. 35.

Yukarıda bahsedilen Moşkov'un nüfus verileriyle Turgay Cin'in verileri karşılaştırıldığında Orestiada ve Edirne'nin dışında Kırklareli'nden Dimetoka ve Batı Trakya'nın diğer bölgeleriyle Teselya'ya doğru göçenler hariç, Moşkov'un verdiği rakam olan 7 binleri, günümüzde belki de 2-3 kişi anca geçtiği görülmektedir. Yunanistan'ın nüfusundaki yavaş artış hızı da Gagauzları etkilemiş, Moşkov'un bahsettiği 4-5 çocuklu evlerin yerini 2-3 çocuklu çekirdek aile yapısına bırakmıştır. Bunun yanı sıra bir de köylüler Almanya'ya işçi göçü sırasında giden ve oraya kalıcı yerleşen ailelerin de olduğundan bahsetmektedir. Orestiada kasabasının merkez köyü olan İnoyi köyü Gagauzların kasabaya en yakın olan köyüdür. İnoyi'de bugün yaklaşık 1000 kişi, yani Orestiada'nın kasaba nüfusu olan 19-20 bin kişinin yaklaşık %5-6 sını Gagauzlar oluşturmaktadır. İnoyi köyü kasaba merkezine 3 km uzaklıktadır. Yunanistan genelinde ise mübadele göçmenleri ve daha önce yerleşmiş olan Gagauzlarla birlikte Yunanistan genelinde 20-25 bin civarı Gagauz olduğu düşünülmektedir. Yerleşim ve nüfus verileriyle ilgili Gagauzlar farklı bir etnik grup olarak düşünülmediği için resmi kaynaklı bir veri tabanının olmadıklarını, yalnızca kendi kilise papazlarının notlarında ve birbirlerini tanıdıklarından dolayı tahmini veriler olduğunu söylemektedirler.

7.1.1. Yunanistan'ın Evros Bölgesi Orestiada Kazası Gagauzlarının Genel Durumu ve Özellikleri

Orestiada'nın Evros bölgesindeki Orestiada kazasında kasaba merkezine en yakın olan İnoyi köyü, Gagauzların Edirne Havsa'dan sonra 1920li yıllarda yeni merkezi olmuştur. Kurulan dernekleri, Gagauz kiliseleri ve tamamen Gagauz nüfusuna sahip köyleri ile göçmenlerin kurmuş olduğu Orestiada şehrinin bir parçası olmuşlardır. Gagauzlar çok çalışkan bir topluluk olarak ağırlıkla bağcılık, çiftçilik, tarım, hayvancılık gibi işlerde yoğun olarak çalışmış ve demircilik, kerestecilik, gibi işlerde de kendilerini göstermişlerdir. Hem evlerini kendileri inşa etmiş, hem de masa, sehpa, gardırop, komodin gibi ev malzemeleriyle bazı çiftçilik malzemelerini kendileri yapmışlardır. Kadınlar da tarla işlerinin çoğunda çalışmış, bunların dışında tezgâh dokuma, süpürgecilik gibi işlerle de uğraşmışlardır. Gagauzlar Orestiada'ya göçmeden önce Edirne'de yaşarken onları ziyaret eden etnolog Valentin Moşkov; onların tarım malzemelerinde henüz pulluk kullanmadıklarını ve karasabanla çift sürdüklerini dile getirerek şaşırdığını ifade etmiş, Çek Tarihçi İreçek de onların meslekleri ile ilgili genelde bağcılık yaptıklarından bahsetmiştir.[75]

Bölgedeki Gagauzların mesleklerinden sonra dil yapısı ve folklorik malzemelerine bakacak olursak; biraz Karadeniz biraz da Trakya şivesiyle harmanlanmış, Orta Doğu coğrafyasının daha kuzeyinden ve Arapça dil etkisinin daha az olduğu bir bölgeden geldikleri için, dillerine sadece Osmanlı'dan geçme bazı kelimeler dışında; daha saf kalmış bir Türkçe 'ye ve biraz da Yunanca kökenli ve Bulgarca kökenli kelime yapısına sahiptirler. Kullandıkları dil yapısı ile ilgili bir cümle örnek vermek gerekirse;(Bir köylü ile yapılan röportajdan) "*koymuşlā arabaya er bi takımları gelsinnē bu yanı, ne koycaḳla? te ekmek unu bunu ḳoymuşla bi da ufaḳ suba iki da buru ḳoymuşlā. demişlē gidicis nere gidicis?"* Gagauzların dil yapısında, "Takımları arabaya koymuşlar" cümlesindeki yüklem başa gelerek ve son harfi düşerek "*koymuşla arabaya takımları"* şeklinde değişerek bize göre devrik yapıda kullanılmaktadır.

---

[75] Valentin Moşkov, a.g.e., s. 39-45.

Bölgenin folklorik yapısı incelendiğinde ortaya kayda değer kültür ürünleri çıktığı görülmüştür. Kendilerine has türküleri, doğum, ölüm, düğün, atasözü, halk hekimliği, yöresel kıyafetleri, yemekleri ve dini adetleriyle kendilerine has bir yapıyı ayakta tutmuşlardır. Fakat burada belirtmek gerekir ki Yunanistan'ın Evros bölgesinin Orestiada ve çevresinde yaşayan Gagauzların kültürel ahenk taşları yıllar geçtikçe bir bir dökülmektedir. Bu bölgeye geldikleri yıllar olan 1920lerde birçok masal, efsane, mani, hikâye, türkü, şarkı ve envayi çeşit âdetin bazıları tamamen yok olmuş, bazıları da ciddi oranda azalmıştır. Bu durumun nedenlerinin başında Yunanistan'a geldiklerinde sadece Gagauz şivesi bilen halkın bugün hayatta olmaması ve dönemlerinde "yaşayan kültür" olan bu insanların folklorik malzemelerinden akademik olarak faydalanılamamış olması ve kültürel birikimlerinin mirasçısı olan bugünkü çocuklarının da kültürel değişimle yaşadıkları ülkenin kültürüne bağlanmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Gagauz lehçesi dışında bir dil bilmeyen neslin çocukları bugün 70li 80li yaş grubunu oluşturmaktadır. Bu grup anne babalarından ve aile büyüklerinden kültürel etkileşimi olduğu gibi almış ve birçok gelenekte küreselleşmenin etkin olmaya başladığı 80li yıllara kadar hemen hemen aynı kalmıştır. Bugünün yaşlı nesli Yunanistan eğitim öğretim hayatına katılmış ve yeni bir ana dil olarak Yunancayı edinmiştir. İlkokul çağlarında da okula başladıklarında sadece Gagauzca konuştukları için çektiği sıkıntılardan da köylüler yeri geldiğinde bahsetmiştir.

Küresel çağın etkin olduğu ve iş popülasyonunun da şehirlerde artması ve işçi göçleri gibi durumlarla beraber Gagauzlarda eski geleneklerin bir kısmı değişmiştir. Kültürün kayıt altına alınmaması sebebiyle bugün röportaj yapılan köylüler de anne babalarının söylediği masalları, hikâyeleri, manileri, tekerlemeleri ve bazı adetleri unutmuş olduğunu dile getirmektedirler. Bunun yanı sıra küreselleşmenin geleneklere etkisi nesil olarak bir hayli farklılık gösterdiğinden dolayı sırasıyla 60 yaşın altında folklorik yapı bilinci yavaş yavaş azalmakta ve 50 yaşların altına inildiğinde neredeyse birkaç kelime ve cümle dışında Gagauz şivesini konuşan ve öğrenen kişilerin de çok azaldığı görülmektedir. 40 ile 30 yaş grubu da eskilere dönük bir şeyleri az da olsa hatırlamakta ama 30 yaş ve altındaki

Gagauzların neredeyse hiçbirinin ne folklorik ne kültürel ne de dilsel bir yapıyı öğrenmediğini söylemek yerindedir. 50 yaş ve altı grubu artık köy bölgesinde yaşamamakta ve sadece ziyaret amaçlı köylerine gelmektedir. Genç gruplar ise kasabalarda bile çok durmayıp daha büyük şehirlere okumaya ve çalışmaya gitmektedirler. Bu denli kültürün yok olmasının nedenlerinde küreselleşme ve yeni tek dünya düzeninin yanı sıra Gagauzların konuştukları Türkçe dilini kendi istekleriyle öğrenmiş olmaması düşüncesi de yatmaktadır. Yukarıda Etnik köken tartışmalarında da bahsedildiği gibi *"dilimisi diiştirdik, dinimisi diiştirmedik"* düşüncesi ve Hristiyan inancında olduklarından Müslüman Türklerle ayrılan kültürel yaşamları Yunanistan'a yerleşen Gagauzlar için bir temel düşünce olmuş ve sonraki nesillerine yeterince aktarılamamasının başlıca sebebi olmuştur.

Fakat kendilerini Yunan Gagauz olarak adlandıran bu neslin her ne kadar "kendini ne hissediyorsan osun" ilkesinin dışında, kullanmak isteyerek veya istemeyerek ellerinde kaybolmakta olan büyük bir kültürel hazine bulundurduğu her ne kadar azalmışsa da ortadadır. Kendileri de bu durumun farkında olup görüşülen bazı din adamları, araştırmacı tarihçi öğretmenler ve memurlar gibi çalışan düzeyde insanlarla konuşulduğunda Moldova Gagauzlarıyla, Bulgar Gagauzlarıyla ve Yunanistan'ın çeşitli bölgelerinde yaşayan Gagauzlarla iletişim haline geçmiş ve ortak dernek kurdukları öğrenilmiştir. Bu durum hiç şüphesiz sevindirici bir durumdur. Kendileri topladıkları bazı folklorik malzemelerle Gagauzca bir kitabı artık çıkartmaları gerektiği ve her yere dağıtılması gerektiği düşüncesine varmışlardır. Bunun yanı sıra onların hazırlamaya uğraştığı bazı geleneklerin de üstüne koyarak kapı kapı dolaşıp röportaj usulüyle kaybolmakta olan bazı öğeleri toparlayıp hazırlamış olmak da bizler için gurur vericidir.

Son olarak Yunanistan'da yaşayan Gagauzların genel durumuyla ilgili bazı araştırmacıların bilgilerine bakacak olursak; Moşkov Gagauzlar Edirne'deyken köylülerle yaptığı görüşmelerdeki notlarında Gagauzların asla soyadı kullanmadığından ve böyle bir âdete de çok şaşırdıklarından bahsetmiş, ayrıca türkü söylemeyi çok sevdiklerinden ve Gagauzların mezar taşlarını ilginç bulduğundan bahsederek ölülerinin mezarlarını kırmızı ve siyah boyayla mesleği neyse onun

simgesini örn. çiftçiyse saban ve sığır, çobansa çobanla koç resimleriyle boyadıklarından bahsetmiştir.[76] Köylüler göçleri sırasında soyadı kullanmamalarına karşın Yunanistan'da genel soy adlardan biri olan "oglu" soyadını almışlardır. Örn. *Angeloglu, Odacıoglu, Vırvıroglu* gibi soyadları almışlardır. Mezar taşlarına meslek çizimi ile ilgili de eski dönemlerde yapıldığını fakat artık pek fazla kişinin yapmadığını söylemektedirler. Rıfat Gürgendereli Yunanistan Gagauzları ile ilgili bildirisinde Edirne'nin Havsa ilçesinin köylerinde yaşamış olan etnik grupların mezar taşlarıyla ilgili bir çalışmada yapılan araştırmalar sonucunda Gagauzlara ait mezar taşlarının bulunduğu ve üzerlerinde iş aletlerinin çizimi olduğundan onların kolaylıkla ayırt edilebildiğinden bahsetmiştir.[77] Bunun yanı sıra Gagauzlar halen türkü söylemeyi çok severler ve türküleri de çok içten, çok anlamlı ve bazıları da çok eğlencelidir.

İreçek Surguçlarla (Gagauzlar) ilgili bir yazısında da onların iyi bir şarap üreticisi olduğundan bahsetmiştir.[78] Gagauzlar halen bağcılıkla uğraşan, çok kaliteli ve damağa hitap edebilen şaraplar üretmesiyle bilinirler. El yapımı sofra şarapları ve kilise şarapları meşhurdur. Gagauzlar ayrıca en meşhur yemekleri olan tarhana çorbası, lahana mancası(yemeği),etli yemekler ve saraylı tatlısı gibi çeşitlerle zengin mutfak yapısına sahiptirler.

7.1.2. Orestiada'nın Kısa Tarihçesi, Konumu, Coğrafi Yapısı ve İklimi

Orestiada, bilinen Türkçe adıyla Kumçiftliği. Balkan savaşlarından önce Osmanlı idaresinde olan Batı Trakya'nın küçük bir köyü konumundayken 1923 yılında Gagauz ve Rum göçmenlerin kurup geliştirdiği bir göçmen kasabasına dönüşmüştür. Kumçiftliği köyünün adının Orestiada olarak konulmasının sebebinde ise hem Orestiada kasabasında yaşayan kişilerce hem internet tabanlı tanıtım, turizm sitelerinde ve hem de Gagauzların anlatımlarında; Rum ve Gagauz göçmenlerin

[76] Valentin Moşkov, a.g.e., s.41.
[77] Rıfat Gürgendereli a.g.m., s.280.
[78] Stephan Stepanoviç Bulgar, a.g.m., s. 248.

Edirne'de yaşadıkları dönemde merkez Karaağaç köyüne, Yunan mitolojisinde Karaağaç bölgesinde yaşadığına inanılan Orestias'ın adının verilmiş olmasıdır. Göçmenler Yunanistan'a yerleşince Kumçitfliği köyünü bir kasaba haline getirerek adeta yeniden kurmuş, planlı ızgara şehir yapısıyla düzenli bir yerleşim yeri olmuştur. Göçmenler gelmiş olduğu bu yere eski yerleşim yerlerinin devamı niteliğinde Nea Orestiada (Yeni Orestiada) demişlerdir. Gagauzlar da diğer göçmenlerle birlikle kurulmasına yardım ettiği bu yeni kasabanın merkezine çok yakın bir yerde İnoyi köyünü kurmuşlardır.[79]

Orestiada konumu itibariyle Edirne merkezin 27 km güneyinde kalmaktadır. Türkiye'nin Yunanistan'a açılan Pazarkule sınır kapısına 20 km mesafededir. Orestiada Yunanistan'ın Bulgaristan'a açılan ve Türkiye'nin daha kuzeybatısında bulunan sınır kapısına da 48 km uzaklıktadır. Orestiada'dan Bulgaristan sınır kapısına doğru giderken Meriç nehrinin sınırı ayırdığı bölgeye yaklaşılınca yolun biraz yüksek bir bölgede kalması sebebiyle kuzeyindeki Türkiye-Bulgaristan sınır kapıları ve Yunanistan'ın Türkiye ve Bulgaristan'dan ayrılan son köylerin görünümüyle 3 ülkeyi aynı anda görebilme imkânı yaratmaktadır. Ayrıca Orestiada kasaba merkezinin 7,8 km doğusunda bulunan Türkiye-Yunanistan sınırını birbirinden ayıran Meriç Nehri bulunmaktadır. Hem Orestiada sakinleri hem de Edirne sakinleri iki kentin birbirine yakınlığı bakımından sürekli birbirlerini ziyaret halindedir. Orestiada ve Pazarkule sınır kapısının yürüme mesafesiyle 10 dakika sürdüğü Kastanies (Çörekköy) yerleşim yerlerinin insanları Edirne'nin kendilerine en yakın büyük il olması ve para birimleri Euro ile daha uygun fiyata alışveriş yapabilme olasılıklarından ve Edirne'nin meşhur Tava ciğeri gibi, yöresel Türk mutfağı lezzetlerinden faydalanmak gibi sebeplerden dolayı Edirne'yi sık ziyaret etmekte, Edirne halkı da hem Yunan mutfağının balık, meze ve ouzo (rakı) gibi yöresel tatları, farklı bir hava gereksinimi ve duty free (vergiden muaf) ürünlerini uygun fiyatlarda alabilmek adına Kastanies ve Orestiada kazalarını sürekli ziyaret etmektedirler.

---

[79] Stephan Stepanoviç Bulgar, a.g.m., s. 249.

Orestiada; Yunanistan'ın Evros bölgesi yani Meriç bölgesi olarak adlandırılan bölgede, valilik olarak Dedeağaç'a bağlı, Dedeağaç'tan sonra en kalabalık ikinci şehir ve Dimetoka, Sofulu gibi kazalarla da komşu bir bölgededir. Yunanistan'da Orestiada'ya en yakın şehir Dimetoka'dır ve bu şehirle arasındaki mesafe Edirne sınır kapısı ile aynı mesafede, 20 km uzaklıktadır. Orestiada, Dedeağaç'a 114 km, Selanik'e 407 ve Atina'ya 906 km uzaklıktadır.

Orestiada'nın Yunanca tabanlı tanıtım sitelerinde ve Yunanca, Wikipedia gibi internet tabanlı kaynaklarında da aynı bilgiler doğrulanacağı gibi, bölgede yaşayan Gagauzlar ve kasabanın Yunan sakinlerinden yakın dostlarımız olan kişilerden bu bilgiler temin edilmiştir. Orestiada nüfus bakımından kasaba nüfusu ve belediye nüfusu olarak ikiye ayrılmıştır. Kasaba nüfusu 20 bin civarı, Orestiada'nın küçük yerleşimlerle beraber oluşturduğu 4 belediyenin toplamında da 35 bine yakın bir nüfusu olduğu bilinmektedir. Nüfus yıllar geçtikte artmadığı gibi, daha büyük yerleşim yerlerine göçen genç nüfustan dolayı nüfus kaybetmektedir. Yunanistan'ın da nüfusuna bakıldığında ortalama 10-11 milyon arasında neredeyse sabit bir nüfusa sahip yapıda olduğu söylenebilir.

Orestiada'nın coğrafi yapısına bakacak olursak, bu bölge Kuzeydoğu Yunanistan'ın önemli bir tarım ve ticaret merkezlerinden birisidir. Trakya'nın tarıma elverişli toprak parçasında bulunan Orestiada'da pamuk, şeker pancarı, tütün, mısır, ayçiçeği birinci derecede yetiştirilen tarım ürünleridir. Batı Trakya'nı tarım ve ticaret döngüsünde önemli bir yapıya sahiptir.

Orestiadalıların yaşadıkları yer ve çevresinden akan nehir ve derelere bakacak olursak; Meriç. (Evros) nehri, Arda ve Tunca nehri, Gagauzların söylemleri ile de Ana dere, Şiftan dere, Büük dere, Çoruldek dere, Deviji dere ve bir takım küçük göller bulunmaktadır.[80]

Orestiada'nın iklimi Yunanistan'ın Dedeağaç'tan başlayıp Atina ve çevresine kadar uzanan Akdeniz ikliminden daha farklı bir yapıya sahiptir. Orestiada

[80] Stephan Stepanoviç Bulgar, a.g.m., s.251.

Yunanistan'da denize en uzak şehirlerden biridir.(En yakın deniz mesafesi 114 km ile Dedeağaç) Bulunduğu konum itibariyle Türkiye'nin düzlük Trakya sahasına yakınlığından dolayı Edirne'nin iklimine yakın bir iklime sahiptir. Edirne'nin biraz daha (20km) güneyinde yer alması sebebiyle yazları Edirne'den biraz daha sıcak olabilmektedir. Yazları 42-43 derecelere ulaştığı ve kışın da -12leri gördüğü zamanlar olmuştur. Son yıllarda Edirne ve çevresindeki hava sıcaklık ortalamalarındaki değişim Orestiada ve yakın çevresinde de aynı seyir içindedir. Edirne'de ve Orestiada' da 2012-2017 yılları arasındaki kar yağış miktarı ve sıcaklık ortalamaları 2017 yılından itibaren değişime uğramıştır. Küresel ısınmadan dolayı 2018 den itibaren azalarak 2020'ye geldiğimizde Orestiada'ya neredeyse hiç kar yağmamıştır. Bölge insanı da bu durumdan epeyce kaygılanmaktadır. Yıllık yağış miktarı da düşmekte ve kış ayı bol rüzgârlı, kuru soğuk ve bazen de ani artışlarla ilkbahar sıcaklığında 15-16 dereceleri test etmektedir. 2017 den öncesine bakıldığında ortalamalar aynı seyre yakın gittiyse de artık küresel ısınma sebebiyle hangi ayda ne olacağına karar vermek zor hale gelmiştir. Orestiada'da Edirne'de olduğu gibi Karadeniz iklimi, Akdeniz İklimi ve Karasal iklim görülmektedir. Denize olan mesafesi Akdeniz ikliminin ılıklığını, Karadeniz'e olan mesafesi yağış miktarını, karasal büyüklüğe yakınlığı da yazın sıcak ve kurak, kışın da ılık yağışlı ve sert yağışlı olarak değişim göstermesinin sebeplerindendir. Ayrıca şehrin düzlükte olması ve nehre yakınlığı da hissedilen sıcaklığı yükseltmektedir.

7.1.3. Orestiada'nın Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Durumu

Yunanistan'ın AB üyeliğinden sonra yaşadığı en büyük ekonomik kriz olan 2009 borç krizi, Yunanistan'ın cari açıklarını karşılayacak fon bulamama sebebiyle büyüyen borçların toparlanamaz hale gelmesi ile başlamıştır. [81] 2019 yılına gelindiğinde henüz büyük borç krizlerinin, sıkı kemer sıkma politikaları ile büyük bir ilerleme kaydedildiğini belirten Orestiadalılar, geçen 10-11 yıl içerisinde kazançlarının oldukça düştüğünü, vergi oranlarının da oldukça yüksek tutulduğunu belirtmişlerdir. Henüz yeni yeni kendine gelen ekonominin düzelmesinde AB'nin

[81]Belgin Akçay, "Yunanistan Ekonomisinde Devlet Borç Krizi-Cari Açık İlişkisi", *Maliye Dergisi,* Sayı 163, Temmuz-Aralık 2012, s. 16-17.

mali yardımlarından ve fonlarından en çok destek alan 2. Ülke olmasının da payı büyüktür.[82]

Orestiada'da Yunanistan'ın genelinde olduğu gibi çalışma saatleri insanların sosyal zaman ihtiyacını karşılayabilecek esnekliği gösterebilen bir yapıya sahiptir. Sokakta gezerken bankalarda ve devlet dairelerinin üzerinde yazan çalışma saatleri yazısını ilk kez görenlerin şaşırmaması elde değildir. Görülen birkaç çalışma saatine bakacak olursak sabah 07.00 ile 14.00, 08.00 ile 14.45 bunlardan bazılarıdır. Yunanistan genelinde saat 14-17 arası siesta (öğle uykusu, dinlenme) zamanı olarak bilinir ve öğlen sokakta, kafelerde, caddelerde olan insanların birçoğu evlerine giderler. Akşam geç saatlerde bir arada dışarda yemek yenilmesiyle bilinen halk saat 20-21 saatlerinde ancak tavernaları doldurmaya başlarlar. Çalışma saatlerindeki farklılık, nüfusun az olması ve kültürel farklılıklardan dolayı olduğu ortadadır. Pazar günleri ise tatil günü olduğundan dolayı süpermarketler dâhil, tüm mağaza ve işyerleri (cafe, tavernalar ve acil kurumlar hariç) kapalıdır. Pazar günleri otobüsler de en fazla 2-3 sefer yapmaktadır. Resmi bayram ve özel günlü tatillerde otobüs dâhil bulunmamaktadır.

Orestiada'nın iş şartlarına bakacak olursak; 20 binlik bir kasaba nüfusuna göre 20'den fazla büyük cafe bar ve bir o kadar da taverna bulunması kasabanın büyük çoğunluğunun cafe ve tavernalarda asgari ücretle çalıştığını göstermektedir. Bunların dışında daha küçük işletmeli bir sürü cafe ve taverna da bulunmaktadır. Büyük cafelerin iç dizaynı ve konseptleri oldukça gösterişli, ilgi çekici ve uzun zaman geçirme odaklı düşünülerek oluşturulmuş konforlu yerlerdir. Tatlı ve içki dükkânları da çok şık tasarımlı ve güzel sunumlu yerlerdir. Kasaba merkezinde bulunan birkaç büyük süpermarket de içerik bakımından nüfusa göre oldukça zengindir. Orestiadalılardan edinilen bilgilere göre asgari ücret 650-700 Euro civarı, memur maaşları da sözleşme- kadro yapısına göre 900-1100 Euro arasına değişmektedir. Avukat, Polis, Asker, Doktor ve sağlıkçı maaşları da farklılık gösterse de anlatılanlara göre 2000 Euro ve üstü kazançlara sadece politikacılar ve cafe, taverna

[82] Belgin Akçay, a.g.m., s.16-17.

sahiplerinin bazıları ulaşabilmektedir. Bunların dışında tarım, ticaret, çiftçilik, ulaşım, giyim ve dekorasyon işleriyle uğraşan esnaf grupları da Orestiada'nın ekonomik kazancına katkı sağlamaktadır.

Orestiada'da şenlik ve festivallere bakacak olursak; Her yıl Batı Trakya'da İskeçe şehrinde düzenlenen İskeçe karnavalı (Rio karnavalına benzer) her yıl Şubat ayının son pazarı ya da Mart ayının ilk pazarı yapılır. (hava durumuna göre tarih 1-2 hafta değişebilir) İskeçe Karnavalının hikâyesiyle ilgili köylülerin anlatımına bakacak olursak; Hz. İsa'nın çocukken yaşadığı köyde onun kutsal birisi olduğuna inanmayan Romalılar tarafından alıkoymaya gelindiği haberini alan köylünün, gelenlerin Hz. İsa'yı bulamaması için köydeki tüm çocukların yüzünü boyaması sonucunda Hz. İsa'yı bulamamaları ile bu geleneğin başladığını söylemektedirler. Karnaval başlamadan 2 hafta önce Batı Trakya'nın tüm şehirlerinin merkezlerinde kutlanmaya başlar. Orestiada kasaba merkezinde de coşkuyla kutlanan bugünde herkes kasaba merkezinde domuzlar, sucuklar, tavuklar, etler kavurur ve yollara kurulan karşılıklı bariyerlerin ortasından yüzü boyalı ve farklı kıyafetlerle dans eden insanların kortej halinde geçmesi alkışlarla izlenir. Orestiada kasaba merkezinde ülkenin en önemli günlerinden ve bayramından biri olan Noel günü de 25 Aralık akşamı kutlanır. Bu akşamdan önce kasaba merkezine Noel pazarı kurulur. Çeşitli şekerlemeler, yemekler, şaraplar ve hediyelik eşya satışları olur. Noel baba, geyikleri ve kızağının maketi, küçük ev maketleri ve Hz İsa'nın doğum gününü tasvir eden bebek İsa figürleriyle Noel alanını süsleyen ışıklı çam ağaçları meydanda olur. Çevredeki cafelerin kapıları, girişleri, duvarları Noel süsleriyle doldurulur. Orestiada kasabasında bir de büyük bir antik tiyatro dizaynına sahip bir açık hava tiyatrosu bulunmaktadır. Burada Eylül ayının ilk haftalarında Tiyatro festivalleri düzenlenir. Edirne'nin Pazarkule sınır kapısının hemen karşısında bulunan Orestiada'ya bağlı eski adıyla Çörekköy, bugünkü adı ile Kastanies köyünde bulunan Arda Nehri'nin kenarında ise Temmuz ayında büyük bir müzik festivali düzenlenir. Bu festival Arda Gençlik Festivali olarak geçer ve yaklaşık 5 gün sürer. Alanın genişliğiyle çadırcıların da ilgisini çeken bir bölgedir. 5 gün boyunca Yunanistan'ın en sevilen sanatçıları bu alanda konser verir. Arda Nehri'nin kenarına ayrıca 1 Mayıs'taki resmi tatilde birçok kişi akın eder, çadırlarını kurar, etlerini pişirir, yöresel oyunlarını oynar

ve dinlenirler. Ayrıca Orestiada'da ki köylüler, Edirne'de bulunan tarihi Kırkpınar güreşlerinin yapıldığı yerin önceden Orestiada ve Dimetoka arasında bir yerde yapıldığını, Gagauzların da iyi bir güreşçi olduğunu söylemektedirler. Orestiada'nın kasaba merkezinde bir de Tarih ve Folklor müzesi bulunmaktadır. Bu müzede kasabanın tarihi, eski evleri, çiftçilik ve tarım ürünleri, eski ev malzemeleri, yörenin eski kıyafetleriyle eski paraları gibi kültürel objeler sergilenmektedir. Müzede Orestiada Gagauzlarının da kıyafet örneği ve tarihsel sürecini gösteren detaylar bulunmaktadır. (Bu müzeyle ilgili detaylı anlatım tezin son bölümündeki ekler kısmındadır.) Bunların dışında kasaba merkezinde çeşitli sergiler, konserler ve Edirne'de de yapılan dostluk bisiklet yarışları Türkiye, Yunanistan ve Bulgaristan sürücülerinin katılımıyla 3 ülkede de yapılmaktadır. Son olarak Orestiada'nın kuzeybatısında Bulgaristan sınırına doğru Therapio köyünde 1800'lü yılların sonlarına doğru yapılmış ve günümüze ulaşmış bir tarihi kilise ve biraz güneyinde Doksipara Höyükleri olarak bilinen açık hava müzesi bulunmaktadır.

7.1.4. Orestiada'nın Demografik Yapısı

Orestiada bilindiği gibi Doğu Trakya'da Edirne ve Kırklareli civarında yaşayan Gagauz ve Rumlarla, Karaman'dan gelen Ortodoks Hristiyanlardan bir kısmının çabalarıyla ve hükümetin de desteğiyle kurulmuş bir göçmen yurdudur. Orestiada eski bilinen adıyla Kumçiftliği kasaba olmadan önce küçük bir köy halinde, Yunanistan'a bırakılmadan önce Osmanlı idaresinde bulunan bir yerleşim yeridir. Balkan savaşlarından sonra Batı Trakya'nın Yunanistan'a bırakılması ve 1923 deki nüfus mübadelesinin ardından Türkiye'den gelen Hristiyan göçmenlerle kurulmuş ve şekillenmiş bir bölgedir. Ayrıca Batı Trakya'da yaşayan Türkler Kumçiftliği'nde ve Evros bölgesinde 1920'lere kadar Türk nüfusunun daha fazla olduğu ve Türk-Yunan sınırının belirlenmesiyle Türk sınırına yakın yaşayan Türklerin Dedeağaç'ın ilerisine gönderildiğini de anlatmaktadır. Demografik yapısı ile ilgili kasabada görüşülen kişilerin aktardığı verilere göre kasaba merkezinde 300 den fazla Türkçe konuşan Çingene, 1000 civarı Türkçe konuşan Gagauz ve Karamanlı göçmenlerle Edirne ve civarından gelen Yunanların oluşturduğu anlatılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM: HALK EDEBİYATI

2.1. MASALLAR

Masallar, insanların çocukluğundan itibaren hayal gücünü geliştirmeye başlayan, toplumdan topluma göre anlatısı değişen, kimi zaman ders niteliğinde, kimi zaman doğa sevgisi ve hayvan sevgisi gibi unsurları aşılama niteliğindedir. Nesiller boyu aktarılan masallar, bazı toplumsal olaylara ve adetlere de yön vermektedir. Zamana ve mekâna önem vermeksizin, anlatılan masalın zekâ ürünü olması, aslında yaşanılan gerçek bir olaya ve örgüye karşı farklı bir bakış açısıyla olayların nasıl gelişeceğini gördürme sanatıdır. Çocukluğumuzdan itibaren benimsediğimiz masal kahramanları da başlarından geçen olaylarla bizleri kimi zaman mutlu, kimi zaman mutsuz kılmış ve umudun, hayal gücünün sınırlarını zorlayarak toplumun düşünce yapısına çeşitlilik kazandırmışlardır.

Masalla ilgili çeşitli tanımlara bakacak olursak; TDK kendi sitesindeki Güncel Türkçe sözlüğünde masalı: " *Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür"* olarak tanımlamaktadır. [83]

İndoloji Profesörü Walter Ruben' in A.Ü.D.T.C.F' dergisinde yayınlanan *"Hint –Türk masal münasebetleri"* adlı makalesinde Ruben; masal incelemeleri sırasında, günümüzde yaşayan modern bir Türk masalının, düşünceyi aktarışına ve ilmi yapısına bakıldığında, 900 yıl önce yazılan bir Hint masalından daha eski olduğunu vurgulayarak, Türklerin masalla olan bağlarının kuvvetliliğinden bahsetmiştir.[84]

Masal konusunda; Masal nedir? Sorusuna verebileceğimiz en iyi cevaplardan biri de, hiç şüphesiz "100 soruda Türk Halk Edebiyatı" kitabının yazarı,

---

[83] Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, Ankara 2005.
[84] Walter Ruben, "Hint Türk Masal Münasebetleri" *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Ankara 1942, s. 49

ünlü bilim adamı Prof. Dr. Pertev Naili Boratav'ın tanımlarıdır. Türkiye'yi uluslararası arenaya yaptığı akademik çalışmalarla tanıtan Boratav, kitabında masal tanımını düzyazılar ile yazılmış, töre, din, büyü gibi inanışlara bağlı kalmaksızın, inandırıcı olmak zorunda olmayan, gerçek ile bağımsız, hayal gücü yüksek kısa anlatılar bütünü olarak yapmıştır.[85]

Türk Edebiyatında masal üslubu kullanılarak yazılmış çok güzel romanlar bulunmaktadır. Bu güzel eserlerden bir tanesi edebiyat klasikleri arasına girmiş İhsan Oktay Anar'ın meşhur kitabı "Puslu Kıtalar Atlası"dır. Anar bu kitabında; Masal ile tarihi birleştirmiş, okuyucuyu romanın derinliklerine hapsetmiş ve adeta o günleri yaşattırmıştır. Anlatım tarzındaki kelimelerin yaratıcılığı, eski Türkçe kelimeleri masal içinde hiç eskimemişçesine, günümüz karşılıklarına çeviren yapısı oldukça etkileyicidir. Türk masal, tarih romanları ile ilgili önemli bir maiyeti bulunan bu şaheserin henüz ilk satırlarında nasıl büyüleyici bir yapıya hâkim olduğu açıkça görülmektedir; *"Ulema, cühela ve ehli dubara; ehli namus, ehli işret ve erbab-ı livata rivayet ve ilan, hikâyet ve beyan etmişlerdir ki, kun-ı Kâinattan 7079, İsa Mesih'ten 1681 ve Hicretten dahi 1092 yıl sonra, adına Kostantiniye derler tarrakası meşhur bir kent vardı."*[86]

Türk kültürünün önemli bir parçası olan masal, birçok toplumda olduğu gibi Gagauzlarda da önemli bir öğretiye ve yapıya sahiptir. Halk Edebiyatı'nın ilk olarak masal incelemesinin yapıldığı bu kısımda, Orestiada Gagauzlarının hafızalarında kalan birkaç masalın anlatımı da aşağıdaki gibidir.

2.1.1. Tahir ile Zühre

Bir zamanlar bir padişah, bir rütbeli asker, bir de Arap varmış. Askerin, Arap'ın ve padişahın eşleri padişahın hizmetinde çalışıyorlarmış ve bunların çocukları olmuyormuş. Gitmedik doktor, aranmadık şifa kalmamış. Arap ve asker toplanıp düşünmüşler ve bir karara varmışlar.

---

[85] Prof. Dr. Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı,* 1. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1969, s. 80.
[86] İhsan Oktay Anar, *Puslu Kıtalar Atlası,* 62.baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2018, s. 13.

-“Derdimiz, sıkıntımız birdir, gidip padişahla bu konuyu konuşalım.” Diye karar almışlar. Padişahın huzuruna doğru yol aldıklarında bir çeşme başında su içmek için durmuşlar ve birden Tanrı karşılarında belirmiş!

-“Derdiniz, sıkıntınız nedir?” Diye sormuş. Onlar da gebe kalamadıkları için dert yandıklarından bahsetmişler. Tanrı onlara bir elma vermiş ve bu elmayı:

-“Gece vakti; yarısını askerin karısına, yarısını padişahın karısına ve kabuklarını da Arap’ın karısına pay edeceksiniz ve 9 ay sonra hepinizin birer çocuğu olacak” demiş. “Ancak onlara ad koymayacak ve vaftiz etmeyeceksiniz, ben çocukların kırkının çıktığı günlerinde vaftiz ve adları için tekrar geleceğim” demiş.

Eve döndüklerinde elmayı temizleyip pay etmişler ve hepsi Tanrı’nın dediği gibi 9 ay içinde çocuk sahibi olmuşlar. Doğumlarından 40 gün geçmesine rağmen, Tanrı onları ziyaret etmeyince kendileri çocuklarını vaftiz etmiş ve adlarını koymuşlar. Bunun üstüne Tanrı bu olanları gördükten sonra onları ziyarete gelmiş.

-“Size geleceğimi söylemiştim! Siz beni beklemeden onlara isim koydunuz, böyle olmaz. Şimdi onların adlarını söyleyeceğim; Padişahın kızının adı Zühre. Askerin çocuğunun adı Tahir. Arap’ın çocuğunun adı da Büzüm Büzüklü Karaçor olacak.” Demiş.

Çocuklar sağlıklı bir şekilde büyümüş ve aynı okullara gitmeye başlamışlar. Tahir ve Büzüm Büzüklü Karaçor, Zühre’den hoşlanmakta, Zühre ise Tahir’i sevmektedir. Tahir de Zühre’ye sevgisini belli ettikten sonra sevgili olmuşlar ve Karaçor bunları görünce kıskanmaya başlamış. Biraz daha yaşları büyüdükçe ve olgunlaştıkça işin ciddiyetini anlayan Karaçor, Padişaha gider.

-“Askerin oğlu senin kızını seviyor padişahım” diye bildirir. Bunun üstüne Padişah Tahir’i huzuruna çağırır.

-“Tahir evladım; Zühre’den uzak dur. Sen asker çocuğusun, Zühre saray kızıdır, padişah kızıdır, böyle bir iş olmaz” diyerek Tahir’i gönderir.

Ama Zühre ile Tahir görüşmelerine ara vermezler ve gizli gizli görüşmeye devam ederler. Bunları takip edip gördükçe çılgına dönen Karaçor, olanları Padişah'a tekrar bildirir ve onları şikâyet eder. Bunun üzerine Padişah Tahir'i sürgüne gönderir. Zühre gel zaman git zaman kervancılara sürgüne giden Tahir'ini sorup durumuş. Bir akşam kervancıların arasında gizlenerek Tahir şehre girmiş, takma bir sakal, bir sarık bir uzun pantolon ve at üstünde Zühre'nin kaldığı odanın pencerenin kenarına gelmiş.

-"Zühre! Camı aç Zühre Hanım! Benim senin Tahir'in! Sesi duyan Zühre Heyecanlanıp: -"Tahir'im!" Diye iç geçirerek camın kenarına geldi. Ama karşısındaki sakallı, sarıklı garip kişiyi görünce bir hayal kırıklığı edasıyla;

-"Sen benim Tahir'im değilsin! Dedi. Defol git buradan!"

- "Zühre benim! Aç şu camı Zühre!"

- "Hayır, sen benim Tahir'im değilsin, benim Tahir'im güzeldi"

- "Ah ben bir Orospu karı için o kadar yol geldim o da beni almaz içeri, benim Tahir'in be, aç kapıyı bre."

Zühre ağaç dikeni nakışlı, kırmızı güllü beyaz yastığından uyanıp," sevgilim" dedi.

- "Ah! Bu benim Tahir'im" dedi ve onu içeriye aldı.

Bir süre Tahir'i saklayan Zühre en sonunda Tahir'inin yakalanmasına engel olamamış ve Tahir'i yakaladıklarında öldürmüşler. Tahir'in öldürülmesi üzerine Zühre;

-"Benim de bu cihanda yaşayacak ne gücüm ne de inancım kalmamıştır." Diyerek kendini öldürmüş. Bunları duyan Karaçor:

- "Madem onlar öldü benim de bu dünyada yerim yok." Diyerek o da kendini öldürmüş. Tahir'in mezarında bir çınar açmış, Zühre'nin mezarında bir gül

açmış ve Karaçor'un mezarında da bir karaçalı bitmiş. Çınar ve Gül'ün kavuşmasını Karaçalı engellemiş. Bunu gören ahali ah, vah edip demiş ki;

-"İki cihanda da rahat bırakmadı onları Karaçor."

2.1.2. Padişah ile Çingene

Bir zamanlar bir padişah varmış ve bu padişah her zaman ava çıkarmış. Ava çıkarken küçük bir ordusunu da yanında ava götürürmüş. Yine bir gün hep beraber ormana çıkmışlar. Padişah ormanda yürürken yakınlarda bir çingene görmüş. Çingene oturup kalkıyormuş. Bunu gören Padişah, askerlerine;

-"Bu çingene ne yapıyor orada? O çingeneyi buraya çağırın gelsin" demiş. Çingene gelip padişahın karşısında durmuş. Padişah;

-"Az önce sen orada ne yaptın?" Diye sormuş. "Hani eğilip kalkıyordun ya?" Demiş. Çingene çekinerek, "büyük abdestimi yapardım Padişahım" demiş. Padişah;

-"Nasıl olur ama eğildiğinle kalktığın bir oldu" Demiş.

-"Yapıverdim öyle" demiş Çingene.

-"Nasıl olduğunu anlat bana" demiş Padişah. Bunun üzerine Çingene bir bir anlatmaya başlamış:

-"Belirli bir saat aralığıyla geliyorum. Alıyorum elime gazeteyi de, benim işim bu" demiş. "Önce gelecek yapmayacaksın! Sonra yine gelecek yapmayacaksın! En sonunda tıp diye bırakacaksın" demiş.

Padişah Çingene'yi gönderip daha sonra bu işi denemeye çalışmış. Gelmiş gitmemiş, gelmiş gitmemiş, ormana doğru yol aldığında bir anda donuna doldurmaya başlamış. Bu işe sinirlenen Padişah:

-"Çağırın şu Çingene'yi kellesini alacağım onun!" Demiş. Çingeneyi getirmişler. Çingene:

-“Ne oldu Padişahım”? Demiş.

Padişah hızla çıkışarak “sen beni aldattın, beni kandırdın şimdi senin kelleni alacağım! Demiş. Sonra çingene kellesini kurtarabilmek için bir yöntem düşünmüş ve en sonunda:

-“Padişahım sen üşütmüşsün, zorlanıyorsun” diyerek bir makatına parmak attırmış ve padişahı derdinden kurtarırken kellesini de kurtarmış.

2.1.3. Tilki Masalı

Bir gün bir balıkçı, denizden çokça toplayıp at arabasına doldurduğu balıkların yanına yenilerini koymak için dönerken, uzaktan at arabasının kenarında bir tilki fark eder ve:

-“O balıkları nasıl toplayacağım şimdi! Tilki hepsini gördü şimdi hepsini talan edecek” diye paniklemiş. Sonra koşarak at arabasının yanına gelmiş ve aslında ölü taklidi yapmakta olan tilkiyi ölü zannederek rahatlamış ve heyecanını yenerek;

-“Ooh burada ölü bir tilki var” diye bağırmış ve zapt etmeye çalıştığı atlarla uğraşırken:

-“Bunu yanıma alayım da derisinden bir bluz yapayım karıma” demiş.

Böylece kenarda ölü taklidi yapan tilkiyi at arabasının içine atarak yoluna koyulmuş. At arabası yolunda ilerlerken Tilki yavaşça ve çaktırmadan balıkları arabadan atmaya başlamış ve son balığı da attıktan sonra kendisi de arabadan atarak, düşen balıkları toplayıp kendi evine götürüp tavanına asmış. Evinin önüne gelene kadar bu durumu fark etmeyen Balıkçı, at arabasından indiğinde balıkları ve tilkiyi göremeyince:

-“Eyvah! Eyvahlar olsun bre nereye gitti benim balıklarım?” Diye düşünürken, tilkinin yaptığı kurnazlığı fark edip düşmüş tilkinin peşine.

Tilkiyi bulunca, tilki onu kandırdığını fakat bu balıkların çoğunu mideye indirdiğini söyleyerek, daha çok balık toplaması için yardım edeceği sözünü vermiş ve balıkçıyla tekrar balık tutma yerine dönmüş. Tilki balıkçıya:

-"Şimdi hem benim kuyruğuma bir büyük çömlek, hem de sana bir testi bağlayacağız. Ben dışarda dengeyi koruyup kuyruğumu suya salacağım, sen de o sırada suya dalacaksın ve balıklar testilere dolacak" demiş.

Tilkinin ipiyle suya inen balıkçı, ayaklarına bağladığı testilerin su dolmasıyla dibe doğru çökmeye başlamış ve bir kez daha kandırıldığını anlarken, suyun içinde "buluv buluv" ederek boğulmuş. Masal da burada bitmiş, Keramet de düşmüş.

2.2. Türküler

Türkü; Türk toplumunun dilsel, kültürel ve bölgesel yapısını niteleyen tüm unsurları gün yüzüne çıkaran, halk tanımı kavramını oluşturan bir bütündür. Türküler de aynı edebiyatın diğer kolları gibi, halkın yaşadığı toplumsal olaylarda; yeri geldiğinde acı olayları, yakılan ağıtları, yeri geldiğinde yaşanan mutlulukları, aşk kavramını ele almış, toplumun doğal sanat yapabilme eğilimine yön vermiştir. Özellikle Anadolu coğrafyasında büyük bir öneme sahip Türkü kavramı; Bektaşilik inancının temel öğretileri olan tasavvuf şiirlerinde birleşmiş ve bağlamayla aşk ile yanmak kavramını oluşturmuştur.

Türkülere ve dizelere sığmayan, adına bir sürü kitap yazılmış ve türküleri her gün tekrar tekrar söylenen büyük halk ozanımız Âşık Veysel Şatıroğlu, türkü kavramını kendi türkülerinden birinde şöyle tanımlıyor;

"Dünya dolsa şarkıyılan

Türküz türkü çağırırız

Yola gitmek korkuyulan

Türküz türkü çağırırız.''[87]

Bizim için önemli bir gelenek olan Türkü'nün hiç şüphesiz Gagauzlar açısından önemi de gelenekleriyle birleşen bir yapıyı oluşturmasıdır. Bu bölgede yaptığımız çalışmada ortaya çıkan özgün türkülerle beraber; düğün ve kına türküleri de dâhil, hatırlayabildikleri tüm yöresel türküler aşağıdaki gibidir.

2.2.1. Serseli

Şu derenin uzunu

Kıramadım buzunu

Şu derenin uzunu

Kıramadım buzunu

Aldım Çerkez kızını

Çekemedim nazını

Serseli serseli sen benden da deli x2

Denizde su kalmadı

Balıkta pul kalmadı

Gel sarılıp yatalım lambada gaz kalmadı

Serseli serseli sen benden da deli x2

Uyu demeye geldim yâri görmeye geldim

Yârimin yarasına merhem olmaya geldim

Serseli serseli sen benden da deli x2

---

[87]Ali Berat Alptekin, *Aşık Veysel Türküz Türkü Çağırırız*, 1. baskı, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s.186.

Gidene bak gidene

Gül sarılmış dikene

Allah sabırlık versin gizli sevda çekene

2.2.2. Stano Maristano İstanbul Gülü, Edirne'nin Baş Dilberi

Edirne'nin baş dilberi Stano gezer kadın gibi

Mustafa yanar odun gibi, yanma yanma be Mustafa

Gâvur kızı paralıdır, paralıdır sefalıdır

Yan yanasın kül olasın, bahçelerde gül bitesin

Stano Maristano İstanbul gülü, Edirne'nin baş dilberi

Çıkarsan o morluları, dolaşalım koruları

Çıkarsan o yemenleri, dolaşalım dermenleri

Stano Maristano İstanbul Gülü, Edirne'nin baş dilberi

Çıkarsan o küpeleri, dolaşalım tepeleri

Çıkarsan o çorapları, dolaşalım Şaraplar'ı

Stano Maristano İstanbul Gülü, Edirne'nin baş dilberi

2.2.3. Uçurt Yorgim

Uçurt Yorgim uçurt, x2

Daldan dala vurdur x2

Yavaş Yorgim yavaş, Yavaş Yorgim yavaş

Çemberim kaldı dalda, gözlerim kaldı yolda

Stankelin camı altında x2

Beyaz kar çiçek açıyor x2

Akşamleyin Stanke suluyor x2

Sabahleyin Yorgi yoluyor x2

Yolma Yorgi kar çiçeğini x2

Babam görürse seni, beni sana vermeyecek

Uçurt Yorgim uçurt x2

Daldan dala vurdur

2.2.4 Kına Kına Gecesi

Kına kına gecesi, oldu da yarı gecesi

Paranız mı yoktur, karnınız mı toktur

Kına da kına gecesi, oldu da yarı gecesi

Paramız da vardır, turamız da vardır

Ortadaki kızı, biz onu isteriz

Kına kına gecesi, oldu da yarı gecesi

2.2.5. Nuna Nuna Güzel Nuna

Nuna Nuna, Güzel Nuna, düş eylediniz gelini

Gelin göçek ıraklara

Iraklara uzaklara

El anaya ana diyecek

El babaya, baba diyecek

Eloğluna koca diyecek

Nuna Nuna güzel Nuna, düş eylediniz gelini

Dağdan keserler meşeyi, hani de gelinin döşeği

Dağdan keserler aşmağı, hani gelinin yaşmağı.

Nuna Nuna Güzel Nuna x2

Anne beni özleyecen mi? Çıkıp da yola gözleyecen mi?

Anne beni unutucan mı? Gözyaşını kurutucan mı?

Annem annem tatlı annem, annem annem benim annem

2.2.6. Halk Türküsü

Dağlar dağlar, dumanlı dağlar

Etrafında sümbül bağlar

Ah şu dağlar olmayaydı, gül benzim solmayaydı x2

On beş yaşında bir melek, verem olmuş Sarıçiçek

Her gün doktor gider gelir, her kim görür merak eder x2

Verin bana iğne iplik, dikeyim al kaşlarımı.

İğne iplik bulamadım, genç yaşıma doyamadım x2

Mezarımın etrafında yayılır koyun

Biçildi kefenim soğuktur suyu

Söyleyin anneme annem ağlasın

Annemden başkası yalan ağlasın

Söyleyin anneme annem ağlasın

Babamın oğlu var, beni ne eylesin

2.2.7. Yorgi ile Sıtanke

Yorgi ile Sıtanke isteşmiş

Küçük yaştan beridir isteşmiş

Yorgi ile Sıtanke isteşmiş

Küçükten büyüyene hep isteşmiş

Ya almamış, aldatmış almamış

Ya aldatmış, almamış aldatmış

2.2.8. Karagöz Kız

Mari fido karagöz kız

Geleyim mi size doğru

Gelme gelme bize doğru

Bizde vardır misafirler

Misafirler ya niçindir

Ya niçindir misafirler

2.2.9. Rüstem

Şu dağların ardında bir köy var

Oy neler oy neler divan kulu Rüstem

Orda da var bir çorbacı

Oy neler oy neler divan kulu Rüstem

İstedim istedim vermedi

Oy neler oy neler divan kulu Rüstem

Üç gün üç gece dünürleri yolladım

Oy neler oy neler divan kulu Rüstem

2.2.10. Oğlan Oğlan Kalk Gidelim

Oğlan, oğlan kalk gidelim

Oğlan, oğlan kalk gidelim

Ceylan fenerini yak gidelim

Ne güzel oğlan ben yandım aman

Ne güzel oğlan, babası çoban

Oğlan, oğlan, boynuma dolan

Kollarım sana yastık, saçlarım yorgan

Ne güzel oğlan, yanasın oğlan

Bölge Gagauzlarının halk türküleri ve şarkıları dinlendiğinde, kendilerine has türkülerinin yanında, bazılarının Trakya yöresinde söylenen türkülerle aynı bazılarının da kelime değişimi ile hemen hemen aynı olduğu görülmektedir. Her ne kadar ayrı toprak parçalarını paylaşsak da, Trakya ve Balkanların birçok coğrafyada olduğu gibi kültürel bütünlüğü paylaşması, gelecek nesiller için ilham kaynağı olmalı ve küreselleşme olgusuna kapılmadan kültürel değerlerin de kıymeti bilinmelidir.

2.3. Atasözleri

Atasözleri bir milletin geçmişten günümüze aktardığı bilgi birikiminin, öğretilerinin ve adetlerinin bir parçasıdır. Bazı atasözleri uluslararası kabul gören sözlere dönüşmüş, bazı sözler ise yerel bölgelerin adetlerine ve yaşam biçimlerine göre değişiklik göstermiştir. Çalışma sahasında derlenilen atasözlerinin bizim kullandığımız atasözlerine yakınlığı ve Gagauzların kendine has özgün sözleriyle harmanlanmış olduğu ve Yunanistan coğrafyasından da çeşitli sözsel kazanımların olduğu görülmüştür.

1. Güvenme dostuna, saman doldurur postuna.

2. Doktor hasta ile karşı gelirmiş, kim isterse yürümek yedi gün elek elermiş.

3. Herkes evine sıçan da deliğine.

4. Yolcuya yol kurbağaya göl.

5. Alçacık boylu çıkırdaklı küpeli.

6. Aç köpek fırını yıkarmış.

7. Doğdu bir insan çıktı yakaya.

8. Anarsan köpeği al sopayı.

9. Bütün fırın paçavralar çarşıda tende olmuşlar.

10. Dalan çıkan belirsiz.

11. Ak göt, kara göt geçitte belli olurmuş.

12. Ortak malı köpekler yerler.

13. Düşmeyen kalkmayan bir Allah'tır.

14. Dolaşan tez gider.

15. Zenginin keyfi gelene kadar, fukaranın canı çıkar.

16. Toprağı eşer, başına atar.

17. Bir çiftlik içinde var yüz sığır, gelir bozar hepsini bir tanesi.

18. Kilisede ne kadar papaz varsa bir o kadar da evde vardır.

19. Karga, kazıktan kazığa kazıklanır.

20. Aç tavuk kendini ambarda görürmüş.

21. Komşunun tavuğu komşuya kaz görünürmüş.

22. Nerede duman orada ateş.

23. Ateş olmayan yerde duman tütmez.

24. Bir ağacın dalından, el küreği de çıkar bok küreği de çıkar.

25. Yedik yedik doymadık.

26. Yedik yedik tahta gibi şiştik.

27. Kim eşeğe kızarsa semere vururmuş.

28. İki yürek bir olursa adı samanlık saray olur.

29. Aşağı bakar yürek yakar.

30. Tatlı dil yılanı delikten çıkarır.

31. Geç olsun da güç olmasın.

32. Kızanla yola çıkılmaz.

33. Yapma etme dünyasıdır.

34. Yapan eden bulur.

35. Köşe taşı köşeye yakışır.

36. Su testisi suyolunda kırılırmış.

37. İşimiz böyle giderse adı sonumuz mahpushane.

38. Kim balık yemek isterse adı kıçını ıslatsın.

39. Kedi kıçını gördü sandı yaradır.

40. Araba devrildikten sonra yol gösterirmiş.

41. Ölmüş eşek kurttan korkmaz.

42. Yılan su içer eşi kavramaz.

43. Ters oturalım düz laf edelim.

44. Kurt derisini atar huyunu atmaz.

45. Paramız yoksa turamız da yok.

46. Arayan bulur.

47. Seni gören hacı olur.

48. Çok konuşan çok kaybeder.

49. Gülme komşuna gelir başına.

50. Sütten ağzı yanan yoğurdu kullanır.

51. Duvarın kulağı var.

52. Köpeksiz köyde değneksiz gezilir.

52. Korunan göze diken batmaz.

53. Yel çıkmadan yaprak düşmez.

54. Utanmayana ayıp denmez.

55. Kız çocuğun varsa altın yorganın vardır.

56. Keskin sirke küpüne zarar.

57. Çalgısız düğün olmaz.

58. Keserde varsa sapında da var.

56. Gülü seven dikeni de sever.

57. Çok bilen çok çeker.

58. Davulun sesi uzaktan iyi işitilir.

59. Bir pire için yorgan yakılmaz.

60. Duasız evden çıkılmaz.

2.4. Maniler

Batı Trakya'da maniler genelde düğünlerde, bayramlarda, eğlencelerde, nişanlarda, özel günlerde, hamamlarda kadınlar arasında ve çeşitli yerlerde kabalık olarak söylenen ve çeşitli hece ve vurgusu olan bir halk müziği geleneğidir.[88]

Çalışmanın başında da belirtildiği gibi Orestiada kazasındaki Gagauzlar manileri neredeyse unutmuştur. Onları kalan son şarkılarından sözler de hemen hemen mani niteliğindedir. Köylülerden hatırlayabildiği kadarıyla söylediği birkaç mani de herhangi bir vurgu ya da hece düzeni olmaksızın aşağıdaki gibidir.

1 Portakalın sarısı
Aybaşımın ağrısı
Papaz oku başımı

[88] Abdurrahim Dede, *Batı Trakya Türk Folkoru*, 2.Baskı, Bilge Matbaacılık, İstanbul Haziran 2004, s. 40.

Belki geçer ağrısı.

2 Bahçelerde portakallar
İkimiz de kör topallar
Bahçelerde elmalar
İkimiz de kör toplar

3.Çanak çömlek kıran geldi
Kurt geldi, düşman geldi
Kuzuyu anadan ayıran geldi

4. Bahçelerde karataş
İkimiz de bembeyaz
Bahçelerde yeşil boylar
İkimiz de bir boyda

5. Allahtan derman, benden sebap
Dırakadan peştul, bırakadan ördek
14 kurşun,15 ördek

6. Dere kayığı kesik sivri
Çernik[89] kayığa gaga derdi, sivrisine uz derdi
Kara, karalı Gagauz geliyor derdi

7. İki kapı yan yana, ben isterim kaynana.
Tencerenin kapağı kapaklı, ben istemem kapaklı

8. Ah tatarlar, tatarlar
Kasaplar et satarlar
Kasaplarda et kalmamış
Tahir'imin etini satarlar

[89] Çernik Kuzey Bulgaristan'da Deliorman olarak bilinen Türk ve Gagauz yurdu çevresinde, Tuna Nehri'nin güneyinde ve Silistireye yakın, Gagauzların daha önce yaşamış olduğu bir köy.

2.5. Hikâyeler

Hikâye halkın yaşadığı toplumsal olaylardan aşk, göç, ölüm, kavga, kahramanlık, komedi vb. gibi yaşanmış olayların gerçeğe yakın bir anlatımla kısa ve öz halini sunmadır. Bölge Gagauzlarının da başlarından geçen, gelecek nesle öğreti olarak sunulabilecek ve halkın öğretilerinde yer edinen başlıca birkaç hikâye aşağıdaki gibidir.

2.5.1. Nasrettin Hoca

Nasrettin Hoca bir gün köyünden kasabaya gidecekmiş. Köylünün biri de Hoca'ya;

"Nasrettin hoca al benim şu 12 eşeği de, şu parayı da, onlarla beraber git kasabaya. Yüklerim var biraz, onları kasabaya kadar götürüver" demiş. Nasrettin hoca köylüsünü kıramayıp teklifini kabul etmiş. Binmiş bir eşeğin üstüne de koyulmuş yoluna. Biraz yol aldıktan sonra yolda Nasrettin Hoca yolda bir başka köylüsüne rastlamış. Köylüsü ona:

"Hayrola Nasrettin Hoca, neden bu kadar kahırlı, düşünceli dursun" demiş. Hoca da köylüsüne:

"Verdiler bana 12 eşek de kasabaya götüreyim yüklerini diye. Ama yola çıktığımdan beri sayarım, sayarım hep 11 eşek çıkar. Nereye gitti diğeri diye düşünürüm, ondandır bu düşünceli halim" der. Köylü de hocayla saymaya başlar ve duraksayarak:

"Abe hoca üzerinde oturduğun eşeği de sayar mısın peki?" Diye sorar.

Hoca da "ah ben unuttum be onu der" ve kendini kayıp eşeğinin üstünde bulur.

2.5.2. Koca Nine

Eskiden bir koca nine Mart ayında çok inatçılık yapmış. Nine:

“Mart ayı geldi şimdi koyunları alıp tepeye çıkacağım” demiş. Herkes ona niye bu kadar fenasın, inatçısın demiş. Biraz daha bekle Nisan’da çık demiş. Nine dinlenmeyip meşhur lafını söylemiş:

“Mart’ın 9’u vur topuzu omuza çık kıra” demiş ve çıkmış tepeye. Bakmış ki orada herkes iplik işliyormuş. Büyük bir rüzgâr ve fırtına çıkmış ve kar bastırmış. Koyunlar da karda kaybolmuş. Dönmüş evine tekrar nine. Koca dede de “dinlemedin söz de yaptın fenalık” demiş. Nisan ayı gelmiş, dede “bana 3 gün bırak ben çıkacağım tepeye de mandanın derisini getirip duvara yapıştıracağım” demiş.

2.5.3. Çocuklar İçin Bir Hikâye

Bir baba bir gün bir tepsi pidesine kahvede oyun oynamış da pideyi kazanmış. Yanına da yakında yapılan bir düğünden tatlı vermişler. Çocuklar babasının bir tepsi pide ve tatlı kazandığını, eve doğru da geldiğini duyunca çok sevinmişler. Babası kapıda belirince çocuklar hemen atlamış önüne. Demişler:

“Baba hani nerde tepsi, hani pideler? Patatesler, tatlılar var dediler.” Baba çocukları kenara almış ve başlamış anlatmaya:

“Yolda gelirken ilkin köpekler çıktı gaftan guftan bağırdı çağırdılar. Ben de tepsinin yarısını onlara attım demiş.” Çocuklar sonra: “Peki tepsinin diğer yarısına ne oldu baba biz de yiyeyim düğün tatlıları?” demişler. Babası da onlara:

“Kızanlarım köpeklerden sonra da karşıma ördekler çıktı. Bırak bırak bırak diye bağırdılar ben de diğer yarısını ördeklere bıraktım” demiş.

2.6. Efsaneler

Efsane; halkın yaşadığı şehrin kuruluşu, dini mekânlarında yaşanmış eski bir olay, yüce görülen kişilerin başlarına gelmiş bir hadise gibi, kimi gerçek hikâyenin abartılarak değiştirilen ve kahramanlaştırılarak anlatılan, kimi gerçeğe dayanmayan olağanüstü olayları masal edasında anlatan, gerçeği yansıtmayan asılsız sözler bütünüdür. Bölge Gagauzlarının anılarında kalan birkaç efsane de aşağıdaki gibidir.

2.6.1. Dini Bir Efsane

Konga[90] derler adına, ekmek ve şaraptır. Hristos'umuzun (Hz. İsa) eti ekmek, kanı da şarap olmuştur. Perşembe günü son akşam yemeğinde Hristos'umuz (Hz. İsa) dedi ki : "kim yerse bu ekmeği dua ile benim etimi yiyecek, kim içerse bu şarabı benim kanımı içecek" budur ölümsüzlük ilacı, işte bu kongadır. Perşembe söyledi bunu. Pazar onun kurtuluş günü. O günden sonra hep konga yapıldı kilisede. Bir gün kiliseye dinsizler dadanmış, kilise kongasını almışlar da arıların yuvasına bırakmışlar. Bakalım ne yapacak bu arılar kongayı demişler. 40 gün beklemişler de sonra arı kovanına bakmışlar. Ne görsünler dinsizler, arılar kongadan çaşka (kadeh)[91] yapmışlar. Sonra korkmuşlar dinsizler de kiliseye gelip vaftiz olmuşlar, günahlarını söylemişler de rahata ermişler.

2.6.2.Geyik Efsanesi

Balkanlardan her sene birkaç geyik buraya[92] gelir, kilise kapısına gider ve orada beklermiş. Bunu gören Hristiyanlar mum yakmaya dua etmeye başlar, papaz da geyiğe dualar okurmuş. Ne insanlar geyikten ne de geyik insanlardan kaçmazmış. Yortu günü geldiği zaman da geyik yatırılıp istavroz çıkartıldıktan sonra kurban edilirmiş. Kanı akmasın da başka hayvanlara ulaşmasın diye kaplara doldurulup dereye ya da nehre dökülür, kemikleri de yakılıp toprağa gömülürmüş.

2.6.3. Aziz Vasilios Efsanesi

Aziz Vasilios Kapadokya'da fakir halk için yaptığı bir böreği yılbaşında ev, tarla, tavuk, buğday diye parçalara ayırarak köylünün önüne koyar ve kim hangi parçayı alırsa ona yılsonunda o hediyeyi verirmiş. O yüzden yılbaşında büyük bir pide ya da börek yapılarak içine küçüklü büyüklü altın koyulur ve Vasilios'un uğuru olsun denilerek kime ne çıkarsa o verilir.

---

[90] Hz. İsa'nın etini ve kanını simgeleyen ekmek ve şarabın birbirine karışımı.
[91] Hristiyanlıkta kutsal kâse olarak bilinir.
[92] Gagauzların 1910'lu yıllarda oturduğu Edirne Havsa'nın Şaraplar köyü ve eskiden köyde bulunan kiliseleri.

2.6.4. Köken Efsanesi

Bu kısmın son anlatımında bölge Gagauzlarının kendi ağız yapısının da görülebilmesi ve dil kıyaslaması yapılabilmesi için, aşağıda hem kendi dilleriyle bir anlatım hem de Türkiye Türkçesine çevrilerek yazılmış anlatım bulunmaktadır.

Gagauz Türkçesi anlatımı ile: "Uz denenlerin varmış büük gagaya benzer kayıkları. Bunların kayıkları adına uz derlermiş. Yaşarlamış bunla kayıkla içine korsanla gibi. Korsanlık yaparmışla, gören bunları dermiş kaçın zenginler, Gaga-Uzlar geliyor. Gagalı uzlar üstünde yaşıyola demişler. Sora farklı yerlerde yaşayıp hane kurmuşla. Otoman' da da çok yaşadıkları için, varmış zabitler. Onlardan dolayı dilini diiştirmişle. Bir vakit Ankara Haymana dolayında yaşarmışla, sora dönmüşle Trakya dolaylarına. Mübadeleden sonra da geçmişle Edirne köylerinden bu dolaya. Selenik, Serez, Dedeağaç, İskeçe'ye gitmişle, Orestiada dolayında da var 200-250 hane."

Türkiye Türkçesi ile: Uz olarak bilinen halkın gaga şekline benzer kayıkları varmış. Bu kayıkların adına uz derlermiş. Bu toplum aynı korsanlar gibi hep kayıklarla gezermiş. Korsanlık da yapan bu toplumu gören zengin kişiler, "Gagalı uzlar üstünde yaşayan Gaga-Uzlar geliyor, kaçın" derlermiş. Çeşitli bölgelerde yaşamış ve evler kurmuşlar. Osmanlı'da da uzun yıllar yaşadıkları için, subayların baskısıyla dillerini değiştirmişler. Bir zamanlar Ankara'nın Haymana ilçesinde de yaşamışlar. Sonra tekrar Trakya ve çevresine, ardından da Edirne köylerinden mübadele ile Orestiada ve Selanik, Dedeağaç, Serez, İskeçe etrafına yayılmışlar. Orestiada içinde de 200-250 Gagauz evleri varmış.

Yukarıdaki anlatımda da görüldüğü gibi, efsanelerinde, tanımlarında ve anılarında da ortak düşünce olarak dillerinin Osmanlı döneminde değiştiği ve Türkçeyi sadece zorunlu kaldıklarından dolayı öğrenmiş oldukları düşüncesi hâkimdir.[93]

---

[93] İkinci bölümdeki tüm kısımlardaki bilgiler, Orestiada'da yaşayan Gagauzların anlatımıyla hazırlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: FOLKLOR

3.1. Doğum Adetleri

Doğum bilindiği gibi insan hayatının evrelerinden ilkidir. Yaşamak gibi, ölüm gibi doğa kanunlarının temelidir. Hayat serüvenine ve maratonuna başladığımız bu ilk an; bizleri yöresel ve geleneksel adetlerimize göre yetiştirecek olan ailelerimiz için ve hayatımızın şekillenmesi açısından da bizim için önemli bir noktadır. Nesiller boyu süregelen adetler ve geleneklerin temel taşlarını oluşturmadaki ilk adım olan doğum adetleri, halkın birey için kültürünü belli ettiği ilk olaydır. Bu noktada derlediğimiz Yunanistan Gagauzların doğum adetleri de aşağıdaki gibidir.

3.1.1. Doğum Öncesi

Doğum öncesinde *babu* diye adlandırılan bizim deyimimizle ebe, at üstünde doğumu yaptıracağı eve getirilirmiş. Bu adet bir gelenek olarak kalmış ve kadın doğum yaptığı gün ebe at üstünde köy meydanından geçerek eve gelir ve doğan çocuğu ziyaret eder.

3.1.2. Doğum

Bir kadın doğum yaptıktan sonraki 40 gün lohusa süresi diye adlandırılır ve doğum yapan kadın dışarıya çıkmaz. Çünkü bu süre içinde şeytanların anneyle bebeği rahatsız etmek istediği, çocuğun yaşamasını istemediği düşünülür. Kadın doğum yapacağı zaman bir bilge dede gelir ve dua okur, ebeyle birlikte evde doğum yaptırılır. Çocuğun doğduğu gün eve papaz gelir ve duasını eder. Kadın akşamları kandil yakıp öyle oturur. Yakılan kandil ışığının onları koruduğu düşünülür. Kadın'ın doğum yaptığı akşam kek yapılır. Bu kekin adına *buanika* denir. Doğum yapan kadının kutsallığı adına hazırlanır. Doğum olduğu gün, gün batımından sonra kadınlar toplanırlar ve eve gelirler. Evin dışında kimsenin olup olmadığı kontrol edilir ve herkes kekin başına gelerek keki elleriyle bölerler. Bu kek için bıçak ve çatal kesinlikle kullanılmaz. Doğum günü anne için pirinç kaynatılır ve yedirilir. Şükür olsun, *efharista panayiya* (teşekkür Hz. Meryem) anamıza denir. Ebeye bahşiş

verilir, biraz da kek verilir. Meryem ana adına kek yenir bitirilir ki doğan çocuk dağınık olmasın diye düşünülür. 9.gününde papaz yine gelir dua okur ve çocuğun adı konur. Sonra 40 gün geçince kadın kırklanır ve çocuğu görmek için ziyarete gidilir. 40'ından sonra çocuk da kırklanır. (bolca yıkanır) Eğer çocuk kızsa 5 gün daha önce kırklanması yapılır çünkü kız çocuğu çabucak büyüyüp evlensin de aile kursun denir.

3.1.3. Vaftiz

Doğan çocuk 40. gününde ailesiyle kiliseye götürülür ve vaftiz edilir. Vaftiz olurken *konga'* nın (Hz. İsa'nın kanı ve etinin bir parçasının vaftiz ile yeni bebeğe geçeceği inancı) kabul olacağına inanılır. Vaftiz olunca *konga* dağılır. Bu *konga* ismi ve âdeti, Hz. İsa'nın şahitlerini topladığı gece vakti paskalya bayramı olmuş, dualar edilmiş, şarap İsa'nın kanını temsil etmiş *kudüsil ruh* (İsa'nın ruhu ve büründüğü eti ile kanını temsil etmiş) dönmüş ve adına *nafra* dedikleri, üzerine kilise mührü bastıkları ekmek de İsa'nın etini temsil etmiş. Onun bir parçasını bölüp dua eder ve yerler. Kâse içinde de şarap içip *kongayı* tamamlarlar. Çocuk kırklanmasından sonra vaftiz edilirken onu tekne (leğen) içinde yıkarlar ve o suyu dışarı atmazlar. Suyu şeytana taşmasın, temiz su içinde kalsın diye düşünülür. Sonra günlük bitkisi (sakız) yakılır ve şeytanlar yaklaşmasın diye leğenin etrafında gezdirilir. Doğum yapan kişinin, evinde de günlük yakılır ve tüm şeytanlar evden arınsın diye sabaha kadar aralıklarla odada gezdirilir. Evdeki tüm kıyafetler iyice temizlenir, askıda ve dışarda hiçbir şey bırakılmaz. Kimse büyü yapmasın da günlük hepsini temizlesin diye gelen hediye ve kıyafetler de bir süre bekletilir ve iyice yıkanır.

3.1.4. Doğum Sonrası

Doğan çocuk erkek ise onun adını çocuk doğmadan belirlenen sağdıcı, kız ise adına *nuna* denilen nedimesi kızın adını koyar. Yeni doğan çocuğa mum getirilir, yeni ayakkabılar ve kıyafetler getirilir. Eve gelen çocuklara para verilir, tatlı verilir. Çocuğa İsa'nın doğumu, ölümü ve kutsallığını anması için yortu taşı[94] verilir. Kırklanmasından sonra vaftizine gidilir. Mendil ve kıyafet verilir, iplik üstünde

[94] Yuvarlak bir taşa baskı edilmiş Hristiyanlık sembolü. İsa'nın doğumu, ölümü ve kutsallığını niteler.

boynuna altın para asarlar ve "kızanım uykum sana gelsin, hadi kızanım sen de başarılı olasın, demir gibi güçlü olasın" derler. Metalik para verirler, parası çok olsun denir. Ziyarete gelirler ama gün doğumundan akşama kadar dururlar. Ondan sonra herkes evden ayrılır. Şeytanlar ziyarete gelmesin, kadın lohusadır, bebek küçüktür, kadın hasta olur diye düşünülür. Çocuk adım atmaya başlayınca *sıtırata* poğaçası yapılır. *Sıtırara* poğaçacı, yol poğaçası demektir. Çocuğu bir masanın yanına alarak, önüne defter, kitap, makas, balta, tüfek, ne varsa evde önüne koyulur. Bakalım çocuk hangisini seçecek, ilk hangisine gidecek diye beklerler. Hangisini seçerse o işte başarılı olacağına inanılır. Çocuğuna adlarının koyulması da bu olaydan sonra olur. Sonrasında vaftize götürürler ve adıyla beraber kutsanır. Çocuk ilk diş çıkardığında aile dışında kim ilk onun diş çıkardığını görürse, o çocuğun ailesinden bahşiş alır.

3.2. Evlenme / Düğün

Evlilik; geleneksel kültürde bir bireyin doğal yaşam evrelerinden birisi olarak kabul görmektedir. Doğum gibi, ölüm gibi, evlilik de günümüzde halen toplumun vazgeçilmez bir kuralı olmaya devam etmektedir. Dini kuralları ve geleneksek yaşam tarzlarını benimsemiş toplumlar için evlilik; sadece iki bireyin bir aile kurması değil, kutsal bir görevi de eksiksiz yerine getirme hadisesidir. Hem kutsal görevler, hem de yaşanılan bölgenin gelenek ve görenekleri birleşince; ortaya düğün, kına, kız isteme, kız alma gibi yöreden yöreye farklılık gösteren, halkı niteleyen farklı adetler oluşmuştur. Geleneksel kültür, çağımızda teknolojinin de gelişimiyle son 20 yılda küreselleşme yolunda evirilmekte de olsa; küçük iller, kasabalar ve köy yerlerinde hala inançlarına göre, kültürlerine göre bir hayat düzenini devam ettirmekte olan bir sürü toplum bulunmaktadır. Bunlardan hala geleneksel adetlerden düğün, evlenme ve törenleriyle ilgili kısma oldukça önem veren Gagauzların da evlilik, düğün ve kilise törenleri aşağıdaki gibidir.

3.2.1. Gelin Bakma

Bölgede gelin bakma, kız arama olayı Anadolu'daki 20-30 yıl öncenin adetlerine yakın bir şekilde seyrini sürdürmüş, günümüzde Türkiye'de olduğu gibi bölgede de büyük bir değişime girmiştir. Röportaj yapılan köylerde bugünün 50 yaş

ve üstü kadınlarının; 16 ile 19 yaş arasında gelin gittiğini görmekteyiz. Damat adayının tarlada çalışırken gördüğü kızı annesine göstermesi, ya da annesinin misafirliğe gittiğinde beğendiği gelin adayını oğluna göstermesiyle; eğer sağ ise dedesine ya da araları iyiyse anne ve babasına müsait bir zamanda söyleyerek konusu açılır. Aile bireyleri de bu talebi kızını karşısına alarak konuşur ve onu yoklarlar. Kızları da damadı görüp beğenirse, hemen aralarında söz kesilir ve en kısa zamanda kız isteme merasimi olur.

3.2.2. Kız İsteme

Öncelikle gelin ile damadın aileleri birbirlerine dünürcü(görücü) giderler. Birbirlerini de tanıyıp kayın(akraba) olup olmayacaklarına karar verirler. Evlenecek çocuklarına ne verecekleri konusunda anlaşırlar. Çocuklara, iki aile de varsa bir ev ve arsa verirler. Tarla ekip biçilmesi için gerekli malzeme bulurlar ve hediyelerde anlaştıktan sonra, erkeğin ailesi kızın evine istemek için gelir. Çikolata ve çiçeklerle gelinir, kahveler içilir, damada tuzlu kahve içirilir ve kız aile büyüğünden istenir. Sonra çeyizleri dizmek için beraber kına alışverişi yapılır.

3.2.3. Nişan ve Düğün

Bölgede nişanla başlayan geleneksel düğün merasimi 5 gün sürmektedir. Şimdilerde geleneksel törenler 1,2 gün içine sığdırılsa da yakın bir geçmişe kadar neredeyse bozulmamış geleneklerden bir tanesidir. Düğün merasimi Perşembe günü alışverişiyle başlar ve Pazartesi eve çarşaf teslim etmeye kadar sürer. İlk gün gelinle damat birbirine bilezik ve altın alırlar, akşamüstü tüfek atarlar ve ailelerle şarap içilir. İlk günün akşamında bulgur çekilir, başında türkü söylenir. Ertesi gün, Cuma sabahı kurban kesilir, yüzükler alınır, kına yakılır, ağıtlar yakılır ve nişan yapılır. Gelinin kafasının üstünde ekmek kırılır ve istavroz çıkartılır. Bir parça ekmek geline bir parça da damada verilip yuvanız sağlam olsun denir. Sonra aile büyüklerince eve çeyizler serilir. Cumartesi günü; sabahtan kız evinin önünde büyük bir cümbüş (eğlence) yapılır, halk oyunları oynanır. Geline kıyafetleri ve biraz bahşiş verilir. Gelin kıyafetlerini giyip gelince, gelinin kaynanası, elinde baltayla gelinin kafasına ve diline dokunarak *"dili çok uzun olmasın, çok bilmesin, çok gülmesin"* der. Gelin

daha sonra damadın evinin önüne atla getirilir ve evin önünde tekrar davullar, zurnalar ile halk oyunları oynanır. Akşamında pide yapılır ve ekmek yoğurulur. Adına gelin ekmeği denir. Bekâr kalanlara da kısmet olsun diye yapıp dağıtılır. Pazar günü sabah kiliseye gidilir. Evlilik ve sadakat yemini edilirken, evlilik törenini kilisenin papazı yapar. Törenden sonra dualar edilir, evlilik cüzdanı alınır. Büyük bir eğlence yapılır, halk oyunları oynanır. Koyun eti, lahana ve fasulye pişirilir, saraylı tatlısı yapılır. Geline altınlar takılır, önlerine yapılan tuzlu pilav koyulur, gelin mi damat mı daha önce yiyecek diye.. Sonrasında gece geç saatlere kadar eğlence devam eder ve gelinle damat evlerinin kapısına bırakılır. Ertesi gün, Pazartesi sabah gelinin çarşafı altından alınır ve kanlı çarşaf annesine verilir. Böylece düğün merasimi de bitmiş olur.

3.3. Dini Günler ve Adetler

Yöre halkının inançları gereği Hristiyan oluşları, dini adetleri ve onların getirdiği geleneksel yapı, diğer benzer Türk adetlerinden dini farklılık sebebiyle ayrılmaktadır. *Paskalya, Christmas,* Meryem Ana yortusu, Gagauzlar için önemli bir aziz olan *Fanurios* ve Aziz *Vasilios* günü gibi günler kutlamakta ve Hristiyanlara özgü oruç günlerinde oruç tutmaktadırlar.

3.3.1. Paskalya Geleneği

Paskalya yortusu olarak adlandırılan gün, inanışa göre Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği Perşembe gününden 3 sonra Pazar günü dirilişini ve Hristiyanlığın doğuşunu simgeler. Katolik ve Ortodokslarda Paskalya bayramı farklı ama birbirine yakın günlerde genelde Mart'ın sonu, Nisan ayının ortalarında, en geç de Mayıs'ın başında kutlandığı olmuştur. Paskalya yortusunun bahar zamanına geldiği bilinmekte ama ilk olarak hangi tarihte kutlandığı yönünde tartışmalar olduğundan dolayı, net bir tarih oluşturulamamış ve genelde Nisan ayının 2. ya da 3. Pazar günü kutlanmaya başlamıştır. Paskalya bayramından önce *Peris* [95] tutmak olarak adlandırılan, hayvansal gıdaların tüketilmediği bazı ülkelerde 40, bazılarında ise 50 günlük oruç

[95] Hayvansal gıdalar içermeyen ama diğer yiyeceklerin serbest olduğu oruç.

tutulur. Orucun son haftası Çile haftası ve Kutsal Hafta olarak adlandırılır ve Hz. İsa'nın çektiği çile ve zulme ortak olunarak, Orestiada'da yaşayan Gagauzlarda 1 hafta boyunca her gün kilisede ayinler düzenlenir, dualar edilir. Stepan Bulgar'ın da yaptığı çalışmada belirttiği gibi, Paskalya bayramından önceki gün gece 11 de kilise çanları çalar ve Gagauzlar kilisede toplanır. *Hristos Anesti* Hz. İsa dirildi denir ve boyanan yumurtalar kırılır. [96] Bayramın kutlandığı pazar günü evlerde paskalya çöreği yapılır. Baharı ve bereketi simgeleyen tavşan ve masumiyeti simgeleyen kuzu, Hz. İsa'yı temsil eder. Paskalya yumurtası yeniden canlanmayı temsil eder ve renkleri de dünyanın çeşitliliği ve bereketinin sembolüdür. Paskalya bayramında kuzu şeklinde kekler ve tavşan sepeti yapılarak içine boyanan yumurtalar koyulur. Çikolatadan paskalya yumurtası ve paskalya tavşanı yapılır.

3.3.1.1. Paskalya Orucu

Paskalya orucu; bölge Gagauzlarında yaklaşık 50 günlük bir süre içerisinde tutulur. İsa'nın dirilişi olan Pazar gününden 50 güne yakın bir süre önceki Pazar günü yapılan karnavaldan bir gün sonra Pazartesi günü tutulmaya başlar ve Pazar günü bayramla son bulur. En büyük Hristiyan gelenek ve adetlerinden biridir. Bu 50 günlük süre içerisinde tutulan oruçta et, yumurta, süt, peynir, balık gibi hayvansal gıdalar tüketilmez. Onun yerine mercimek, ıspanak, lahana, nohut gibi baklagiller ve sebzeler yenir. Oruçta belirli bir saat boyunca yemek yememe kuralı yoktur. Sadece hayvansal gıdalar tüketilmeyerek tutulan bir oruçtur. 50 günün son 3 gününde su, ekmek ve hiç et tüketilmeyerek, Perşembe günü Hz. İsa'nın son yemeği, Cuma günü çarmıha gerilmesi ve Cumartesi günü de tutulan oruç, Pazar günü şarap içilip, yanında bir parça ekmek yenilerek (*konga)* Hz. İsa'nın bedeni ve kanında bir bütün olunur. Paskalya çöreği, boyanan paskalya yumurtaları ve masum olmasına rağmen canına kıyılan Hz. İsa'yı simgeleyen kuzu, kesilerek yenir ve oruç tamamlanarak bayram kutlanır.

[96] Stephan Stepanoviç Bulgar, a.g.m., s. 254.

3.3.2. Christmas Geleneği

Kutsal doğuş olarak da bilinen Christmas, Hz. İsa'nın doğumunu temsil eder. Her yıl 24 Aralık akşamı Noel arifesiyle başlayan bayram 25 Aralık akşamında sona erer. Noel kelime kavramı daha çok batı Avrupa ve Amerika'da anılan adıdır. Yunanistan'da *Efkaristiya* (Hz. İsa'nın doğuşu) olarak adlandırılır. Paskalyada olduğu gibi Christmas'ın bayram günü farklılık göstermektedir. Bazı Hristiyan gruplar 6 Ocak'ta kutlamaktadır.

Bülent Hünerli'nin çevirisini yaptığı Stepan Bulgar'ın Besarabya Gagauzlarıyla Yunanistan Gagauzlarını karşılaştırdığı yazıda Bulgar; Yunanistan Gagauzlarının, Besarabya Gagauzlarından biraz daha farklı Noel kutlama adetleri olduğu, buna örnek olarak da; Yunanistan Gagauzlarının büyük gösterili ve şaşalı kutlamalar yerine, şehirde dolaşarak Yunanca ve Gagauzca şarkılar söylediğinden ve şarkıyı söyleyenlere tatlı, lokum, bahşiş verildiğinden ve süslenmiş manken devenin köylerde dolaştırıldığından bahsetmiştir. Ayrıca Noel sabahı saat 5'de herkesin kiliseye gidip ayine katıldığını ve dualardan sonra meydanda tüfek ile ateş edip, halk oyunları oynayarak eğlence yapıldığından bahsetmiştir. [97] Köyde süslü deve gezdirme merasimi, Aziz Vasilios gününde de yapılan bölge Gagauzlarına has bir gelenektedir. Bölge Gagauzları ile yapılan röportajlarda da bu adetlerin yapılabildiği kadarıyla gerçekleşmesine gayret ettiklerini söylemektedirler fakat yeni nesil fazla adet ve gelenekçi olmadığı için artık çoğu adet gibi dini adetler de sekteye uğramaktadır.

3.3.2.1. Christmas Orucu

Christmas orucu bölge Gagauzlarında Hz. İsa'nın doğumu olarak düşünülen 25 Aralık gününün 40 gün öncesinden başlanılarak tutulan oruçtur. Bu oruç süresince de yine hayvansal gıdalar tüketilmez. Oruç sonunda domuz eti pişirilir ve ekşi lahana yapılır. Orucun başladığı günlerde sokaklar, caddeler, evler Noel süsleriyle süslenir.

[97] Stephan Stepanoviç Bulgar, a.g.m., s. 253.

Eve büyük çam ağacı alınır ve ağaç süslenir. Kasaba meydanında Hz. İsa'nın doğumunu simgeleyen figürler yapılır ve Noel pazarları kurulur.

3.3.2.1.1. Christmas Hristos (Hz. İsa) Duası

24 Aralık *noel* arifesi akşamı küçük çocuklar köy meydanında, kasaba meydanında peş peşe döner, evden eve girip dua türküleri söylerler. "*Bugün doğdu Hristos, haydi kiliseye gelin."* derler. *E*skiden 24 Aralık'a kadar et yemeden beklenip, 24'ü sabahı domuzlar kesilip, içini hazırlanıp, akşamında *perhis* (vücudu hayvansal gıdadan arındırma) orucu bozulurmuş. Günümüz bayramlarında tüm hayvanın kesilmesi ekonomik açıdan zor olduğu için, marketlerden et alınarak noel bayramı kutlanır. 25 gün öncesinde papazdan *konga* (şarapla kilise ekmeği) alınır. Herkesin kiliseden alacağı belirli bir miktar vardır. Noel'den 40 gün önce başlayan oruç boyunca; et, yumurta, süt, yumurta yenilmeyip, yerden ne çıkarsa o tüketilir.

3.3.2.1.2. Christmas Noel Sofra Âdeti

Noel günü bölge Gagauzlarında 9 *manca* (yemek); Nohut, fasulye, lahana, börek, domuz eti, *babu* (mumbar, sucuk gibi yapılır), Noel ekmeği, tarhana, bulgur yapılır. *Agios Vasilios (Noel Baba) bereket* günü de denir Noel için. 25 Aralık'ta yemeği yenir, duası edilir. 1 Ocakta' da bölge Gagauzlarında *Agios Vasilios* yortusu (bayram anması) yapılır.

3.3.3. Aziz Vasilios Günü

Aziz Vasilios bizim bildiğimiz adıyla Noel baba, Avrupa'da genel adı *Santa Claus* olan, Yunanlılar için Aziz Vasilios'dur. Aziz Vasilios yortusu olarak kutlanılan 1 Ocak günü kızanlar (çocuklar) tahta odunlardan yapılan develerle tiyatro gösterisi yaparlar. Yapılan develerin üzerine bez parçası koyulur ve gün içerisinde köy içinde gezdirilerek dua türküleri söylenir. Akşamüstü anma için kiliseye gidilir. Kiliseden sonra evde börek yapılır ve evdeki kişi sayısına göre kesilerek içine yüzükler koyulur. Kesilen böreklerin içine yüzükler, evdeki iş kısımlarının kişiye göre dağılımını belirlemek için koyulur. Evdekiler sırayla bir kesilmiş dilimi alırlar ve her dilime koyulan yüzüğün farklı bir anlamı vardır. Bir dilimden ev işini 1 sene

boyunca o dilimi alan kişinin yapacağını simgeleyen bir yüzük çıkar. Bir başkasından tarla işleri, bir başkasından hayvanların sorumluluğu ile ilgili şeyler çıkar. Bu senenin sonunda, kime ne iş düştüyse o kişinin yaptığı işle ilgili mal sahibi olacağına inanılır. Bu âdet, çalışmanın ikinci bölümündeki efsaneler kısmında anlatılan Aziz Vasilios efsanesine(bknz. syf. 69) göre Kapadokya'da yılbaşında fakir halk için kestiği böreğin içine ev, tarla, tavuk, buğday diye kısımlarına ayırarak köylüye verdiği ve kime ne çıkarsa ona yılsonunda iyi çalışmasının sonucu olarak hediye verdiği inancı vardır. Bu yüzden yılbaşında büyük bir pide ya da börek yapılarak içine küçük altın koyulur, Vasilios'un uğuru olsun denir.

3.3.3.1. Meryem Ana Orucu

Meryem Ana Orucu; Meryem Ana'nın doğumunu ve yükselişini ve temsil eden minnet ve saygı orucudur. Aynı diğer oruç ritüellerine sahiptir ve 15 gün tutulur. Genellikle Ağustos'un ilk günlerinde tutulmaya başlar.

3.3.3.2. Aziz Fanurios Günü

Aziz Fanurios; Bölge Gagauzları için önemli ve kutsal bir kişidir. Fanurios 'un şehri felaketlerden koruduğuna inanılır ve bizdeki bazı türbelere yapılan adaklar gibi onun adına adaklar adanır, gün düzenlenir, dualar okunur. Bunun dışında anma günü olan 27 Ağustos'ta büyük eğlence yapılır, halk oyunları oynanır, etli pilavlı yemekler yapılır. Herkes yaptığı çörekleri, ekmek tatlılarını kiliseye götürür ve papaza okutturur. Kadınlar akşam rüyaya yatar ve dileklerinin hemen gerçekleşip gerçekleşemeyeceğini gördüğünü söyler. Büyük âlim olarak görülen Fanurios 'un şifa dağıttığına ve bölgeyi koruduğuna inanılır. Ayrıca Kilisenin Taht bayramı olarak adlandırdığı bu günde, Yunanlılar için önemli bir kişi olan ve Aziz büyük Şehit Dimitri olarak bilinen Aziz Dimitri Gagauz kültüründe de Aziz Fanurios gibi Gagauz kilisesinin taht koruyucusu olarak anılır.

3.3.3.3. Ayandiriya Günü

Ayandiriya günü; Gagauzların da kutladığı Trakya bölgesine has bir gelenek olan *Bocuk* gecesidir. Edirne Keşan'da Bulgaristan Yambol 'da *ve* Trakya'nın çeşitli

bölgelerinde de yüzler boyanarak, çeşitli kıyafetler giyerek sokaklarda dolaşarak İsa'nın doğumunu simgeleyen, yücelmesini simgeleyen bir adettir. Türkiye' de bu gelenek Hristiyan âdetiymiş gibi ya da İsa'nın doğuşu gibi yapılmasa da asıl kaynağı budur. Yunanistan Gagauzlarının bocuk gecesinde domuzlar kesilir, sucuklar pişirilir, şaraplar yapılır ve içilir. Gayda çalınır, davullar çalınır, yer, içilir ve eğlenilir. Bir anısında da röportaj yapılan köylülerden Papaz Andon*: " Vardı karşı binalarımızda Türkler. Biz yer, içer eğlenirdik, onlar da derdi: Yediler domuzu, içtiler şarabı da kudurdular gene derlerdi*." Diye bir bocuk gecesi anısından bahsetmiştir.

3.3.3.4. İlyas Peygamber Anma Günü

Eliyah, Elia ve Elias olarak da adı söylenen İlyas peygamberin 3 kutsal kitapta da adı geçer. Hristiyanlar için antlaşma peygamberi ve suret değiştirip vaftizci Yahya olarak da göründüğü Tanrı'nın habercisi ve uyarıcısı olan kerametli biri olarak anılır. Yunanistan Gagauzları da göç ettiği bölge olan Edirne'nin Aslıhan ve Şerbettar köylerine her sene 20 Temmuzda gidip İlyas Peygamber'i anma gününü şimdilerde yıkıldığı ve yerine cami yapıldığı söylenen yerin yanındaki çeşme başında, adına kurbanlar adayıp keserlermiş ve bu adet yakın bir geçmişe kadar devem etmiş. Gagauzlar için önemli bir adet olan bu anma gününün bir de efsaneleşmiş bir anlatısı vardır. Bu çalışmanın ikinci bölümünün efsaneler kısmında da anlatılan (bknz. syf. 69) bu efsaneye göre; Balkanlardan her sene inen geyiklerden biri buraya gelir, kilise kapısına gider ve orada beklermiş. Bunu gören Hristiyanlar mum yakmaya, dua etmeye başlar ve papaz da geyiği okurmuş. Ne insanlar geyikten ne de geyik insanlardan kaçmazmış. Yortu günü geldiği zaman da geyik yatırılıp istavroz çıkartıldıktan sonra kurban edilirmiş. Kanı akmasın da başka hayvanlara ulaşmasın diye kaplara doldurulup dereye ya da nehre dökülür, kemikleri de yakılıp toprağa gömülürmüş.

3.3.3.5. Aziz Andreas Günü

Baserabya Gagauzlarında da kutlanılan bugünde Hz. İsa'nın havarilerinden biri olan Andreas için bölge Gagauzları Baserabya'dan farklı olarak Bulgar'ın da

bahsettiği gibi; Kasım ayının sonlarına doğru, Aşure yapar, aşurelerin üstüne tahıllardan haç işareti çizer, kiliseleri aydınlatır ve köy çevresine bereket olsun diye tohum dökülür.[98]

3.3.3.6. Azize Barbara Günü

Bazı kiliselerde 4 bazı kiliselerde 17 Aralık'ta kutlanan kilise bayramında Yüce Şehit Barbara olarak anılan Azize Barbara, madencilerin ve çeşitli iş gruplarının koruyucusu ve Meryem Ana'nın yardımcılarından biri olarak görülür. Yunanistan Gagauzları da Azize Barbarayı anma gününde komşularına ellerinde demir çubukla gidilir. Sobanın başında " sobada ne kadar ateş varsa o kadar da civciv olsun" denir. Komşuya tabaklarda üstünde kuru üzüm, susam, incir, nohut, fıstık vb. malzemeler koyulmuş tohum getirilir. Çevredeki evlere de kuru meyveler ve ceviz tohumları dağıtırlar. Azize Barbara'nın Meryem Ana'ya tohum getirdiği inancı vardır.[99]

3.3.3.7. Hederlez

Halk bayramlarından biri olan Hıdrellez inancı; Orta Asya, Ortadoğu ve Balkan halklarının kendilerine has, farklı ritüellerle yazın gelişini, baharın coşkusunu, taze, güzel umutlarla yenilenme, hastalıkları geride bırakma ve dileklerin kabul olması amacıyla kutlanılan gündür. Her bölgede farklı kutlanılan bu gün Türkiye'de 6 Mayısta kutlanmakta, Orestiada bölgesinde kutlandığı dönemde belirli bir gün olmaksızın ağaçlarda yaprakların kıpırdamağı ilk sıcak zamanda kutlanırdı. Hıdrellez' in kutlanacağı günün bir önceki öğleni kızlar, toprak çömleğin içine biraz su koyar, bu suyun içine yüzük, kolye ve küpelerini, kendi yaptıkları küçük çiçek demetlerine bağlayarak çömleğe koyarlardı. Sonra bu çömleğin ağzı kırmızı bezle kapatılır ve gül ağacının altına koyulur, çömlek gece boyunca orada kalırdı. Sabahleyin bir kız çömlekçi olur, çömleği açar ve bir söz söylerdi. Örneğin: "Tez vakitte evleneceksin" deyip elini çömleğe sokar ve bir demet çıkarırdı. Bu eşya

[98] Stephan Stepanoviç Bulgar, a.g.m., s. 254.
[99] Stephan Stepanoviç Bulgar, a.g.m., s. 254.

kiminse o kız demetini alırdı ve söylenilen söz de onun olurdu. Herkese bir söz söylenerek eşyalar sahiplerine verilir ve inançların kabul olunacağına inanılırdı.

3.3.3.8. Nevruz

Nevruz da Hıdrellez gibi bir halk bayramıdır. Ortadoğu, Balkanlarda ve Orta Asya' da kutlanılır. Soğukların kırılması, ağaçların yeşermesi ve çiçeklerin ilk açtığı baharın uyanışı olarak nitelenir. Ateş yakılır, üstünden atlanır, pilav yenir. Bölgeye göre adetler de değişim göstermektedir. Orestiada kazasında nevruz günü kutlandığı zamanlarda ateş yakılır, üstünden atlanır ve pirelerin, hastalıkların uzaklaşacağına inanılır.

3.3.3.9. 12 Ayın Gagauzca Adları

Bölge Gagauzlarında bir yılın her ayı farklı bir anlam taşımaktadır. Bu yüzden eskilerden beri yılın aylarına, ülkedeki adları dışında kendi geleneklerine göre söylenilen adlarıyla da anılmaktadır. Bu ayların adlarına bakacak olursak:

Ocak ayı: Büyük ay

Şubat ayı: Küçük ay

Mart ayı: Mart

Nisan ayı: April

Mayıs ayı: Mayıs

Haziran ayı: Orak

Temmuz ayı: Arman

Ağustos ayı: Ağustos

Eylül ayı: Kristof

Ekim ayı: Kasım

Kasım ayı: Cebrail

Aralık ayı: Ayandiriya

Görüldüğü gibi bazı ay adları tarımı ve çalışmayı, bazı aylar da dini öğeleri içermektedir.

3.4. Hangi Günlerde Ne yapılır ve Hangi Günlerde Ne Yapılmaz

Bir nevi batıl inanç sayılabilecek hangi gün ne yapılıp yapılmayacağı inancı, özellikle şaman kültürüyle ve semavi dinlerin bazı adetleriyle birleşerek topluma göre bölgesel olarak evirilmiştir. Orestiada bölgesindeki Gagauzlarda da örnekleri olan bu günler aşağıdaki gibidir.

Pazartesi günü için hayırlı gün denir. İş başı yapılır, temizlik yapılır. Eğer Pazartesi yortu (anma, oruç) gününe denk gelirse (Noel hariç) bir şey yapılmaz. Pazartesi günü bir zamanlar gelinin evine, Pazar gecesi düğünden sonra gerçekleşen gerdek gecesinin sembolü olarak yatağın kanlı çarşafı verilirmiş. Pazartesi günü rakı sabahı yapılır, gelin ve damadın akrabaları toplanır, son bir yemek yenir, rakı içilir ve düğün bitirilir.

Salı günü uğursuz gündür. Eskiden Salı günleri iş yapılmaz, kız istenmez, fazla gezilmez, çok iş yapılmazmış.

Çarşamba ve Cuma günleri yağlı şeyler yenilmez. O günler kısmi oruç günü gibidir. Yumurta, süt, et ve peynir gibi hayvani gıdalar tüketilmez. Çarşamba günü et yenilmemesinin sebebi Hz. İsa'nın o gün karşıtları tarafından yakalanıp hapis edilmesinden ve yakınları tarafından ihanete uğramış olmasından dolayıdır. Cuma günü yenilmemesinin sebebi de Hz. İsa'nın çarmıha gerilmiş olması ve çarmıhtan ayrılarak acı ve ıstırap içinde kalmasıdır. Bu iki gün Hz. İsa'nın acısına ortak olabilmek adına tutulan oruç günleridir. Her hafta birçok inançlı kişi Çarşamba ve Cuma günü hayvansal gıda tüketmez.

Perşembe günü kız istenir. 5 gün sürecek olan düğün merasimi başlar. Gelin poğaçası yapılır, gelinin kafasında pide(ekmek) kırılır.

Cuma günü güveyinin poğaçası yapılır ve pidesi kırılır. Cuma günü yağlı yenmez.

Cumartesi günü eskiden çok uğursuz bir gün olarak sayılır ve hiçbir şey yapılmazmış ama bu inanış şimdi yoktur. Cumartesi günleri vücut temizliği yapılır, saç, sakal tıraşı olunur, tırnak kesilir, duş alınır. Cumartesi günü evde yemekler yapılır, içilir ve düğün için hazırlıklar yapılır.

Pazar günü kiliseye gidilir. Kilisede ayinden sonra dağıtmak için sabah erkenden ekmek yapılır. Pazar günü kilisede düğün yapılır. Pazar günü bir bayram günü gibidir, İsa'nın uyanışı ve kurtuluş günüdür. Herkes dernekte toplanır, sohbet edilir, eğlenilir, kahve içilir, kilise ekmeği ve çeşitli hamur işleri yenir. Pazar günü, tıraş olunmaz, saç kesilmez, tırnak kesilmez, iş yapılmaz. Pazar gecesi gelinle damat gerdek için bir odaya kapatılır ve kapının dışından davullar, zurnalar çalınır.

3.4.1. Batıl İnanışlar

Gece gölgene bakma, gölgen seni çiğner.

Kara kedi görürsen uğursuzluk gelir.

Gece aynaya bakarsan uğursuzluk getirir.

Gece dışarı çıkılmaz, çıkarsan şeytan musallat olur.

3 kere tahtaya vurursan kötülük defolur.

Kafana kuş pislerse şanssızlık kaybolur.

Kulağın çınlarsa biri seni anar.

Arka arkaya hapşıran kişinin arkasından biri konuşur.

Nazar boncuğu kötülükten, kıskançlıktan korur.

Gece tırnak kesilmez.

3.5. Halk Hekimliği

Halk hekimliği; halkın fakirlik ve ulaşım zorluğu yaşadığı yüzyıllar boyunca hastanelerin ve doktorların da yetersizliğiyle, köylülerin kendince buldukları ve nesillerce aktardığı bir takım yöntemlerdir ve fazla ağır olmayan hastalıkların çoğunu iyileştirdiği görülmüştür. Orestiada bölgemizin de kendine özgü bazı yöntemleri zor şartlarda aşağıdaki gibi uygulamıştır.

Arı sokmasına karşı - Sarımsak ezilir, üzerine çamur koyulur ve arının soktuğu yere iyice sıvanır.

El kesilince - Kesilen yerin üstüne işenir ya da sidik dökülür, sonra bezle sarılıp bir süre bekletilir.

Gözde arpacık çıkınca - 3 kere elle arpacığın üstüne vurulur ve arpacık kaybolur.

Bademcik şişince - Sıcak lapa tarhana boğaza koyulur ve zeytin çekirdeği bağlanıp boğazda bekletilir ve şiş iner.

Baş ve göz ağrısında - Ilık su ile baş ve göz yıkanırken nazar için dualar okunur ve nazar boncuğu çıkarılarak etrafında döndürülür. Suya kömür atılır ve su tas ile başının üstünde gezdirilir.

Çıban çıkınca – Çıbanın özü çıksın diye yara yaprağı denilen sinir otu, halk arasında çıban otu soyulur ve çıban çıkan yere yapıştırılır. 1 tane domates kesilip çıban çıkan yere sürülür ve üstünde çıbanın yumuşaması için bekletilir.

Göbek kaçmasında- Göbek ağrıdan kasılınca ve içine çekilince göbeğin üstüne ekmek koyulur ve üstüne yanan çöple bardak kapatılır. Karın bölgesine bardak tutulur.

Soğuklama olunca- Bel, karın ve çevresinde soğuma hissedilirse bardak tutulur sonra da bezle sarılıp sıcaklığı korunur.

Kulak ağrısında- Pamuğun üstüne biraz mum yağı ve biraz şırlancık (susam yağı) dökülerek kulağa sürülür ve yumuşatılır.

Bir yerin kanadığında- Kanayan yer sıkılır ve varsa buz yoksa soğuk su koyulur üstüne. Kanayan yer kesik gibiyse üstüne kül basılır ve tütün koyulur.

Kemik ağrısında- Kemik ağrıları ve morarmalarında biraz soğan, biraz da tuz sürülür ve moraran yerin üzerinde uzun süre bekletilir.

Siğil çıkınca- 40 tane karaçalıya soğan sürülür ve siğilin üstüne koyularak siğili kurutması beklenir.

Yanıklara- Susam zeytinyağı ile karıştırılır ve üstüne de biraz kahve dökülür. Bu karışım yanık bölgenin üstüne dökülür ve yanığı kurutması beklenir.

Diş ağrısına- Ağrıyan dişe rakı basılır ve ağızda rakı bekletilerek uyuşturulur. Ağrı geçmiyorsa dişe ip bağlanarak çekilir, daha büyük dişler kerpetenle çekilir.

3.5.1. Halk Baytarlığı

Halk baytarlığı da halk hekimliği gibi insanların sahip oldukları hayvanların yakalandıkları hastalıklarla mücadelesidir. Veteriner ve kliniklerin eksikliği ve mevcut olmayışından kaynaklı, gerek tarım faaliyetlerine ve besin ürünlerinin karşılanmasına yardımcı olan bu hayvanlar da insan hastalıkları gibi önem verilerek titizlikle tedavi edilmeye çalışılmıştır. Bu tedavi yöntemlerinden bazıları ise aşağıdaki gibidir.

Hayvanın bir yeri kırılırsa kırılan yere kalem ya da çubuk sabitlenip bağlanır. Eğer hayvanın kırığı çoksa ve iş göremeyecek haldeyse hayvan kesilir, temizlenir ve yenir.

Hayvana nazar değerse, nazar duaları okunur. Bölgedeki Gagauzlardan bir köylü, nenesinin nazar değen hayvanla ilgili bir anısını kısaca anlatmıştır. Köylünün kendi anlatışını aktarmak gerekirse; *"Ayvan düşmüştü küüde yere. Aldı nenem eline*

bir tas kepek, bir yumurta, biras tuz ve yarma. Gitti okudu öküzü de yumurtayı koydu kafasına. Ayvan yumurtayı başından aldı kuyruundan attı fırlattı. Üç lokma da tuz ile yarma verdi aazına. Okudu onu biras da kepek ve su verdi. Etraftakileri kovdu, "Kaybolun" dedi. "O şimdi kalkıcak, ayaklanıcak" dedi. Te silkelendi ayvan sonra. Kalktı ayaa da iyileşti. Ayvancaız şişmişti, yerde ölüyordu da kurtuldu"

Yılan bir hayvanı sokarsa hayvandan biraz kan alınır da zehir akıp kan tazelensin diye beklenir.

Hayvan üşütmüşse ve halsiz görülüyorsa, küllü su, tuzlu su ve sirke içirilir.

Bahsedilen yöntemlerin birçoğu 30-35 yıl öncesine kadar uygulanan, birçok yörede olduğu gibi halkın kendince tedavi yöntemleridir. Artık şehirlerin büyümesi, hastanelerin ve hekimlerin artmasıyla ve modern Tıp'ın da gelişimiyle ilkel yöntemlerin birçoğu tarihe karışmıştır.

3.6. Ölüm ve Cenaze İşlemleri

Bölgede ölüm ve cenaze işlemlerine bakacak olursak; ilk muayeneler yapılıp ölen kişi morgdan çıkarıldıktan sonra, evine getirilir ve ev sakinleri tarafından *şitefan* denilen, bizdeki çelenk gibi, çiçekler yapılır. Evde cenaze işleriyle uğraşacak kimse yoksa komşuları ve akrabaları yardım eder. Ölünün getirildiği eve tüm sevdikleri gelir ve ölü için mumlar yakılır. Bir gece ölü evde kalır ve tüm komşuları ziyarete gelir. Ertesi gün papaz ölünün evine gelir. Eskiden ölüyü evden çıkarırken elde taşınarak kiliseye taşınırmış fakat şimdi cenaze aracıyla kiliseye götürülüyor. Herkes kilisede toplanır ve ölü için papaz dualar okur, sonra ölü mezarlığa götürülür. Defin işlemi Ortodoks inancı usullerine göre yapılır. Bunlardan bizden farklı olan en çarpıcı ayrıntıyı söylemek gerekirse, ölen kişi tabutuyla beraber gömülür ve resmi unvana sahip birisi görevi başında ölmüşse, asker, polis ve ya din görevlisi gibi, o kişiler resmi vazife kıyafetleri üzerinde olarak defnedilir. Tabutun dörtkenarına kutsal su dökülür, yüzleri doğuya doğru Hz. İsa'nın geri gelecek olduğu düşünülen tarafa doğru koyularak tabuta yerleştirilir. Mezarlıktan sonra bir kahveye oturulur ve kahve içilir. Kahvenin yanında helva, zeytin ve turşu biberi ve ekmek yenilir. Bunlar oruç yiyecekleridir ve ölüsü olan aile onun sevdikleri 9 gün et

yemeyerek perhis (hayvansal gıdadan arınma) orucu tutar. Ölünün 3.gününde papaz yine ölünün başında dua okur. Eskiden 9.gününde de mezarı başında dua okunurmuş ama artık bu ritüel yapılmamaktadır. Ölünün 40. gününde tekrar papaz dualar okur. Ölünün ailesi evde kek ve poğaçalar yapar. Ölünün yakınları aileyi ziyaret eder ve yine bir kahvede toplanılır. Kekler, poğaçalar dağıtılır, kahve içilir. Ölünün ailesi bir miktar bahşiş bırakır. Ölünün 40ında aşure de dağıtılır. Pazar günü kilisedeki ayinden sonra da yakın zamanda ölüsü olan kişi ölü adına yaptığı kek, poğaça, ekmek ya da aşure gibi yemekleri de dilerse dağıtabilir. Yakınlarına mendil dağıtılır. Daha sonra ölünün 1.yılında da dua ve yemek dağıtımı tekrar yapılır.

Valentin Moşkov'un Edirne'den Yunanistan'a göçen Gagauzların anlatımını yaptığı yazısında Gagauzların mezarlarıyla ilgili; onların mezar taşlarını ilginç bulduğunu, kırmızı ve siyah boyayla mezar taşlarının üstüne ölen kişinin mesleki terimlerinin, örneğin çiftçiyse saban, sığır. Çobansa çoban ve koç resimleri çizildiğinden bahsetmiştir.[100] Bununla ilgili de Gagauzlar bu geleneği sürdüren bazı kişiler olduğunu ama genel olarak artık çok yapılmadığını söylemektedirler.

3.7. Çocuk Oyunları

Çocuk oyunları; geçmişten günümüze komşu çocuklarının bahçelerinden, sokaklarından, damlarından koştura koştura, bağıra çağıra, eğlenerek hayatı kavratan, bir takım kurallarıyla sosyal hayatın ilk derslerini veren ve psikolojik gelişim sürecinde içe kapanıklığa karşı mücadelede etkili, insani etkileşim oranlarını yükselten bir toplum değeridir. Günümüzde maalesef sokakta kir, toz içinde oyunlar oynayarak sosyalleşme olgusu büyük şehirlerde ve orta derecede kalabalık şehirlerde kırılma noktasına gelmiş, insanlar teknoloji gelişiminin esiri haline gelerek küçük yaşlarda dışarıda oynamak yerine evlerinde bilgisayar ve tabletleriyle büyümektedirler. Bu yanlış olgu da sosyalleşme boyutunu farklılaştırıp, hassas vücutlu yapılara ve erken yaşta hastalıklara yakalanma riskine davetiye çıkarmaktadır. Halen küçük illerde ve köylerde, komşuluk ilişkisi ve doğal ortamın

[100] Valentin Moşkov, a.g.e., s. 41.

bulunduğu yapılaşmalarda çocukların sosyalleşme yapısına eskisi gibi olmasa da devam ettiği görülmektedir. Bölgemizde de etkisini yitirmeye başlayan çocuk oyunları; izini kaybetmeden, son mirasçılarının anlatımıyla oyun adları ve oynanış biçimleriyle aşağıdaki gibidir.

3.7.1. Piko Oyunu

Bu oyun bir sopa bir de tenekeyle oynanmaktadır. 2 kişi ya da daha fazla kişi eşleşerek grup olurlar ve kendilerine kale gibi bir alan belirlerler. Sopayla tenekeyi vurarak birbirlerinin kalelerine atmaya çalışırlar.

3.7.2. Çelik Oyunu

Çelik oyunu bizde de bilindiği gibi uzun bir sopayla ucu çukura sokulmuş küçük bir çubukla ve sopayla oynanır. Sopa çubuğun dibine dayattırılıp havaya sıçratılır ve yükselen çubuğa gelişi güzel vurulur. Çubuğun ne kadar uzağa düştüğü ölçülür ve sırayla diğer oyuncular dener. En uzağa atan kazanır.

3.7.3. Bölmece Oyunu

İki kişi ve ya daha fazla kişi birbirine sıkıca tutunur ve kenetlenir. Diğer oyuncu ise onları bölmeye çalışır, kim daha çabuk onları ayırabilirse o kazanır.

3.7.4. Düğme Vurmaca Oyunu

Kıyafetlerden koparılan düğmeler kum ya da ince toprak üzerine dizilir. Dizilen düğmeler belirli bir mesafeden taşla vurulmaya çalışılır, en çok düğmeyi vuran kazanır.

3.7.5. Çember Oyunu

Bizde de benzerinin olduğu bir oyun; çember şekli oluşturularak etrafında bağdaş kurup oturan kişiler, gözleri kapalı şekilde oturur ve oyunun şarkısını söylemeye başlarlar;

Sarayım sarayım,

Bundan daha güzel yok,

Gelsin girsin,

Padişahın altın pabuçları gelsin.

Bu sırada arkalarından dolaşan kişi aralarından birkaçına eşya bırakır ve gözlerini açmalarını söyler. Sonra çemberde bulunan diğer kişilere sorar; "bil bakalım kraliçenin tarağı kim? bil bakalım padişahın mendili kim? bil bakalım padişahın pabuçları kim?" bu şekilde sorulan sorularla eşyanın kimde olduğunu bilen kişi oyunu kazanır ve eşyaları tekrar dağıtan kişi olur.

3.7.6. Saklambaç Oyunu

Saklambaç oyunu da bizdeki gibi; ebe belirlenerek seçilen bir ağaç ya da duvar dibinde belirlenen kaleden, belirli bir rakamdan geriye sayılarak saklananlara vakit tanınır. Sonrasına ebe onları sobelemek için kalesinden ayrılır ve ilk yakaladığını sonraki ebe yapmak için uğraşır. Oyuncular da ebeden önce kaleye sobe yaparak ebenin tekrar ebe kalmasını sağlamaya çalışırlar.

3.7.7. Yakan Top Oyunu

Yakan top oyunu da bizdeki gibi; belirlenen 2 grup üyeleri arasında belirli bir mesafeden diğer takımın önünde ve arkasında konumlanacak şekilde oyuncuları vurmaya çalışarak ve kendi takım arkadaşına topu hızlıca atıp, rakip oyuncular kaçamadan vurmaya çalışılarak oynanır.

3.7.8. İp Atlama Oyunu

Bizde de olduğu gibi ip atlama hem spor hem eğlence için sık tercih edilen bir oyun olmuştur. Tek başına spor için de atlanmasının yanı sıra, çocuklar toplanarak; ya kim kaç kere atlayabilecek diye yarışılır, ya da iki kişinin ortak çevirdiği ipin üstünden atlamaya çalışılarak oynanır.

3.8. Halk Mutfağı / Yöresel Yemekler

Halk mutfağı, yöresel yemekler; bir ülkeyi, bir ırkı ve bir bölgeyi teslim eden kültürel mirasın en büyük unsurlarından biridir. Gastronomi bir bölgenin doğal tarihi güzelliğinden sonra en çok önem verilen ikinci konudur. Bazı bölgelerin yöresel lezzetleri adını dünyaya duyurmuş ve önemli bir ticaret kaynağı olmuştur. Bölgedeki Gagauzlar da Bulgaristan ve Türkiye göçlerinden sonra Yunanistan'a göçünde geleneksel mutfağından kopmamış, Yunanistan'ın daha çok balık, tavuk ve mezelerle meşhur yemeklerinden ziyade, Türk mutfağına yakın kalarak; tarhana çorbası gibi, lahana, fasulye, nohut, bulgur, dolma, kuzu etli yemekler ve bunlara ek olarak domuz etli yemekler tüketmektedirler. Bölge Gagauzlarının en çok kullandığı yemekler ve tarifleri de aşağıdaki gibidir.

3.8.1. Çorbalar

Bölge Gagauzları da Türkiye Türkleri gibi başlangıç olarak Çorbayı tercih etmektedir. Çorbalarından ve yemeklerinden acıyı eksik etmezler. Tarhana çorbası vazgeçilmez geleneksel çorbalarının başında gelir. Çok iddialı bir tarhana çorbası yaptıkları söylenebilir, bir o kadar da acılı içmektedirler. Tarhana dışında, enerji toparlama çorbası olarak da bilinen doyurucu Umaç çorbası ve Trakya yöresinde meşhur Kuskus yemeğinin çorbası yapılır.

3.8.1.1. Tarhana Çorbası

Malzemeler: domates, yeşilbiber, kabak, acı biber, soğan, patates, nohut, su, un, maya, nane, tuz, tereyağı, inek peyniri.

Hazırlanışı: Soğan, domates, nohut, kabak yeşilbiber, kırmızıbiber, acı biber önce suda haşlanır. Haşlanan sebzelerin soğuması için bir süre beklenir Soğuyan sebzeler süzgeçten geçirilir ve püre haline getirilir. Püre kıvamındayken peynir ve nane de üstüne eklenerek unla karıştırılır ve un iyice yoğrulur. Unla karışımından sonra hamur haline gelir ve bir leğene alınarak ağzı kapatılır. Hamur isteğe göre 3 ila 7 gün arasında bekletilerek ekşitilir. Ne kadar çok beklerse o kadar ekşir. Bekletme süreci boyunca her gün sabah ve akşam karıştırılır. Hamur ekşiyerek mayalanır. İçine

biraz yaş ya da kuru maya da katılır. Beklemeden sonra temiz bir bez serilir ve mayalanan hamur bezin üstüne serilir. Kuruması için biraz beklenilir ve biraz kuruduktan sonra el ile ufalanır ve küçük parçalara bölünür. Küçük parçalar tekrar beze kaşık kaşık yayılır ve suyunu iyice çekmesi beklenir. Suyunu iyice çektikten sonra daha da incelmesi için tekrar süzgeçten geçirilir ve beze serilerek 4-5 gün tamamen kuruması beklenir. Beklemenin sonunda el yapımı tarhana hazır olur. Sonra kavanozlara kaldırılıp bir kış tüketilir. Yemeği yapılacağı zaman 2 kişilik bir tarhana çorbası için, 3 kaşık tarhana kâseye alınır, tarhanaya biraz su koyulur. Tarhana suda beklerken, tencereye salça koyulup kavrulurken yağ, tuz acı biber, karabiber eklenip iyice karıştırılır ve ıslatılmış tarhana da kâseden tencereye alınır ve üstüne de biraz eklenip kaynayana kadar karıştırılır ve hazır hale gelir.

3.8.1.2. Umaç Çorbası

Malzemeler: un, yumurta, su, tereyağı, tuz.

Hazırlanışı: Un bir kabın içinde, içine yumurta kırılarak iyice yoğurulur ve biraz dinlendirilir. Sonra dinlenmiş hamur parça parça koparılarak kenara yuvarlak şekilde bir tabağa dizilir. Tencerenin içinde un ve yağ kokusu çıkana kadar kavrulur. Sonrasında üzerine su eklenip çorba olana kadar karıştırılmaya devam edilir. Karışımın üstüne göz kararı su eklenerek kaynatmaya başlanır. Kaynamaya başlayınca tuz ve tabaktaki hamur da suya eklenerek kaynayana kadar karıştırılır ve hazır hale gelir.

3.8.1.3. Kuskus Çorbası

Malzemeler: Kuskus makarnası, yağ, tuz, salça, kıyma, limon, soğan, nane, reyhan, un.

Hazırlanışı: Soğanlar kesilip tencerede yağda kavrulur. Daha sonra içine salça, pul biber, acı biber ve kıyma koyularak karıştırılır. Üzerine göz kararı su eklenir ve tuz atılır ve karıştırılır. En son da kuskus makarnası suyun içine dökülerek kaynayana karıştırılır ve hazır hale gelir.

3.8.2. Yemekler

Bölge Gagauzlarında ana yemek ve ara yemek kültürüne bakacak olursak; sebze yemeklerine oldukça düşkün ve bir o kadar da başarılı oldukları söylenebilir. Kendileri aynı zamanda ekmek de pişirmektedirler. En bilinen ve en sevilen yemekleri lahana yemeği ve sarması, fasulye yemeği, bulgur, nohut, domuz etli kapuska ve domuz kavurmadır. Bu yemeklerden bazılarının tarifi aşağıdaki gibidir.

3.8.2.1. Pinavut Ekmeği

Malzemeler: maya, un, su, süt, şeker, tuz.

Hazırlanışı: Pinavut; evde yoğurulmuş ve mayalanmış ekmek hamurunu fırına koymak için kullanılan yedi, sekiz gözlü uzun ekmek kabıdır. Akşamdan içine yumurta kırılıp yoğurulan un hamur halince gelince maya da takviye ederek mayalanır ve tuz atılır. Tatlansın diye de üzerine biraz süt dökülür ve şeker atılır. Akşamdan bekleyen ve istenilen kıvama gelen karışım, Pinavut denilen kaba yerleştirilir ve sobalı fırının gözünde pişirilir.

3.8.2.2. Bağ Dolması

Malzemeler: pirinç, tuz, soğan bağ yaprağı, baharat, zeytinyağı, su.

Hazırlanışı: Kavrulan soğan ve pirincin üstüne salça ve baharat eklenip karıştırılır. Üzerine biraz sıcak su eklenir ve bolca yıkanan yapraklar kaynatılan suya koyulur. 5 dakika hafifçe yapraklar tencerede yumuşatılır ve sonra süzgeçten geçirilip kurutulur. Daha sonra pişen iç harç yapraklara koyularak sarma kısmına geçilir. Sarılan yapraklar tekrar tencereye alınır ve göz kararı su eklenerek 30-35 dakika kadar pişirilir. Pişen bağ dolmaları dinlendirilir ve daha sonra hazır hale gelir.

3.8.2.3. Geleneksel Bulgur Yapımı

Malzemeler: Bulgur, domates, soğan, sivri biber, domates, tereyağı, tuz, tereyağı, zeytinyağı, su.

Hazırlanışı: Bulgur yaygın olarak geleneksel usulde yapıldığı için buğday önce temizlenir ve içindeki arpa, saman gibi buğdaya karışan maddeler temizlenir. Sonra 2 güne yakın bahçede ya da salonda serilerek buğday kurutulur. Kurutulan buğday taş değirmenlerde elde çevrilerek öğütülür ve bulgur haline gelir. Sonrasında bulgurlar kavanozlara koyularak bir kış boyu kullanılır. Yemeğini yaparken de ince kıyılan soğanlar pembeleşinceye kadar kavrulunca içine biber sonra domates ve tuz eklendikten sonra bulgur ve göz kararı su koyularak pişirilir ve hazır hale gelir.

3.8.2.4. Paskalya Çöreği

Bölge Gagauzlarının Hristiyan geleneklerle özdeşen ve Türk yemeklerine benzerliğinden ayrılarak kendi dini kültürünün bir parçasını oluşturan bir yiyecek de Paskalya çöreğidir. Adını aldığı Paskalya yortusundan gelmektedir ve bayramın ilk günü yapılan bir çörek-kek türüdür. Paskalya'da boyanan yumurtalar, paskalya çöreğinin yapımında kullanılır. Bir zamanlar Osmanlı mutfağında, İstanbul'daki Rum yerlilerin komşularına bayramlarda ikram etmesiyle yer bulmuştur.

Malzemeler: çörek otu, yaş maya, yumurta, un, süt, şeker, tereyağı, badem, fındık, portakal kabuğu, yer fıstığı

Hazırlanışı: Bir kapta un ve yumurtalar karıştırılır. Karışıma ocakta içine tereyağı eritilmiş kaynamış süt dökülür. Yine ocakta biraz su içinde eritilmiş maya, karışımın içine şekerle beraber eklenir. Karışım iyice yoğrulur ve hamur haline getirilir. Hamurun üstü kapatılır ve 3 saat hamurun iyice kabarması beklenir. Kabaran hamurlar bölünerek elle şekil verilir ve yağlı kâğıt üzerine koyulur. Yumurta ve tereyağı çırpılarak hamurun üstüne sürülür. Hamur fırına verilmeden önce üstüne çörek otu, fındık, badem, portakal kabuğu, yer fıstığı ve toz şeker serpilir. İsteğe göre üstüne dökülen malzeme değişebilir. Fırında pişirildikten sonra hazır hale gelir.

3.8.2.5. Koliba Cançeni Yemeği

Koliba cançeni denilen yemek bizdeki aşureye benzeyen, içinde birkaç farklı şey daha bulunan bir yemektir. Ölülerin arkasından 40'ında yapılan ruhunu anma yemeğidir. Ölen kişinin 40. gününde kilisede ayininden sonra şarapla beraber insanlara dağıtılır.

Malzemeler: Bulgur, buğday, ceviz, badem kurutulmuş ekmek, bisküvi, yağ, su.

Hazırlanışı: Buğday unu hamur haline gelene kadar kurutulur ama hafif sulu bırakılır. Ceviz, badem ve bisküvi robottan geçirilir ve hamurla karıştırılır. Kaynayan bulgurun içine koyulur, şeker koyulur ve kurumuş ekmek parçaları da içine koyularak iyice karıştırılır ve hazır hale gelir.

3.8.2.6. Nohut Yemeği

Malzemeler: Nohut, yağ, tuz, su, kekik otu, soğan, havuç, kırmızıbiber.

Hazırlanışı: Nohut akşamdan tuzlu suya koyulur, sabah çıkarılıp iyice yıkanır. Sonra tencereye koyulup biraz kaynatılır. Sonrasında bir tarafta kavrulan soğan havuç ve kırmızıbiber kekik otu ve çeşitli baharatlarla karıştırılır ve yağı tuzu atılıp suya eklenerek pişirilir.

3.8.2.7. Etli Düğün Yemeği

Malzemeler, Koyun eti, soğan, patates, yağ, tuz, baharat, biber.

Hazırlanışı: Düğün yemeği büyük kazanda yapılır. Kavrulan soğanların üzerine et parçaları, baharat ve tuz eklenerek biraz daha kavrulur ve patatesle havucun haşlandığı kazana eklenerek pişirilir. Bir kısmı kazanda kalır, bir kısmı da hazırlanan pirincin üstüne koyularak fırına verilir.

3.8.2.8. Domuz Kavurma

Bölgenin bir farklı özelliği de Anadolu mutfağına göre farklılık gösteren domuz eti tüketimidir. Avrupa ülkelerinde genel olarak tercih edilen domuz eti fiyat uygunluğundan dolayı daha çok tercih edilmektedir.

Malzemeler: Kuşbaşı doğranmış domuz eti, soğan, kekik, karabiber, su, tuz.

Yapılışı: Etler suyunu çıkarana kadar kısık ateşte kendi suyunda çevrilerek tencerede haşlanır. Suyunu verdikten sonra ince doğranmış soğanlar ile biraz kavurduktan sonra tuz ve sıcak su eklenip ocağın ısısı yükseltilir. Su çekilmeye başlayınca bir sağ bir sol çevrilir ve biraz yağ eklenir. En son kekik ve baharatı da eklenip hazır hale gelir.

3.8.2.9. Domuz Etli Kapuska

Balkanlarda önemli bir yeri olan; etli lahana yemeği olarak bilinen Kapuska, Slav kültürünün lezzet mimarı olarak balkanlarda adını duyurmuş bir yemek türü olmuştur. Trakya' da kendine has usulle yemek yapımı, turşu suyu ve limon suyunun da eklenmesiyle farklı bir tarz yaratmıştır. Her türlü etle yapılan lahana yemeği yörede genel olarak domuz etiyle yapılmaktadır.

Malzemeler: Beyaz lahana, soğan, kuşbaşı domuz eti, salça, domates rende, yağ, acı biber, karabiber, pul biber, tuz.

Hazırlanışı: Kuşbaşı doğranan etler önce biraz orta dereceli ateşte ısıtılıp su vermeye yakın tencereye alınıp üzerine su ilave edilerek haşlanır ve iyice yumuşatılır. Suyu çekilmeye yakın etin suyu bir kenara alınıp tencerede sıvıyağ ile kavrulur. Kavrulmaya başlayan ete soğan eklenir ve pembeleşinceye kadar kavrulur. Sonra üzerine lahanalarla su eklenip suyu çekene kadar pişirilir. Sonra domates rendesi ve biber salçası eklenir. Üzerine et suyuyla birlikte tuzu, baharatı atılarak iyice karıştırılıp biraz daha pişirilir ve en son üzerine limon suyuyla beraber turşu suyu dökülür.

3.8.2.10. Etli Taze Fasulye Yemeği

Malzemeler: Koyun eti, taze fasulye, domates, zeytinyağı, tuz, şeker, soğan, sarımsak, su.

Hazırlanışı: Kesilen küçük soğanlarla sarımsaklar pembeleşinceye kadar kavrulur, salça eklenir, baharat eklenir ve haşlanmış etin içine dökülerek karıştırılır. Üzerine fasulye eklenerek kavurmaya devam edilir. Tuz, rendelenmiş domates ve sıcak su ilave edilip fasulyeler yumuşayıncaya kadar pişirilmeye devam edilir.

3.8.11. Kıymalı Lahana Sarması

Malzemeler: Domates salçası, biber salçası, nane, pul biber, karabiber, kıyma, pirinç, bulgur, yağ, tuz, su, lahana yaprağı.

Lahana yaprakları önce haşlanır. Sonra süzgece alınır ve soğumaya bırakılır. Sarımsak ve soğanlar incecik doğranır. Bir kaba domates salçası ve biber salçası, nane, pul biber, karabiber, kıyma, pirinç, bulgur ve yağ koyulur ve hepsi bir arada yoğrulur. Haşlanmış lahana yaprakları sarılacak şekilde doğranır ve yoğrulan malzeme yapraklara sarılarak tencereye dizilir. Bir tavada salça, yağ, tuz ve su karıştırılıp kavrulursak sos yapılır. Yapılan sos tenceredeki sarmanın üzerinde gezdirilir ve 1 saat pişmeye bırakılır.

2.8.12. Lahana Yemeği

Malzemeler: Lahana yaprağı, soğan, salça, tuz, baharat, su, zeytinyağı.

Sade lahana yemeği için, çiğ lahana yaprağı ince doğranır. Soğan ve salça, yağ, tuz ve baharat eklenerek kavrulur. Çiğ lahana yaprakları ile birlikte tencereye koyularak üstüne su eklenir ve 1 saat pişirilir.

3.8.3. Tatlılar

Bölgede yöresel olarak yapılan birkaç tane tatlı çeşidi bulunmaktadır. Bunun dışında Türkiye ve Yunanistan'da meşhur olan tatlılardan da yapılır fakat çok fazla tatlı tüketen bir toplum olmadığı söylenebilir.

3.8.3.1. Saraylı Tatlısı

Malzemeler: Ceviz, susam, yufka, yumurta, tereyağı, şeker, beyaz badem.

Hazırlanışı: Açılan yufkaların içine çekilmiş ceviz, badem ve kavrulmuş susam eklenir. Tepsiye koyacak şekilde katlanır ve tepsi içinde katlanan yufkalar biçimli şekilde kesilir. Bir tarafta kızdırılan tereyağı tepsinin üzerinde gezdirilir ve fırına verilir. Fırından çıkan tatlıya tencerede kaynatılmış su ve şekerden oluşan şerbet dökülerek emmesi beklenir.

3.8.3.2. Tatlı Akıtma

Malzemeler: Yumurta, un, süt, toz şeker, su.

Hazırlanışı: Krep olarak da bilinen akıtma; bölgede kahvaltılarda tercih edilir. Yumurta, su, şeker süt ve kabartma tozu ve unun çırpılmasında oluşan ince hamurun her iki yüzü de kısa bir süre yağda kızartılıp servis edilir.

3.8.3.3. Buanika Keki

Malzemeler: Yumurta, şeker, su, portakal kabuğu, üzüm, kayısı

Hazırlanışı: Buanika keki, doğum yapan kişi yapılan meyveli kektir. Bir kabın içinde yumurta ve şeker çırpılır. Üzerine süt ve sıvı yağ eklenerek karıştırmaya devam edilir. Çırpılan un karışıma eklenir. İnce ince doğranan üzüm, kayısı ve portakal kabuğu rendesi de karışımla beraber yağlanan kek kalıbına koyularak fırına verilir 45 dakika sonra hazır hale gelir.

3.9. Giyim, Geleneksel Kıyafetler

Yunanistan Gagauzlarının da birçok yörede olduğu gibi, geleneksel giyim tarzları, yerine göre kullanılan takıları, el işi oymaları, desenli havluları vb. kıyafetlerin dikimi ve elde edilen ürünün yöresel adları vardır. Bölgedeki geleneksek kıyafet ve takıların kısa tanımları bu kısımda ele alınmış ve bu geleneksel giyim-kuşamın görselleri ekler kısmında gösterilmiştir. Gagauzlarının köy merkezlerinde açtığı derneklerinde; bölgede geleneksel günlerde çekilmiş fotoğraflar panolarda, giyilen kıyafetler ve takılar da manken üzerinde sergilenmektedir. Bu dernekle ilgili ayrıntılı bilgi de ekler kısmında gösterilmiştir. Bölgedeki giysilerin ve takıların tanımları da aşağıdaki gibidir.

3.9.1. Çoraplar

Bölgede kadınlar elde yün ipliği kendileri eğirmekte, çorapları desenli ve nakışlı şekilde işlemektedirler. Elbisenin rengine uyumlu şekilde farklı motiflerle, çiçek, sembol, küçük hayvan ya da yıldız desenleri yapmaktadırlar. Kalın yün çorap kullanımında da sıcak tutması için, domuz derisinden de az miktarda kullanılmaktadır. Kalın çoraplar genelde erkeklerde giyilir ve dize kadar iple üstünden çapraz düğüm atılır.

3.9.2. Ayakkabılar

Bölgede pabuç ve çarık diye de adlandırılır. Geleneksel köy çarıkları genellikle domuz derisinden yapılır. Hem delinmesini önlemek hem de sıcak tutması adına dikkatlice kesilip sarılır. Genelde içini yün çorapla kapattıkları için ayakkabılar çarık şeklindedir ve ayağın üst tabanında ten kısmı açıktır.

3.9.3. Önlük

Bölgede *peşkil* diye adlandırılır. Kadınların elbiselerinin üstünde, boyun bölgesinden bel kısmına kadar gelen farklı desenlerle yünden dokunmuştur. Çeşit çeşit renklerde dokunmuştur.

3.9.4. Zıbın

Bölgede kadınların üstüne giydiği uzun gömleklere verilen addır. Zıbınların yakaları; işleme desenli, kare şekilli ya da düz şekilli olarak yapılmaktadır.

3.9.5.Podya

Podya, bele bağlanan kemer, kuşak olarak kullanılır. Kadınlarda uçları püsküllü ince ve zarif görünümlüdür. Desenli de olabilir. Erkeklerin kuşakları daha çok bel peştamalını andırmaktadır.

3.9.6.Tartma

Kadınlarda başörtüsü olarak adlandırılır. Genellikle beyaz renktedir ve çiçek desenlidir. Kafanın ortasından bağlanarak yanlara sarkıtılır. Saçların üst ve yan kısımları açıktır. Tartmalar bağlanmadan kafa ya da boyun üstünden aşağı da bırakılır.

3.9.7. Mandila

Mendil olarak adlandırılır. Zıbının yakasından aşağı doğru eteğe kadar düz iner. Farklı renklerde olabilir, kenarları süslemelidir.

3.9.8. Potur

Erkek pantolonuna verilen addır. Genelde siyah ve bol olur ve uçları diz kapağının altında kadar çekilmiş yün çorapların içine sokulur.

3.9.9.Sarık

Erkeklerde kafaya sarılan siyah yün örmedir. Kışlık sarıklar büyük, yazlık sarıklar küçük, daha çok külahı andırmaktadır.

3.9.10. Anteri

Gömleğin üzerine giyilen yelektir.

3.9.11. Altın Lira

Altın lira, beşi bir yerde gibi ya da daha fazla altının birleşmiş halidir. Zıbının üstünden boyuna asılır. Bazıları küçük altınlardan tüm boyun çevresini kaplayacak şekildedir.

3.9.12. Fusta

Etek olarak adlandırılır. Belden kuşak hizasından diz kapağının bir karış altına kadar iner.

3.9.13. Nifiki

Gelinlik olarak adlandırılır. Kapalı yakalı ve omuz başlarından göğüs kısmına kadar hafif desenli sade bir kıyafettir.

3.9.14. Çukma

Kıyafetlerin üzerine dokuma tezgâhında yapılan desenlerin genel adı.

Bu kısımda da bu bölümün diğer kısımlarında olduğu gibi Orestiada kasabasında yaşayan Gagauzlarla yapılan röportajlarda öğrenilen bilgiler, Türkiye Türkçesine düzenlenerek, çevrilerek yazılmıştır. Bu bölgedeki Gagauzlara, atalarından kalan tüm Halk Edebiyatı ve Folklorik malzeme, köylülerin hafızalarında kaldığı kadarıyla anlatılmaya çalışılmıştır. Aşağıda; çalışmada öğrenilen ve sık kullanılan Yunanistan Gagauzcası kelimeleri, günümüz Türkiye Türkçesine çevrilerek kısa bir sözlük halinde hazırlanmış, bölgede çekilen fotoğraflar ve köyle ilgi bazı bilgiler ekler kısmında, çalışmanın 3 bölümünden ve kısımlarından yapılan çıkarımlar da sonuç kısmında kapsamlı bir şekilde aşağıda açıklanmıştır.

SONUÇ

Yunanistan'ın Evros bölgesinin Orestiada kazasında yaşayan Gagauzlarla ilgili yapılan bu çalışmanın sonuçlarını bölümlerine ve kısımlarına göre ele almak gerekirse; birinci bölümde genel olarak Gagauzların etnik kökeni, ad kökeni, edebiyatı ve tarihine kısaca değinerek, onların kim olduğuna, nerede yaşadığına ve nereden geldiğine bir bakış açısı sunulması hedeflenmiştir. Bu hedef sonucunda kısaca Gagauzların kim olduğu ve tarihi açıdan nasıl bir izlenime sahip olduğu görülmüştür. Birinci bölümün son kısmında, bu çalışmanın ana konusunu oluşturan Yunanistan Gagauzlarının, Yunanistan coğrafyasına nasıl yerleştiği, buradaki kısa tarihleri, kökenleriyle ilgili bazı iddialar, Yunanistan'daki genel durumları, onların kişiliksel özellikleri, çalışmanın ana sahası olan Orestiada kasabasına göçleri, göç öncesi Türkiye'deki durumları, ekonomik ve kültürel yapılarının kısaca tanımları ele alınarak; Yunanistan'da yaşayan Gagauzların halk biliminde iyi bir yer edinerek tanınması hedeflenmiş, bu hedef sonucunda da onlarla ilgili kapsamlı bilgiler sunulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde Yunanistan'ın Evros bölgesinin Orestiada kazasında yaşayan Gagauzlar'ın, halk edebiyatı öğelerinden Masal, Türkü, Atasözü, Mani, Hikâye, Efsane gibi geleneksel birikimlerinden günümüze kalan öğretilerini gün yüzüne çıkarıp, kaybolmakta olan kültür yapısının kayıt altına alınması hedeflenmiştir. Bu bölgede araştırmanın amacında ve probleminde de belirtildiği gibi, Türkçe dil yapısının ve geleneksel adetlerin küreselleşme sürecine yenik düşerek kaybolmakta olduğu gözlemlenmiştir. Bu bölge ile ilgili daha önce kapsamlı bir halk edebiyatı ve folklor çalışmasının yapılmamış olması geç kalınmış bir hadise olmuş ve bazı kültürel yapının kaybolduğuna şahit olunmuştur. Bu noktada acilen son gelenek yapısının da kaybolmadan kayıt altına alınması hedeflenmiş ve halk edebiyatında bir takım eksikliklere rağmen kayda değer öğeler kayıt altına alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Orestiada Gagauzlarının folklorik kültürel yapısından doğum adetleri, Hristiyan olmalarından dolayı doğumla ilgili vaftiz ve kilise törenleri, ölüm ve cenaze adetleri, geleneksel düğün, nişan, kız isteme, gelin bakma adetleri, dini günleri, oruçları, bayramları, halk günleri ve batıl

inanışları gibi halkın kimliğini niteleyen, toplumu diğer toplumlardan ayıran, kendine has öğretileri ve çıkarımları olan gelenek ve görenek kavramlarını bir çatı altında yaşatan bu yapıları ön plana çıkararak Orestiada Gagauzlarının sahip olduğu kültürel yapıyı ön plana çıkarmak ve kayda geçirerek gelecek nesillerine bu bilgileri aktarma düşüncesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda kayda geçirilen tüm folklorik yapı, Orestiada Gagauzlarının daha tanınabilir, daha hatırlanabilir bir konuma gelmesi düşüncesini oluşturmuştur. Üçüncü bölümde ayrıca bu yapılara ek olarak Orestiada Gagauzlarının çocuk oyunları, halk mutfağı, yöresel yemekleri, tatlıları ve geleneksel düğün, nişan ve köy kıyafetlerinin de tanımları, başlıca bilgileriyle anlatılarak tüm folklorik yapının günümüze kalan son kısımları ortaya çıkarılmıştır.

Bu üç bölümün dışında ekler başlığı altında Orestiada Gagauzlarının ağırlıkta yaşadığı İnoyi ve Uğurlu (Thurio) köylerinde yapılan röportajlarda görüşülen bazı köylüler ve evlerinin bahçeleri, geleneksel kıyafet ve malzemelerin sergilendiği dernekler, ayine gittikleri kiliseler, Orestiada kent merkezinde bulunan folklor müzesinden çeşitli örnek yapılar ve Orestiada kasaba merkezinin fotoğrafları, bölgenin tanınması ve bazı kültürel objelerin görülmesi adına paylaşılmış ve folklor müzesinin, derneklerin ve bölgedeki Gagauzların zanaatleri anlatılarak onların kültürel yapısını daha ince bir bakışla tanıma fırsatı yaratmak için hazırlanmıştır. Ekler dışında bir de bölgede kullanılan dil yapısındaki kelimelerle Türkiye Türkçesindeki bazı kelimelerin karşılaştırması, aynı kelimelerin ve değişen kelimelerin bazılarının görülmesi düşünülerek kısa bir sözlük oluşturulmuştur.

Tüm bölümlerin ve kısımların dışında genel bir sonuç söylemek gerekirse; çalışmanın akışında da belirtildiği gibi Yunanistan'ın Evros(Meriç) bölgesinin Orestiada kazasındaki çeşitli köylerde yaşayan Gagauzların, tespit edildiği üzere kültürel yapısı küreselleşmekte ve gün geçtikçe yok olmaktadır. Bunun nedenleri uzunca tartışılabilir fakat en basit yönden söylemek gerekirse, farklı bir kültür ve dil yapısının bulunduğu Yunanistan'da yaşamaları, doğal olarak dil yapısının kaybolmasına yol açmaktadır. Bir ülkenin eğitim dalında, devlet dairelerinde, sinemalarında, parklarında ve bahçelerinde yaşamak toplumun yerel kültürünü, dünyanın her noktasında etkilemektedir. Her şehrin kendine ait bir kültürü

bulunurken, turizm, ticaret ve ekonomi şehrin yapısını değiştirmekte ve çok çeşitli kültürlerin harmanlanmasıyla daha baskın popüler kültürlerin altında kalmaya itmektedir. Bu noktada en azından, her ne kadar popüler kültürün önüne geçilemeyecek kadar hızlı büyümesinin yanı sıra, ailemizin, atalarımızı bizlere bıraktığı kültürel mirası, gökdelenlerin arasında kalmış bir gecekondu bahçesi kadar yaşatabilirsek, onları gelecek nesillere aktarıp, öğretilerini ve çıkarımlarını gösterip, toplumsal olaylardan ders çıkarmalarını sağlayabilirsek; onları aynı zamanda günümüz kültürünü de hoşgörüyle karşılayıp kıyaslama yapabilecek bir bilgi birikimine bırakmış oluruz. Bu düşünce ve mantıkla yola çıkarak çalışma bölgesinin dil ve kültür yapısı kayıt altına alınmış, dünyanın herhangi bir yerinde bir şekilde kültürel miras edinmiş her yapının incelenmesine ve öğretilerinin kaydedilmesine olanak yaratılması için bakış açısı oluşturulmuştur.

Edirne 2020

Onur DİRİBAŞ

Ekler: 1. Fotoğraf Albümü

Orestiada (Kumçiftliği) Merkez İnoyi Köyü ve Uğurlu Köyünden Çeşitli Fotoğraflar

Yunanistan, Orestiada (Kumçiftliği) İnoyi Köyü- Gagauzların kültürel derneği. Pazar sabahları kilise çıkışında kadınlar ağırlıkta olarak, kahve içmek ve sohbet etmek için bu derneğe gelinir. Özel günler için de kullanılır.

Dernek-Uzaktan görünüm.

Dernek- Giriş, yöresel kıyafetler.

Gagauzların İnoyi köyündeki, Aziz Athanasius Kilisesi.

İnoyi Köyü- Kilise papazı Christmas orucu başlayacağı hafta avluda dua merasimi.

İnoyi Köyü- Her kilise ayininden sonra kilise avlusunda okunmuş ekmek dağıtılır.

İnoyi Köyü, Aziz Athanasius Kilisesi- Pazar günleri olan kilise ayininden bir kare.

İnoyi Köyü Gagauz Derneği'nde panodan bir fotoğraf: Düğün öncesinde geline balta dokundurma âdeti.

İnoyi Köyü- Gagauz Derneği, düğün yemeği duası.

İnoyi Köyü- Gagauz Derneği, 2 Mayıs 2012 Düğün hatırası.

Orestiada kasaba merkezi, Folklor Tarihi Müzesi, Gagauzların Orestiada'ya gelmeden önce yaşadıkları köylerinden getirdikleri taş ve topraklar.

Orestiada, Thurio (Uğurlu) Köyü- Gagauz Derneği. Kıyafetler ve eski eşyalar.

Orestiada, Thurio (Uğurlu) Köyü- Gagauz Derneği, zıbın (kareli gömlek) fusta(etek), belde işlemeli podya (kuşak), omuzda tartma(başörtüsü) yakada mandila (mendil).

Uğurlu Köyü Dernek- Yeşil zıbın üstünde önlük, altta işlemeli etek, kadınların kilise için giydikleri kıyafetlerden.

Uğurlu Köyü Dernek- Daha çok kışlık olarak kullanılan renkli işlemeli zıbın ve fusta.

Uğurlu Köyü Dernek- Yazlık kıyafet olarak kullanılır. Zıbın üstünde ince bir mendil, belde podya, altta zıbın.

Uğurlu Köyü Dernek- Gelinlik.

Dernek- El işlemeli havlular ve dini motifli aynalık.

Uğurlu Köyü Dernek- Çeşitli özel günlerden kareler.

Orestiada Merkez, Folklor Tarihi Müzesi- 1950lerde ev örnekleri.

Orestiada Merkez, Folklor Tarihi Müzesi- 1950lerde ev örnekleri.

Orestiada Merkez, Folklor Tarihi Müzesi- tarihi 1950lerde ev örnekleri.

Orestiada Merkez, Folklor Tarihi Müzesi- tarihi 1950lerde ev örnekleri.

Uğurlu Köyü Dernek- Özel günlerde halk oyunlarını oynarken giydikleri kıyafetlerden bir tanesi.

Uğurlu Köyü Dernek- Günaydın, iyi günler yazılı, işlemeli desenli aynalık.

Orestiada Merkez, Folklor Tarihi Müzesi- çiftçilik malzemeleri.

Uğurlu Köyü Dernek- Kaban ve ceket örnekleri, evlerin duvarlarında dini figürlü tablolar.

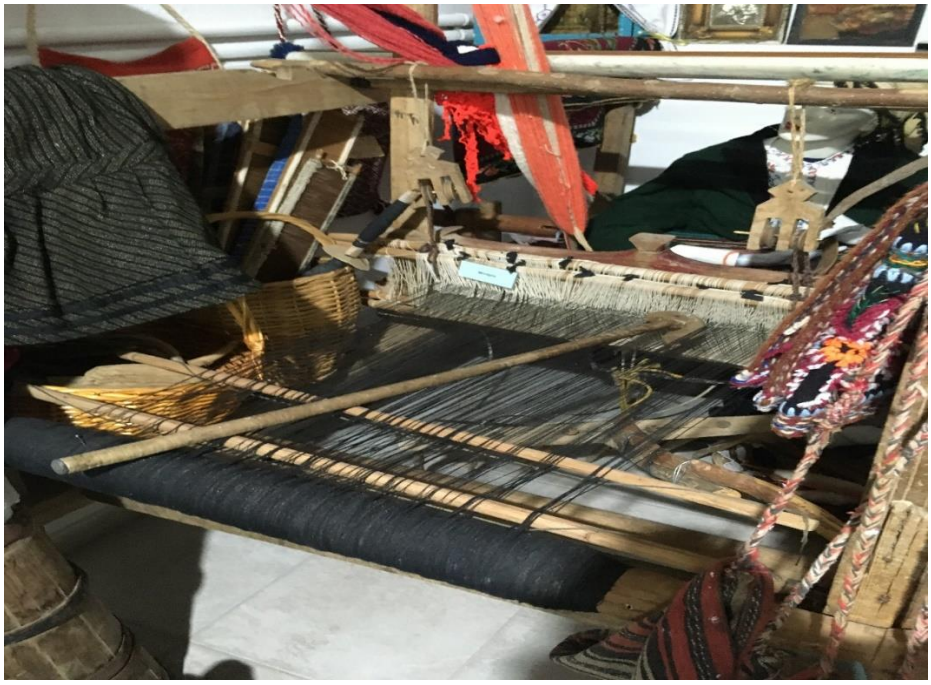
Uğurlu Köyü Dernek- Çocuk yatağı, karyolası ve desenli, örgülü yastık, nevresimler.

Uğurlu Köyü Dernek-Yemek sofrası, desenli tabaklar.

Uğurlu Köyü Dernek- Kadınların kıyafetlere desen, ipliklerden önlük, çanta gibi malzemeleri dokuduğu alet, Çıkrık. Yunanca Argalos kelimesi de kullanılır.

Orestiada Merkez, Folklor Tarihi Müzesi- Çeşitli çalgı aletleri.

Uğurlu Köyü Dernek- El işlemesi desenli havlularla kilden testiler.

Orestiada (Kumçiftliği) İnoyi Köyü.

Orestiada (Kumçiftliği) İnoyi Köyü.

Orestiada (Kumçiftliği) İnoyi Köyü, köy kahvesi.

Orestiada (Kumçiftliği) İnoyi Köyü, köy girişi.

İnoyi Köyü- Bir köylünün bahçesinden.

İnoyi Köyü- Köy kahvesinin önünden.

İnoyi Köyü Dernek- Köylülerden Teopula Vırvıroglu ve Eftimiya Angeloglu ile.

İnoyi Köyü Aziz Athanasius Kilisesi- Maria teyze ile.

İnoyi Köyü- Christina teyze ile.

İnoyi Köyü- Köylü Eftimiya Angeloglu'nun evinin bahçesinden.

Orestiada Merkez, İlyas Peygamber Kilisesi- Gaguzların Papazı Andon Çobanidis ve Tez danışmanım Doç. Dr. Muharrem Özden ile.

İnoyi Köyü Aziz Athanasius Kilisesi- Kilise bahçesi içinde bulunan şapel. Dua etmek ve mum yakmak için her zaman açık bir tapınma yeridir. Kilisenin bahçesi dışında şehrin farklı yerlerinde de rastlanır.

İnoyi Köyü Aziz Athanasius Kilisesi- Ayinlerde şarap sunulan bakır semaver.

Orestiada (Kumçiftliği) kasaba merkezi.

Orestiada (Kumçiftliği) kasaba merkezi.

Yukarıda fotoğrafları sunulan 2 dernek ve 2 kilise, Orestiada kent merkezinde bulunan folklor tarihi müzesi ve Yunanistan Gagauzlarının meslekleriyle ilgili birkaç bilgi aşağıdaki gibidir.

1.1. Orestiada Folklor Tarihi Müzesi

Orestiada (Kumçiftliği) kazasının merkezinde; Orestiada'ya Edirne ve civarından göçmüş olan Rum ve Gagauzların, geçmişten günümüze geleneksel kıyafetleri, tarım, çiftçilik malzemeleri, ev örnekleri, çalgı aletleri ve kentin kuruluşu, göç durumunda yaşanılan olayların anlatımı, eski kullanılan paralar, geçmiş askeri olayları gibi, Orestiada'yı niteleyen geçmiş ve günümüz olaylarıyla geleneksel yapısını anlatan nitelikli bir kent müzesi durumundadır. Yapılan bu çalışmada müzeden ev içi malzeme örnekleri, geleneksek Orestiada ve Edirne kadın kıyafetleri örnekleri, çiftçilik malzemesi örnekleri; Gagauzların göç bölgeleriyle ilgili bilgiler, eski köyleri Aslıhan ve Şaraplar (Şerbettar) köyleri başta olmak üzere, merkez Karaağaç, Bosnaköy, Kırcasalih, Kırklareli merkez, Kırklareli Vize, Bulgaristan'da Plovdiv (Filibe) ve Topolovgrad (Kabaklı)'dan getirdikleri toprak ve taşlar görülerek incelendi ve çalışmanın kısımlarındaki anlatımlara faydalı bir kaynak oluşturdu.

1.2. Dernekler

Yunanistan Gagauzları kültürel çeşitliliğini bir nebze olsun korumak için yaşadıkları köylerin merkezlerinde organizasyonlar düzenleyebilecek, hep beraber toplanıp sohbet edebilecek, yöresel adet günlerinde sevinçlerine ortak olabilecek; eski fotoğraflarına ve kıyafetlerine hep beraber bakabilecek ve daha nice sayılabilecek nedenden dolayı dernekler oluşturmuşlardır. Ağırlıkta olarak Orestiada kasaba merkezine 3km mesafedeki İnoyi köyünde oturan Gagauzlar, köylerinde her pazar günü gittikleri köy merkezindeki Athanasius Kilisesinden sonra kiliseye 300-350 metre mesafedeki derneklerine giderler. Tek katlı geniş bir daire içinde bir mutfak, geniş bir salon ve antre bulunmaktadır. Hemen girişte, yukarıda fotoğraflarda da görüldüğü gibi Yunanistan Gagauzlarının geleneksel kıyafetleri sergilenmektedir. Geniş salonda birbirine birleşik yaklaşık 35-40 kişinin oturabileceği şekilde masa düzeni kurulmuştur. Pazar günü kilise ayininden sonra

köylülerin birçoğu, özellikle kadınları buraya gelirler ve sabah hazırladıkları tuzlu, tatlı pasta, çöreklerini kahve eşliğinde yerler. Kilise töreni Pazar günleri çok erken saatlerde başlar. Saat 7 gibi ayin başlar ama 9-10 arası herkes kiliseye toplanmış olur. Saat 12'ye doğru kilise dağılır ve bu dernekte toplanırlar. Yaklaşık 1, 1-5 saat burada yer içilir ve dernekçe bazı konulardan bahsedilir. Örneğin bir yere düzenlenebilecek gezi, bir yere yardım yapılması gerekiyorsa toplanacak miktar. Ya da zor durumda, dar gelirli olan bazı aileler için yapılacak yiyecek ve kıyafet yardımı. Bunların dışında da gelensek günlerinde yapılacak eğlence hakkında bilgiler ve yaklaşmakta olan düğünler gibi olaylar masaya yatırılır. Bu derneğin aynısı hatta folklorik malzeme bakımından daha genişi, Orestiada'ya bağlı Thurio, Türkçe bilinen adıyla Uğurlu köyündedir. Bu köy Orestiada kasaba merkezine 7-8 km, İnoyi köyüne de 10 km uzaklıktadır. Bu köyde de İnoyi köyündekine benzer bir dernek yapısı bulunmaktadır fakat burada daha çok manken ve mankenler üzerinde bolca geleneksel kıyafetin sergilendiği, küçük bir odanın da neredeyse müze olabilecek kadar eski kıyafet, yatak, yorgan, el işi malzemeleri gibi toplayıp sergilediği görülmektedir. Duvarda panolar asılıdır ve geleneksel günlerde kıyafetlerde çekilmiş albümler vardır. Bunların dışında Orestiada kasaba merkezinde bulunan İlyas Peygamber kilisesinin başpapazı da Gagauzdur ve bölgenin kültürel dernek başkanıdır. Kendisi de İnoyi köyündendir ve röportaj yapılan kişilerden bazılarının akrabasıdır. Bu kilisenin papazı Andon Çobanidis, bazı folklorik malzemeyi Gagauzlar arasında, Gagauz dilinde toplayıp kitaplaştırma düşüncesindedir. Çalışma ile ilgili birçok faydası olmuştur ve kendisi hem Moldova Gagauzları hem de Yunanistan'ın çeşitli yerlerindeki Gagauzlarla iletişim halindedir. Çeşitli organizasyonlarda birbirlerini davet etmekte, geziler düzenlemekte ve ilişkilerini olumlu yönde ilerletmektedir. İlyas Peygamber kilisesinde kendisiyle çekilen fotoğraf da yukarıda gösterilmiştir.

1.3. Zanaatlar

Çalışmanın kısımlarında zaman zaman kaynaklarıyla da gösterildiği ve anlatıldığı gibi Yunanistan Gagauzları geçmişten günümüze yoğun olarak bağcılık, çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşmış bir toplumdur. Bunların yanı sıra demircilik,

dokumacılık, süpürgecilik, marangozluk ve tarımsal ekim alanlarıyla ilgili işlerde uğraşmışlardır. Tarımsal arazinin verimliliğinden dolayı özellikle Trakya yöresine de has; mısır, pancar, pamuk, süpürge, buğday ve nohut, mercimek, fasulye gibi ürünleri ekmişler ve ticaretini yapmışlardır. Bu ürünleri ekerken, biçerken çok ilkel şartlar altında çift sürmeyi karasabanla, çapalamayı elle ve motorlu pulluklar bile kullanamadan yaptıklarını ve fakirlik çektiklerin de anlatmaktadırlar. Gagauzlar Edirne'nin köylerindeyken onları ziyaret eden etnolog Moşkov' da onların ilkel şartlarda tarla ekip biçtiklerine, makinaları olmadığına ve kitabındaki bir diğer yazar, tarihçi İreçek'le birlikte onların iyi birer bağcı olduğunu anlatmışlardır. [101]Gagauzlar iyi birer de şarap yapıcısıdır. Gagauz kadınları ayrıca kıyafetleri de hep kendisi dikmiş, ayakkabılar yapmış, evlerindeki masa örtülerinden çeşitli dantellere kadar el yapımı ürünlerdir. Kadınlar Trakya'da meşhur olan süpürgecilikle de uğraşmıştır. Günümüzde ise artık yeni nesil her türlü iş alanına girmekte ve daha çeşitli iş gruplarına karışmaktadır. Çiftçilik, tarımcılık gibi sektörlerle uğraşan Gagauz nüfusu da bölgede gittikçe azalmaktadır.

[101] Valentin Moşkov, a.g.e., s. 39-47.

Sözlük

-A-

ac- Açmak.

aaç Ağaç.

aaz Ağız.

açan Haçan, cümle başı edatı. Haçan senin gibi soru sormaya gelenler oluyor.(Açan geliyo senin gibi kızanlaa soru sormaa)

adınca Adıyla.

adi Hadi.

afif Hafif.

afifle- Hafiflemek.

aha 1) İşaret ünlemi, 2) Oh olsun.

ajaba Acaba.

akademiya (Fr.) (université) Üniversite.

akşamın Akşamleyin.

alaasız Dinsiz.

alaman Alman.

alamanya Almanya.

âlis (Ar.) Halis.

allah papo Allah baba.

annat- Anlatmak.

annayışsız Anlayışsız.

anem Annem.

angi Hangi.

angisi Hangisi.

ani Hani.

arabiya Arabistan.

arca- Harcamak.

arnaut Arnavut.

arşın Uzunluk ölçeği.

asta Hasta.

aşaadan Aşağıdan**.**

aşaadan pislik ak- Adet olmak.

atta (Ar.) Hatta.

agustos Ağustos.

ava Hava.

ayni Aynı.

azet- Hazzetmek.

azis Aziz.

-B-

baacı Bağcı.

baala- Bağlamak.

baar- Bağırmak.

baaşiş rubası Kıyafet hediyesi.

babo Baba.

babu 1) Babaanne. 2) Ebe.

bareber Beraber.

bazı kere Bazen.

been- Beğenmek.

bıçakla kır- Bıçakla kesmek.

bıdik Ördek.

bırakıncasına Bırakmak.

bi Bir.

biç ölme Tek seferde.

bi da Bir de.

bilaye *(Ar.)* (bi'lye) Bilye, çocukların oynamak için kullandığı taş, maden, toprak, cam vb.den yapılmış küçük yuvarlak nesne, misket, cıncık, zıpzıp. (TDK)

binlerca Binlerce.

bis Biz.

biyas Beyaz.

bocuk *(yun.)* Ortodokslarca kutlanan İsa'nın doğum yortusu.

böle Böyle.

bölmece Çocuk oyunu.

buaniḳa *(yun.)* Doğum yapan kadın için yapılan bir çeşit poğaça, kek.

buluv buluv yap- Suda boğulmak.

bunlaa Bunlar.

büük Büyük.

büyle Böyle.

-C-

cail Cahil.

cami Eski bir oyun.

cendarma *(İt.)* Gendarme. Jandarma.

cenk Savaş.

cepten Doğduğundan beri.

ceza ḳoy- Ceza vermek.

cümbüş Eğlence.

-Ç-

çal- Kaçırmak.

çaar- Çağırmak.

çaşḳa *(Ar.)* Kadeh, içki içmeye yarayan ayaklı bardak.

çaşı Yemek.

çaşka yap- Kadeh yapmak.

çelik Çocukların sopa ile oynadıkları oyun.

çual Çuval.

çukman Eski kıyafetlere verilen ad.

çii Çiğ.

çuşka kırmızıbiberli Bulgaristan yöresi böreği.

çiyiz Çeyiz.

-D-

da Evet.

daınık Dağınık.

daal- Dağılmak.

davan Tavan.

delikli deḳara (*Fr. Décare)* Dönüm.

dekarı Dönüm.

demir parası Bozuk para.

despot *(Yun.)* Despotis. Ortodoks Rumların dini başkanlarına verilen ad.

dermen Değirmen.

diil Değil.

diiş- Değişmek.

di- Demek.

diyışık Değişik.

diyıl Değil.

dokana Hayvanları çekmek için kullanılır.

dokus Dokuz.

dos dolay Bütün çevre.

dubla Altın.

duuma Doğum.

duur- Doğurmak.

duruşka Arkadaş.

dükan Dükkân.

dület Padişah.

dün- Dönmek.

düün Düğün.

düşek Döşek.

-E-

eer *(Far.)* Eğer.

elbet *(Ar.)* Elbette.

emen Hemen.

epicini Hepsini.

epicimiz Hepimiz.

epsi Hepsi.

ermenica Ermenice.
eski büyüü Eski toprak.
evropa Avrupa.

-G-

gagauzça Gagauzca.
geldan Gece yarısı.
gelincesi Geldiği zaman.
geşmiş Geçmiş.
gün akşamısı Gün batımı.
gün dousu Gün doğumu.
gün batısı Gün batımı.
günlük Tütsü yakmak ve kaynatmak için kullanılan bir çeşit sakız ağacı bitkisi.
gün kavuşu- Buluşmak.
güveyi Damat.

-H-

has et- Haz etmek.
hederlez Hıdırellez.
hıristos *(Yun.)* Hristiyanların peygamberi, Kur'an da ve İncil'de adı geçen peygamber Hz. İsa.
hoj geldin Hoş geldin.
hürü- Höykürmek, heyecanlı bir biçimde, coşarak, bağırarak konuşmak.

-İ-

iç Hiç.
içi İçin.
için İçin.
iler Önceden.
ilk peşin İlk önce.
ine İğne.
iniya *(Yun.)* İğne.
işta İşte.

itek Tek.

-K-

kac- Gitmek.

kadan Kadar.

kadraki (Ka'dro) *(İt.) Quadro*, Kadro, Bir kamu kuruluşunun, bir işletmenin, denetim veya yönlendirme işlerini gerçekleştirenler ve bunların taşıdığı ödev, yetki ve sorumlulukların hepsi. (TDK)

kadro çık- Memur olmak.

kafa sar- Başörtüsü.

kandila Kandil, içinde sıvı bir yağ ve fitil bulunan kaptan oluşmuş aydınlatma aracı. (TDK)

kapu Kapı.

kapu başı Kapı başı.

karçak Kadın.

kardaş Kardeş.

kaşate Gazete.

kavi Güçlü.

kayıl ol- Kabul edilmek.

keşiş *(Far.)* Rahip, inzivaya çekilmiş, kimsesiz yerlerde münzevi bir hayat yaşayan kimse.

kırkla- Yıkama.

kırklan- Doğumdan sonra bebeğin hastalıklardan korunma ve gelişme süreci.

kıs Kız.

kızan Erkek çocuk.

kimsa Kimse.

kiparis *(Yun.)* Çınar.

konga Hz. İsa'nın etini ve kanını temsil eden ekmek ve şarap.

kopça 1) Bir giysinin iki yanını bitiştirmeye yarayan ve metal bir halka ile bir çengelden oluşan araç, agraf. (TDK), 2) Ayak ile oynanan bir çocuk oyunu.

kopil *(Yun.)* Çocuk.

krevati Beşik.

kudusil ruh İsa'nın ruhu.

kunuk Günlük, Tütsü yakmak ve kaynatmak için kullanılan bir çeşit sakız ağacı bitkisi.

küskü vur- Taşa veya duvara delik açmak için kullanılan uzun, ağır ve bir ucu sivri demir. (TDK)

küy Köy.

-L-

laf et- Söylemek.

laf ver- Söz vermek.

lahca Lehçe.

lekiyosani Lise.

leturiye Bayram.

likio Lise.

lüfüsa *(Rum.)* Lohusa, yeni doğum yapmış kadın.

-M-

maf ol- Mahvolmak.

manastır *(Rum)* Bazı kesin kurallara bağlı rahip veya rahibelerin dünya ile ilgilerini keserek yaşadıkları yapı, keşişhane.

manca Yemek, patlıcan ve biberden yapılan türlü.

mani Anne, valide.

mare Genç kızlara söylenen ad.

metalik (Fr.) Métallique, bozuk para.

metro Metre.

misır Mısır.

milake Süt.

monahoz *(Yun.)* İnzivaya çekilmiş tek başına yaşayan yalnız kimse.

moro Ufak tefek, küçük çocuk.

müfti Müftü.

-N-

nafli ol- Adet olmak.

nasın Nasıl.

naaşlı Nakışlı.

nafra Ekmek.

ne kaa Ne kadar.

nini Küçük çocuk, bebek.

ninicik Küçük çocuk.

nuna Vaftiz anne.

-O-

o kaa O Kadar.

onlaa Onlar.

onnaa Onlar.

orayı Oraya.

-P-

palevişte *(Fr.)* Üniversite.

panayiya Ebe, doğum işini yaptıran kadın.

papas *(Rum.)* Papaz, Hristiyan din adamı, peder.

papo Baba.

parası kavi ol- Parası bereketli olmak.

papo Baba, peder.

papu Dede.

parova *(Fr.)* Panoa. (Pa'no) Pano, Üzerine bildiri, açıklama veya tanıtma kâğıtları tutturmak için hazırlanmış levha.

paskeliye *(Yun.)* Paskalya, Hz. İsa'nın dirilişini anmak için Hristiyanlarca kutlanan bayram.

patişah *(Far.)* Padişah, sultan.

peris tut- Oruç tutmak.

peşkil Önlük.

piko Taş İle oynanan bir çocuk oyunu**.**

poaça Poğaça.

podya Bele bağlama, kuşak.

potur Pantolon.
pülüs *(Fr.)* (Ma'nto) Manto, Kadın paltosu.

-R-

raasız Rahatsız.
raat Rahat.
razgele Rastgele.
ruba Kıyafet.

-S-

saa Sağ.
sadıç Sağdıç.
saa selamı Sağ salim.
saklanca Saklambaç.
sekis Sekiz.
selenik Selanik.
sılaviyan Slav ırkı.
sıtaş *(Fr.)* Staj, herhangi bir meslek edinecek olan kimsenin geçirdiği uygulamalı öğrenme dönemi. (TDK)
sıtırata Sokak.
sıtırata poaçası Uzun yol için yapılan poğaça, börek.
sitefanos Hristiyan âdetinde evlenmek için yapılan dini tören.
sis Siz.
soona Sonra.
söle- Söylemek.
sölen- Söylenmek.
süle- Söylemek.
sürgüt Sürgün.
şelyam Selam.
şiftan *(Ar.)* Şeytan, İblis.
şindi Şimdi.
şiyitir- Şişirmek.

-T-

talika At arabası.

tavla *(Yun.)* Masa.

te üüle Öyle.

tene Tane.

teologiya *(Fr.)* Théologie, Teoloji, Tanrı bilimi. (TDK)

ti işte Gösterme edatı.

tufek Tüfek.

türkça Türkçe.

tekne *(Far.) Legen,* Leğen, Kilisede çocukların vaftiz edilirken yıkanılması için kullanılır.

temislen- Temizlenmek.

-U-

ufakkasına Ufakken, küçükken.

u kaa O Kadar.

unnaa Onlar.

unu Onu.

urama ol- Bebeğin doğumdan sonra 40 gün içinde evden çıkarılması sonucunda şeytan çarpacağına dair batıl bir inanış.

urus Sarışın, renkli gözlü kadın.

urumca Rumca.

- Ü-

üzlük Yüzük.

-V-

vaftis ol- *(Yun.)* Vaftiz olmak, Hristiyanlıkta doğduktan kısa bir süre sonra çocuğa ilk günahını silmek ve onu Hristiyanlaştırmak amacıyla yapılan kutsal işlem.

volta yap- Gezinmek.

-Y-

yavuklu Sözlü.

yördek Ördek.

-Z-

zaabit Rütbesi teğmenden binbaşıya kadar olan asker.

zap et- Zapt etmek.

zıncır *(Far.)* Zincir, birbirine geçmiş bir sıra metal halkadan oluşan bağ.

züyüra Zühre.

KAYNAK KİŞİLER

1. Andon Çobanidis.
Eğitim Durumu: Üniversite.
Yaş: 48.
Derleme Yeri: Orestiada (Kumçiftliği)Yunanistan.

2. Eftimiya Angeloglu.
Eğitim Durumu: İlkokul.
Yaş: 80.
Derleme Yeri: Orestiada (Kumçiftliği), İnoyi köyü, Yunanistan.

3. Christina Deliyorgi.
Eğitim Durumu: İlkokul.
Yaş: 77.
Derleme Yeri: Orestiada (Kumçiftliği), İnoyi köyü, Yunanistan.

4. Teopula Vırvıroglu.
Eğitim Durumu: İlkokul.
Yaş: 80.
Derleme Yeri: Orestiada (Kumçiftliği) İnoyi köyü, Yunanistan.

5. Hristos Pehlivanoglu.
Eğitim Durumu: Üniversite.
Yaş: 52.
Derleme Yeri: Orestiada (Kumçiftliği), İnoyi köyü, Yunanistan.

6. Xrisula Odacıoglu.
Eğitim Durumu: İlkokul.
Yaş: 71.
Derleme Yeri: Orestiada (Kumçiftliği), İnoyi köyü, Yunanistan.

7. Eleni İskenderli.
Eğitim Durumu: Lise.
Yaş:55.

Derleme Yeri: Orestiada (Kumçiftliği), İnoyi köyü, Yunanistan.

8. Kostas Rumoglu.
Eğitim Durumu: Üniversite.
Yaş:54.
Derleme Yeri: Orestiada (Kumçiftliği), İnoyi köyü, Yunanistan.

9. Atanasios Çoralis.
Eğitim Durumu: Lise.
Yaş:58.
Derleme Yeri: Orestiada (Kumçiftliği), Thurio (Uğurlu) köyü, Yunanistan.

10.Yanis Angeloglu.
Eğitim Durumu: İlkokul.
Yaş: 80.
Derleme Yeri: Orestiada (Kumçiftliği), İnoyi köyü, Yunanistan.

11. Maria Xatzioglu.
Eğitim Durumu: Üniversite.
Yaş: 50.
Derleme Yeri: Orestiada Merkez.

12. Savvas Kozidis.
Eğitim Durumu: Üniversite.
Yaş:43.
Derleme Yeri: Orestiada Merkez.

KAYNAKÇA

Abdurrahim Dede, *Batı Trakya Türk Folkoru*, 2.Baskı, Bilge Matbaacılık, İstanbul Haziran 2004

Ali Berat Alptekin, Âşık Veysel - *Türküz Türkü Çağırırız,* 1. baskı, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

Atanos Manov, *Gagauzlar (Hristiyan Türkler),* 1.Baskı, (Bulgarcadan Çev. M. Türker Acaroğlu), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2001.

Bülent Hünerli "Gagauzlar ve Lozan Mübadelesinin Pek Bilinmeyen Bir Yönü: Yunanistan Gagauzları", *Mübadil Kentler: Türkçe Konuşan Rum Ortodokslar:* Lozan Mübadilleri Vakfı Yayınları, İstanbul Ekim 2019.

Belgin Akçay, "Yunanistan Ekonomisinde Devlet Borç Krizi-Cari Açık İlişkisi", *Maliye Dergisi*, Sayı 163, Temmuz-Aralık 2012.

Halil İnalcık, (Osmanlı ve Modern Türkiye) 3.Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul Eylül 2016.

Harun Güngör-Mustafa Argunşah, *Gagauzlar (Gagauz Türklerinin etnik yapısı, nüfusu, dili, dini, folkloru hakkında bir araştırma)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1998.

İhsan Oktay Anar, *Puslu Kıtalar Atlası*, 62.baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2018.

Mikail Guboglu, "Gagauzların Etnik Aidiyeti", (Çev. Bülent Hünerli), *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl:6, Sayı:12, 2018.

Mustafa Argunşah, Hülya Argunşah, *Gagauz Yazıları,* 1. Baskı, Türk Ocakları Kayseri Şubesi Yayınları, Eylül 2007.

Nevzat Özkan, *Gagavuz Edebiyatı*, 1.Basım, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2017.

Prof. Dr. Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, 1. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1969.

Rıfat Gürgendereli (Yunanistan Kum Çiftliği (Orestiada) Urlu (Thourio) Köyünde Gagavuzlar), *4. Uluslararası Türkiyat Arastırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 2013.

Saim Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları,* Ankara 2003.

Stephan Stepanoviç Bulgar "Besarabya ve Yunanistan Gagauzları: Tarihi-Kültürel Karşılaştırmalı Bir Analiz", (Çev. Bülent Hünerli), *Tehlikedeki Türk Dilleri Dergisi: Örnek Çalışmalar,* Cilt No: 2, Ankara, Astana, Aralık 2006.

Turgay Cin, "Milletlerarası İlişkilerde Yunanlılaştırma Faaliyetlerine (Asimilasyona) İlişkin İki Örnek: Kalaşlar ve Gagauzlar", *Karadeniz Araştırmaları*, sayı 25, 2010.

Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, Ankara 2005.

Valentin Moşkov, *Balkan Yarımadasında Türk Kavimleri*, (Rusçadan çev. Elena İvanova) 1.Baskı, Manas Yayıncılık, Elazığ 2006.

Vlodzimej Zayonçkovski, "Gagauzların Etnogenezine Dair", (Çev. Bülent Hünerli), *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 6, Sayı 14, 2018.

Walter Ruben, "Hint Türk Masal Münasebetleri" *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Ankara 1942.

Yaşar Nabi Nayır, *Balkanlar ve Türklük 1,* Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, Ankara 1999.